

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์

Journal of MCU Dvavati Review

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ISSN XXXX - XXXX (Online) : ฉบับที่ 2 ปีที่ 1 กรกฎาคม - ธันวาคม 2565 No. 2 Vol. 1 July - December 2022

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์

Journal of MCU Dvavati Review (JMADR)

ISSN : XXXX – XXXX (Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2565

Vol.1 No.2 July - December 2022

เลขมาตรฐานสากล:

ISSN : XXXX – XXXX (Online)

วัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร:

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ (Journal of MCU Dvavati Review) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความวิจารณ์หนังสือ และบทความปริทัศน์ ในสาขาที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้ สาขาศาสนาและเทววิทยา สาขาพระพุทธศาสนา สาขาปรัชญา สาขาศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการ ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร:

- 1) บทความวิชาการ (Academic Article)
- 2) บทความวิจัย (Research Article)
- 3) บทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
- 4) บทความปริทัศน์ (Review article)
- 5) บทความอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวารสาร

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ:

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวนไม่น้อยกว่า 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - Blind Peer Review)

บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ในวารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ จะต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น ๆ ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่วารสารกำหนด

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสาร

ที่ปรึกษาวารสาร

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระธรรมวชิราวุฒิวัด, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพวัชรจารจารย์, รศ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระราชวัชรสารบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพเวที,รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระโสภณวชิราภรณ์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาสมบุญ วุฒติกโร, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ:

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
-------------------------------	------------------------------------

หัวหน้ากองบรรณาธิการ:

พระเจริญพงษ์ วิชัย, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
-------------------------	------------------------------------

กองบรรณาธิการ

พระครูพิพิธวรกิจงานุกร, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาหมขวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาประกาศิต สิริเมโธ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระปลัดประพจน์ สุภาโต, ดร.

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร.

ศ.ดร.จ้านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์

ศ.ดร.กรกช อัตตวิริยะนุภาพ

รศ.ดร.มานพ นักการเรือน

รศ.ดร.อภิเศก ปั่นสุวรรณ

รศ.ดร.อำนาจ ยอดทอง

ผศ.ดร.กังวล คัชฌิมา

ผศ.ดร.สุมาลี ลีประเสริฐ

ผศ.ดร.อุทัย สติมัน

ผศ.ดร.ไกรฤกษ์ ศีลาคม

ผศ.ดร.โยตะ ชัยวรรณกุล

ผศ.ดร.สมชาย ดำเนิน

ดร.กฤติยา ถ้ำทอง

Prof. Dr. Chai Ching Tan

Ven. Dr. Budi Utomo

Prof. Dr. Shulan Zhao

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Rajamangala University of

Technology Rattanakosin Thailand

Samaratungga Buddhist College,

Indonesia

International Collaborations Office,

Yunnan Academy Social Sciences, China

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ:

พระมหากิตติฉัตรสุวิมล สุกิตติเมธี

ฉัตรระวี มณีชาติย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ฝ่ายกฎหมาย:

ผศ.ดร.ภูริวัฒน์ ปุณยวุฒิปรีดา

นักกฎหมายอิสระ

ฝ่ายออกแบบปกและจัดรูปเล่ม:

นวลกัญญา ชมภูพิน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงาน:

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ 51 หมู่ที่ 2 ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73210

E-mail : charoenphong.wi@mcu.ac.th / โทร : 062-254-9416

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(ก)
สารบัญ	(ง)
ผลงานที่เผยแพร่	
บทความวิจัย	
1. การศึกษากิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล จังหวัดนนทบุรี โดย พระใบฎีกาภาณุวัฒน์ ปภัสสโร (ดารา)	1
2. การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของคนไทยองในตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดย พระธรรมะรม ฐานวุฑโฒ (ดงวัน)	12
บทความวิชาการ	
3. การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา Covid-19 ของวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี โดย พระครูปฐมธีรวัฒน์ และ ธนาวัลย์ ทบมาตร	22
4. การสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชน ตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง โดย ภัทรภร ปั่นชญาธนาคุณ	28
บทวิจารณ์หนังสือ	
5. อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ โดย แม่ชีจิราภรณ์ ขนาดนิต	40
6. มนุษยธรรม โดย พ.ต.อ.หญิง ทัดดาว โฉมลักษณ์	48

การศึกษากิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล จังหวัดนนทบุรี
EDUCATION OF ACTIVITIES ACCORDING TO BUDDHIST PRACTICE
OF STUDENTS AT WAT TAN SCHOOL NONGTHABURI PROVINCE

พระใบฎีกาภาณุวัฒน์ ปภสฺสโร (ดารา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Phrabaideeka Panuwat Prapassaro
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Email: kea๑๘๑๑@hotmail.com^๑

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการจัดกิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต ๒) เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา นนทบุรี เขต ๒ และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่ศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต ๒ การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณใช้ศึกษาการจัดกิจกรรมตามแนววิถีพุทธ และ ระดับพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียน จำนวน ๒๐๐ คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา นำเสนอข้อมูลในรูปแบบ ตารางร้อยละ ความถี่ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

๑) การจัดกิจกรรมตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและมีการจัด กิจกรรมกระจายตลอดทั้งปี โดยให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมพอสมควร และนักเรียนให้ความสนใจในการ เข้าร่วมกิจกรรมในระดับปานกลาง ๒) ระดับพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล ในภาพรวมพบว่า มี ระดับพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ระดับพฤติกรรมอยู่ในระดับมาก ที่สุด ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านรับผิดชอบ ด้านใฝ่เรียนรู้ ด้านกตัญญู ด้านซื่อสัตย์สุจริต และด้านจิตอาสา ๓) ข้อเสนอแนะทางการ พัฒนาการจัดกิจกรรมตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล ดังนี้ ด้านรับผิดชอบ ครูควรยอมรับและให้ความไว้วางใจ เด็ก เพื่อให้เด็กได้ใช้ความคิดที่จะพิจารณาระเบียบวินัยต่างๆ ที่เขาต้องปฏิบัติตาม และครูควรทำหน้าที่เป็นผู้นำเด็กเกี่ยวกับการ ปฏิบัติตามระเบียบวินัยและมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ด้านใฝ่เรียนรู้ สร้างกิจกรรมและแรงจูงใจกระตุ้นให้ นักเรียนสนใจใฝ่เรียน และยกย่องให้ขวัญและกำลังใจกับนักเรียนที่มีความสนใจใฝ่รู้ ด้านกตัญญู ควรจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียน ได้แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ด้านซื่อสัตย์ ควรยกย่องสรรเสริญ ให้ขวัญและกำลังใจกับนักเรียน ที่มีความ ซื่อสัตย์สุจริต และควรให้นักเรียนเห็นตัวอย่างที่ดีอย่างสม่ำเสมอ และด้านจิตอาสา ควรยกย่องให้ขวัญและกำลังใจกับนักเรียน ที่มีจิตอาสา และควรจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความเป็นผู้เสียสละและมีจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : การจัดกิจกรรม, แนววิถีพุทธ, พฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม

Abstract

This research is a quantitative research model (Quantitative Research) Objectives are ๑) to study the organization of activities according to Buddhist practices of students at Wat Tan School under the Office of Nonthaburi Primary Educational Service Area ๒, ๒) to study the level of moral and ethical behavior of students at Wat Tan School under the Office of Nonthaburi Primary Educational Service Area ๒, and ๓) to propose guidelines for organizing activities according to Buddhist practices of students at Wat Tan School under the Office of Nonthaburi Primary Educational Service Area ๒. This research is a quantitative research to study the organization of activities according to the Buddhist way and the level of moral and

ethical behavior of students from a sample of ๒๐๐ students. Data analysis was done using descriptive statistics. Present the data in the form of percentage, frequency, and standard deviation tables.

The results showed that;

๑) Organizing activities according to the Buddhist way of students of Wat Tan School. There is continuous operation and activities are distributed throughout the year by allowing parents to participate in activities reasonably and the students showed a moderate interest in participating in the activities. ๒) The level of moral and ethical behavior of students at Wat Tan School Overall, it was at the highest level. And when considering each aspect, it was found that the behavior level was at the highest level in ๕ features; responsibility Learning aspect, gratitude, honesty and volunteer. ๓) Suggestions for development of activities according to Buddhist way of students of Wat Tan School as follows; Responsibility, teachers should accept and trust children. To allow children to use the idea to consider various disciplines which must follow. And teachers should serve as children's leaders on disciplinary action and be responsible for their duties. Wanting to learn, create activities and motivate students to be interested in learning and commend the morale and encouragement of students who are interested in learning. Gratitude, should organize activities for students to show their gratitude to the benefactor, honest should be praised. Giving gifts and encouragement to students with honesty and should show students consistently good examples. Volunteer, Should be honored to give morale and encouragement to students who have a volunteer spirit. And should organize activities that allow students to show their sacrifice and volunteer spirit continuously.

Keywords: Activities, Buddhist way of life, Moral and ethical behavior

บทนำ

โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นเสมือนเครื่องหลอมที่จะผลิตทรัพยากรบุคคลอันสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศในปัจจุบันและอนาคต การจัดการเรียนรู้ที่เน้นทางด้านพุทธิปัญญาจะต้องกระทำควบคู่ไปพร้อม ๆ กับการเติมเต็มศักยภาพผู้เรียนในด้านทักษะปฏิบัติที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับระบบการอยู่ร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับสังคม ผู้เรียนจึงควรได้รับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ที่สอดคล้องเหมาะสมในแต่ละบริบท ด้วยเหตุนี้การจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม สามารถตอบสนองสังคมได้โดยการสร้างเสริมและปลูกฝังนักเรียนให้เป็นผู้ที่มีวินัยในตนเอง ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถประพฤติปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียนและสังคม สามารถควบคุมดูแลตนเอง และสังคมส่วนรวมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข โรงเรียนเองสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย และนักเรียนประพฤติตนในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมช่วยให้นักเรียนมีการพัฒนาที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกที่สามารถฝึกได้ สามารถใช้สมองอันล้ำเลิศเป็นผู้ที่ รู้ดี รู้ชั่ว สามารถคิดวิเคราะห์ประเมินค่าและกำหนดทางเลือกได้

สภาพปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล เป็นผลเนื่องมาจากคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกัน พบว่านักเรียนบางส่วนขาดความมีระเบียบวินัย เข้าห้องเรียนไม่ตรงเวลา การแต่งกายไม่ถูกระเบียบ ปฏิบัติตามข้อตกลงและกติกาของโรงเรียนและห้องเรียนไม่ได้ ขาดความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย ไม่ตั้งใจเรียน ไม่ส่งงานตามกำหนด ไม่มีความรับผิดชอบสิ่งของเครื่องใช้ ไม่มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่มีการเสียสละ และไม่มีสัมมาคารวะ ซึ่งกล่าวมานี้ เป็นปัญหาของสร้างเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ที่ขาดความชัดเจนของแนวทางในการปฏิบัติอย่างเป็นระบบหน้าที่ของโรงเรียนโดยผู้บริหารสถานศึกษา ต้องเป็นผู้นำในการวางแผนพัฒนาระบบการดำเนินงานให้มีความชัดเจน การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องละเอียดอ่อน คุณธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิดและจิตใจที่ต้องดึงมาของคน มีลักษณะเป็นนามธรรม ส่วนจริยธรรมเป็นการแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เห็นเป็นรูปธรรม บุคคลที่เกี่ยวข้องอาจรับรู้พฤติกรรมเดียวกัน หรือแตกต่างกัน ซึ่งบางคนเห็นว่ายอมรับได้ บางคนอาจเห็นว่าปัญหา

นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาถือเป็นกลุ่มเยาวชนที่กำลังเติบโตเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติ ควรได้รับการพัฒนาที่ครบถ้วนสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้พร้อมที่จะใช้ชีวิตในสังคมอย่างผู้มีคุณธรรมจริยธรรม เพราะฉะนั้นสถานศึกษาต้องเป็นองค์กรสำคัญในการพัฒนา สร้างเรื่องมีอในการพัฒนา ตลอดจน

รับผิดชอบผลของการพัฒนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากสภาพปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะเป็นครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนวัดตาล ตระหนักในการสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมอันพึงประสงค์ ซึ่งการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วยกิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธเป็นกิจกรรมหนึ่งในการพัฒนานักเรียน ให้เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรมของสังคม และสอดคล้องกับคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน และใช้หลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วยกิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต ๒

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาการจัดกิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต ๒ ๒) ศึกษาระดับพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานนทบุรี เขต ๒ และ ๓) เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต ๒

สมมติฐานการวิจัย

๑. กิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต ๒
๒. ระดับพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต ๒ อยู่ในระดับมากขึ้นไป
๓. ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้วยกิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธ

ทบทวนวรรณกรรม

แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านกิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล จังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. แนวปฏิบัติของชาวพุทธ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือเรียกอีกอย่างได้ว่า ธรรม หรือ ธรรมะ หมายถึง คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก พระองค์ทรงค้นพบหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติแล้วทรงนำหลักธรรมเหล่านั้นบอกกล่าวเผยแผ่ให้แก่มนุษย์เพื่อให้เข้าถึงสัจธรรมของชีวิตและธรรมชาติ

ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๖) ได้ให้ความหมายว่า ธรรมะคือหลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักประพฤติปฏิบัติทางศาสนาเพื่อให้บุคคลมีศีลธรรมมีความยุติธรรมมีความจริงใจต่อกันและมี ความถูกต้อง

ธรรมะหมายถึง องค์คุณ คือความรักภักดีซึ่งเกิดอยู่ในจิตใจ ธรรมะ คือ สิ่งที่ทำให้มนุษย์เป็นคนดีปรุจใจคน ผู้ประพฤติให้ดีขึ้นประณีตขึ้น สูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันธรรมก็ขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากจิตใจด้วย ธรรมะเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับงาน ทุกอย่างที่ต้องการถูกต้อง ธรรมะ คือ การประหยัดเวลา ธรรมะ คือ เครื่องหล่อเลี้ยงให้เกิดผลดี ธรรมะ คือ มิตรที่ดีที่สุดของคนมีงานมาก ธรรมะ คือ คำสอนทางศาสนาที่ว่าด้วยหลักหรือข้อปฏิบัติมีทั้งฝ่ายดี ฝ่ายไม่ดี และเป็นกลาง ที่เรียกว่า กุศลธรรม อกุศลธรรม และอัพยาตธรรม ธรรมะ หมายถึง สภาพที่ทรงไว้ธรรมดาธรรมชาติสภาวะธรรมสัจธรรมความจริง ต้นเหตุ สิ่งที่ปรากฏการณ์สิ่งที่ใจคิดคุณธรรมความดีความถูกต้องความประพฤติชอบหลักการ แบบแผนธรรมเนียมหน้าที่ความรับผิดชอบ ความยุติธรรมพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งแสดงธรรมให้เปิดเผยปรากฏขึ้น สรุปได้ว่า หลักธรรมทางพุทธศาสนา หมายถึง คำสอนของพระพุทธเจ้า ที่เป็นแนวควรประพฤติปฏิบัติ และไม่ควรประพฤติปฏิบัติสำหรับมนุษย์ เกี่ยวกับความดี ความงาม ซึ่งหลักธรรมนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก ล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน และมีความยากง่ายซึ่งต่างกันไป หลักธรรมทางพุทธศาสนานี้มีความสำคัญต่อชีวิตและสังคม ในด้านต่าง ๆ เน้นให้คนใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติคือได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

การปฏิบัติตนเบื้องต้นของวิถีพุทธ

กระทรวงวัฒนธรรม กล่าวถึง การปฏิบัติตนเบื้องต้นของชาวพุทธ การฝึกปฏิบัติตามวัฒนธรรมชาวพุทธ คือ ฝึกเพื่อละจากความชั่ว แล้วตั้งอยู่ในคุณ ธรรมความดี ยังจิตของตนให้ผ่องใสอยู่เสมอ และในท่ามกลางที่เศรษฐกิจและสังคมที่มี

แต่ความตึงเครียด ธรรมะถือว่าเป็นที่พึงใจได้ ท่ามกลางกระแสวิกฤติเศรษฐกิจในปัจจุบันส่งผลให้คนในสังคมมีความตึงเครียดมากขึ้น ก๊าซไลน์จึงขอเป็นอีกหนึ่งสื่อในการจรรโลงจิตใจของคนในสังคม โดยเริ่มเปิดประเดิมคอลัมน์ ธรรมะพึงใจ ขึ้นด้วยการแนะนำการปฏิบัติตนในเบื้องต้นของชาวพุทธ ซึ่งควรมีการปฏิบัติตนให้เหมาะสม คือ การให้ทาน การถือศีล การศึกษาธรรมะ

การให้ทาน ได้แก่ การสละทรัพย์สินของสมบัติของตนที่มีอยู่ให้แก่ผู้อื่นโดยมุ่งหวังจะจุนเจือให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ และความสุขด้วยความเมตตาจิต ของตน ทานที่ได้ทำไปนั้น จะทำให้ผู้ทำทานได้บุญมากหรือน้อยเพียงใด ย่อมสุดแล้วแต่องค์ประกอบ ๓ ประการ ถ้าประกอบถึงพร้อมทั้ง ๓ ประการต่อไปแล้ว ทานนั้นย่อมมีผลมาก ได้บุญบารมีมาก

การถือศีล “ศีล” นั้นแปลว่า “ปกติ” คือ สิ่งหรือกติกายที่บุคคลจะต้องระวังรักษากาย วาจา ใจ ไม่ให้ทำร้ายผู้ใด หรือสัตว์ใด จนเกิดความลำบากเดือดร้อนหรือล้มตาย โดยรักษาตามเพศและฐานะ ศีลนั้นมีหลายระดับคือ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ และศีล ๓๑๑ การถือศีลนี้เป็นการเพียรพยายามเพื่อระงับกิเลสหยาบมิให้กำเริบขึ้น และเป็นการบำเพ็ญบุญบารมีที่สูงขึ้นกว่าการให้ทาน ในเบื้องต้นโดยทั่วไป เราควรมีศีล ๕ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เป็นปกติของมนุษย์ที่จะต้องทรงไว้ให้ได้ตลอดไป ดังนั้นบุคคลที่ไม่มีศีล ๕ ไม่เรียกว่ามนุษย์

การศึกษาธรรมะ ธรรมะที่องค์พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงนั้น มีทั้งธรรมะในเบื้องต้น ธรรมะในระดับกลาง และธรรมะขั้นสูงสุด ซึ่งการที่เราจะเข้าใจธรรมะขั้นใดขั้นหนึ่ง ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง โดยถึงแม้เรายังไม่สามารถเข้าใจธรรมะในขั้นสูงสุดได้ แต่เราก็สามารถเข้าใจธรรมะในขั้นกลางหรือเบื้องต้นได้ทั้งนั้นดังนั้นเราจึงไม่สามารถที่จะอ้างได้ว่าเราไม่ทำการศึกษาธรรมะ เพราะยังไม่เข้าใจธรรมะได้เลย

๒. คุณธรรมและจริยธรรม

คุณธรรม หมายถึง ลักษณะของความรู้สึกรู้จักคิด ทางจิตใจ เป็นสภาพคุณงามความดีที่สั่งสมอยู่ในจิตใจของมนุษย์เป็นเวลายาวนาน เป็นตัวกระตุ้นให้ มีการประพฤติอยู่ในกรอบที่ตั้งงาม คุณธรรมเป็นสิ่งที่ตั้งงามทางจิตใจ เป็นคุณค่าของชีวิต ให้เกิดความรักสามัคคี ดังนั้นคุณธรรมเป็นบ่อเกิดของจริยธรรม

จริยธรรม หมายถึง แนวทางของการประพฤติหรือข้อปฏิบัติตนเป็นคนดี ตามลักษณะทางขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ เห็นว่าถูกต้องและต้องการให้เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขต่อตนเองและส่วนรวม คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติภายในจิตใจ ๆ ก็ตามที่ เป็นคุณสมบัติพึงประสงค์ไม่เป็นโทษ ส่วนจริยธรรมหมายถึง สิ่งควรประพฤติอันได้แก่พฤติกรรมเป็นการกระทำทางกาย วาจาใจ อันดีงามที่ควรปฏิบัติ สรุปได้ว่า คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง คุณงามความดีของบุคคลที่กระทำไปด้วยความสำนึกในจิตใจ โดยได้ยึดถือจนเป็นความเคยชิน เป็นคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่ตั้งงาม เป็นที่ยอมรับว่าถูกต้องของตนเองผู้อื่นและสังคม (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ๒๕๔๘)

การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็ก นักเรียน นักศึกษา

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้กล่าวถึง การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียนนักศึกษา ไว้ว่า เป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรมครบถ้วน จะต้องดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งระบบ ทั้งนอกโรงเรียนและในโรงเรียน แหล่งปลูกฝังและหล่อหลอมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนนักศึกษาโดยส่วนรวม มีดังนี้

๑. บิดามารดา บ้าน หรือสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและหล่อหลอม ตลอดจนถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรมและจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัวและต้องทำหน้าที่นี้ต่อไป แม้เด็กจะเข้าไปรับการศึกษาอบรมในโรงเรียนระดับต่าง ๆ อยู่แล้วก็ตาม

๒. ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและหล่อหลอมจริยธรรมให้แก่เด็กในครอบครัว เด็กจะเรียนรู้เจตคติเชิงจริยธรรมจากผู้ใหญ่ด้วยการสังเกต และเลียนแบบมากกว่าที่จะได้จากการฟังคำสั่งของผู้ใหญ่โดยตรง

๓. เพื่อนของเด็ก เป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรมและจริยธรรมบางอย่างให้เด็กรับรู้ รับผิดชอบต่อปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้อยตามเพื่อน ๆ ได้

๔. พระสงฆ์หรือผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรม ในหมู่บ้าน ตำบลหรืออำเภอหรือท้องถิ่นที่เด็กหรือนักเรียนอยู่นั้น การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์และผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นจะมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กหรือนักเรียนนักศึกษาในท้องถิ่นนั้นด้วย

๕. สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชน ทุกรูปแบบมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญต่อการปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยมตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษาหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ บทเพลง หนังสืออ่าน เป็นทั้งเครื่องปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรมจริยธรรมให้เด็ก ในขณะเดียวกันสื่อต่าง ๆ เหล่านี้อาจเป็นเครื่องทำลายหรือขวางกั้น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมได้ด้วย

๖. โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาจากแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า จริยธรรมมีพื้นฐานมาจากวิถีการดำรงชีวิต มีทั้งจริยธรรมเกี่ยวกับตนเอง จริยธรรมเกี่ยวกับสังคม จึงทำให้มนุษย์ทุกคนต้องมีการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ด้วยการประพฤติปฏิบัติหน้าที่ของตนไม่ว่าจะมีอาชีพใดก็ต้องทำหน้าที่ของตนให้อยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง ทั้งการคิด การพูด และการกระทำ (ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, ๒๕๔๔)

๓. พฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม

ด้านรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบในการเรียน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ในการเรียนด้วยความตั้งใจและเอาใจใส่ การเข้าห้องเรียนสม่ำเสมอ ตรงต่อเวลา รู้หน้าที่ และทำหน้าที่จนสุดความสามารถ ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงตามเวลาที่กำหนด และปรึกษาครูเมื่อมีปัญหา หรือไม่เข้าใจบทเรียนก็พยายามศึกษาค้นคว้า เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ แก้ไขข้อบกพร่องในการเรียนและปรับปรุงการเรียนให้ดีขึ้น เพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการเรียน(ยาใจ ปะมาคะเต, ๒๕๔๙)

การปลูกฝังความรับผิดชอบ ควรปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กทั้งที่บ้านและโรงเรียน ให้เด็กได้มีโอกาสฝึกทำบ่อย ๆ จนกลายเป็นกิจนิสัย เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีประสบการณ์ในการทำงานด้วยตนเอง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เด็กมีความรับผิดชอบ(สุนันท์ พรหมประกอบ, ๒๕๔๖)

ด้านใฝ่เรียนรู้

ความใฝ่เรียนรู้ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Learning ซึ่งอาจอธิบายได้ว่าคุณลักษณะที่แสดงออกถึงความตั้งใจเพียรพยายามในการเรียน แสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เด็กที่เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ จึงเป็นเด็กที่มีความตั้งใจ มีความเพียรพยายามในการเรียน สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ชอบแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ สามารถเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสมมีการบันทึกความรู้ วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเป็นองค์ความรู้นำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นสามารถถ่ายทอด เผยแพร่ และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ศักดิ์สิทธิ์ สุขขุม ให้ความหมายของคำว่าความใฝ่รู้ หมายถึง ลักษณะของจิตใจและพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงถึงความกระตือรือร้น ความอยากรู้อยากเห็น ความเพียรพยายาม และการใช้วิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมในการแสวงหาความรู้ การเรียน การทำกิจกรรม การทำงานที่ได้รับมอบหมาย หรือสิ่งที่สนใจอย่างสม่ำเสมอเพื่อทำให้ตนเองมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นหรือพัฒนาขึ้น ทำให้มีความคิดกว้างไกล คิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าตัดสินใจ สามารถจำแนกเปรียบเทียบและวิเคราะห์สิ่งที่สนใจ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ (ศักดิ์สิทธิ์ สุขขุม, ๒๕๔๗)

สรุปได้ว่า การใฝ่เรียนรู้ หมายถึง ความสนใจและความเพียรพยายามในการแสวงหาความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ โดยมีพฤติกรรมแสดงออก คือ มีความกระตือรือร้น กล้าแสดงความคิดเห็น มีนิสัยรักการอ่าน ชอบศึกษาค้นคว้า หากความรู้ใหม่เสมอ รวมทั้งสนใจติดตามข่าวสารที่เป็นประโยชน์เสมอ

ด้านกตัญญู

ความกตัญญูกตเวทีย หมายถึง การตระหนักรู้ ระลึกถึงบุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งใด ๆ มีต่อตนเอง แล้วกระทำการตอบแทนบุญคุณต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นมีพระคุณต่อตน ลักษณะของคนมีความกตัญญูตามหลักพระพุทธศาสนามี ๒ ลักษณะ ได้แก่

๑. กตัญญูชั้นสามัญ คือ กตัญญูอย่างสามัญทั่วไป หมายถึง รู้อุปการะคุณที่บุคคลอื่นทำให้เราซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกตเวทีย คือ การตอบแทนคุณซึ่งเด็กจะยอมรับว่าใครมีคุณก็ต่อเมื่อเขาทำอะไรให้กับตน เช่น ยอมรับว่าพ่อแม่มีพระคุณ เพราะได้เลี้ยงดูมายอมรับว่าครูมีพระคุณ เพราะได้อบรมสั่งสอนยอมรับว่าญาติพี่น้องมีบุญคุณ

๒. กตัญญูชั้นสัตบุรุษ เป็นความกตัญญูชั้นสูง หมายถึงการรู้จักคุณธรรมความดีที่มีอยู่ในตัวบุคคลอื่นใครมีความดีก็รู้ว่าเขาเป็นคนดีไม่ว่าจะทำอะไรให้เราหรือไม่ก็ตามไม่ยึดเอาตัวเองเป็นเครื่องวัดความดีของคนอื่น เป็นการตัดสินใจความดีด้วยความดี และรู้จักนกระทั่งว่าธรรมทั้งหลายมีคุณค่าอย่างไร และพยายามถ่ายทอดคุณลักษณะที่ดีนั้นมาใส่ตัวเราเพื่อจะได้ทำความดีเป็นแบบอย่างที่ดีเหมือนเขาส่วนการแสดงออกต่อผู้มีพระคุณ

ในการวัดจริยธรรมด้านความกตัญญูกตเวทียนั้น มีเป้าหมายอยู่ที่การเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมใด ๆ ตามที่บุคคลเห็นว่าสมควรหรือไม่สมควร ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความรู้ ประสบการณ์ ความรู้สึกและระดับความกตัญญูกตเวทียของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งการวัดจริยธรรมด้านความกตัญญูกตเวทียนั้นไม่นิยมวัดความรู้เชิงจริยธรรม

Skinner (อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ) มีความเชื่อว่า แรงจูงใจที่ทำให้เกิดพัฒนาการทางสังคมมีรากฐานมาจากความต้องการรางวัลและหลีกเลี่ยงการลงโทษจากสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่สังคม ยึดถือบรรทัดฐานหรือเกณฑ์ปกติของจริยธรรมพื้นฐานเกิดขึ้นภายในจิตใจเพราะเหตุของกฎเกณฑ์วัฒนธรรมซึ่งเป็น

เงื่อนไขภายนอก สังคมแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพัฒนาการจริยธรรมมากขึ้นเพียงใด ขึ้นอยู่กับรางวัล และการลงโทษอันเป็นผลมาจากตัวแทนที่มีอยู่ของสังคม (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, ๒๕๔๓)

ด้านชื่อเสียงสุจริต

ชื่อเสียงสุจริต หมายถึง การประพฤติตนตามความเป็นจริง ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น โดยมีพฤติกรรมการแสดงออก ดังนี้ ไม่สับปลั๊กกลั๊กลอก พูดความจริง ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง ความประพฤติตรง ไม่เอนเอียง ไม่คดโกง มีความขยันหมั่นเพียร เป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงการยึดมั่นความจริง ความถูกต้องดีงาม เป็นหลักในการดำเนินชีวิตทั้งทางกายวาจา และใจ มีความจริงใจ ไม่บิดเบือนข้อมูล รู้จักรักษาความลับ หลีกเลี่ยงการหาผลประโยชน์ทับซ้อน มีความเกรงกลัวและละอายต่อการทำชั่ว

มาลีรัตน์ บุญอนันตบุตร ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้จริยธรรมแบบ MCCP สำหรับเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า ๑) ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้จริยธรรมแบบ MCCP ที่มีหลักการตามทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูราและรูปแบบการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ของ MCCP มีขั้นตอน การจัดการเรียนรู้ ๕ ขั้นตอน คือ ขั้นประสบการณ์ขั้นการร่วมมือ ขั้นการวิเคราะห์ขั้นสรุป ขั้นนำไปใช้/ปฏิบัติซึ่งมีคุณภาพโดยประเมินจากผู้เชี่ยวชาญในด้านความเหมาะสมของเนื้อหา และการนำไปใช้มีค่าตั้งแต่ ๐.๘๐-๑.๐๐ ๒) ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับความซื่อสัตย์ความเมตตาคุณาและความมี วินัยในตนเองนักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนค่าเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อน การทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P < .๐๑$ ทั้งด้านความรู้เกี่ยวกับความซื่อสัตย์ (สูงขึ้นร้อยละ ๓๘.๖๒) ความเมตตาคุณา (สูงขึ้นร้อยละ ๓๕.๖๔) และความมีวินัยในตนเอง (สูงขึ้นร้อยละ ๓๖.๑๒) เจตคติต่อจริยธรรม (สูงขึ้นร้อยละ ๒๘.๕๐) ความประพฤติเชิงจริยธรรม (สูงขึ้นร้อยละ ๒๗.๔๕) และมีคะแนนค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ในด้านความรู้เกี่ยวกับความซื่อสัตย์ ($t = ๙.๕๐, p = .๐๐๑$) ความเมตตาคุณา ($t = ๑๐.๘๕, p = .๐๐๑$) ความมีวินัยในตนเอง ($t = ๑๐.๑๓, p = .๐๐๑$) เจตคติต่อจริยธรรม ($t = ๒๐.๓๑, p = .๐๐๑$) และความประพฤติเชิงจริยธรรม ($t = ๗.๘, p = .๐๐๑$) (มาลีรัตน์ บุญอนันตบุตร, ๒๕๔๙)

ด้านจิตอาสา

จิตอาสา หมายถึง การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การ เสียสละเวลา สิ่งของเงินทอง แรงกาย สติปัญญา เพื่อสาธารณะประโยชน์ เป็นจิตใจที่มีความสุขเมื่อได้ทำความดี การช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุขด้วยความสมัครใจและไม่หวังผลตอบแทน เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นสาธารณะประโยชน์ สำนึกของบุคคลที่มีต่อส่วนรวม เอาใจใส่ป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม

วราพร วันไชยธนวงศ์ และคณะ ได้ศึกษาความหมายของจิตอาสาและศึกษาการพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า นักศึกษาให้ความหมายว่า จิตอาสาเป็นความสมัครใจ เต็มใจ ตั้งใจทำ และเสียสละทั้งร่างกายและแรงใจหรือทรัพย์สิน ในการทำกิจกรรมหรือสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน และมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น กระบวนการสร้างจิตอาสา มี ๔ ประเด็น คือ ๑) ปลูกฝังให้ตระหนักถึงความสำคัญของจิตอาสา ๒) การเตรียมความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ด้านความรู้ และการติดต่อสื่อสาร ๓) การสร้างความเชื่อมั่นในตน และ ๔) การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ประสบการณ์ต่อการพัฒนาด้านจิตอาสา คือ ทำให้ได้รับการพัฒนาให้เป็นคนเก่ง คนดี และใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง (วราพร วันไชยธนวงศ์ และคณะ, ๒๕๕๑)

การทำกิจกรรมจิตอาสาก่อให้เกิดความสุขใจจากการได้เป็นผู้ให้โดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการก้าวพ้นจากการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางไปสู่การเห็นแก่ส่วนรวมด้วยการให้ผู้อื่น อีกด้านหนึ่งได้สะท้อนให้เห็นว่า สิ่งที่ทำลงไปมีคุณค่า และส่งผลให้ผู้อื่นให้ข้อมูลรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ในแง่ของการเข้าใจความหมายของชีวิตในมุมมองการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ทั้งผู้ที่ทำงานร่วมกันในกิจกรรมต่าง ๆ และผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน เป็นประสบการณ์ที่ได้รับทั้งแง่บวกและลบได้กล่อมเกล่าผู้ให้ข้อมูลเกิดการตระหนักรู้ถึงการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) พฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรม กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการแจกแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยแบบประเมินพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรม ๕ ด้าน ประกอบด้วย รับผิดชอบ ใฝ่เรียนรู้ กตัญญู ซื่อสัตย์สุจริต และจิตอาสา หลังจากใช้กิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยนักเรียน นิสิตโรงเรียนวัดตาล อำเภอบางบาล จังหวัดนนทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๓ จำนวน ๓๒๔ คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยนักเรียนที่กำลังศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ ปีการศึกษา ๒๕๖๓ จำนวน ๒๐๐ คน ซึ่งเลือกแบบเจาะจง จำนวน ๓ ระดับชั้น ระดับชั้นละ ๒ ห้องเรียน รวมจำนวน ๖ ห้องเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล อำเภอบางบาล จังหวัดนนทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต ๒ ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม (Checklist)

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรม เป็นแบบสอบถามประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้มาตราวัดแบบ Likert Scale ที่มีคำตอบให้เลือก ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิดเพื่อให้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่ระบุไว้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนด้านคุณธรรมจริยธรรม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ทำหนังสือขออนุญาตในการเก็บข้อมูลไปยังผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อแจ้งขอเก็บข้อมูล

๒. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยแจกแบบสอบถามให้นักเรียนตอบ

๓. รับแบบสอบถามกลับคืนและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามซึ่งได้รับกลับคืนจำนวน ๒๐๐ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

๔. นำแบบสอบถามมาตรวจให้คะแนน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ และระดับการศึกษา ของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้ความถี่และค่าร้อยละ

๒. วิเคราะห์การปฏิบัติตามคุณธรรมจริยธรรมด้วยกิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต ๒ ใน ๕ ด้าน ดังนี้ รับผิดชอบ ใฝ่เรียนรู้ กตัญญู ซื่อสัตย์ สุจริต และจิตอาสา โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวมและรายด้าน และนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ทางสถิติแปลผล

ผลการวิจัย

๑. ศึกษาการจัดกิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต ๒

การจัดกิจกรรมตามแนววิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษาประถมศึกษา นนทบุรี เขต ๒ มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและมีการจัดกิจกรรมกระจายตลอดทั้งปี โดยให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมพอสมควร และนักเรียนให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับปานกลาง โรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวัดตาล เป็นโรงเรียนระบบปกติที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาอย่างบูรณาการ โดยผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” คือ มีปัญญา รู้เข้าใจในคุณค่าแท้ของชีวิตและสังคม วิธีการสอนตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนวัดตาลมีกระบวนการเรียนการสอนและการประยุกต์ใช้ตามแนววิถีพุทธ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการเรียนรู้วิชาการและหลักจริยธรรมที่สัมพันธ์ ด้วยหลักสังคม (ศีล) ความสงบสุข (สมาธิ) และการผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ สติปัญญา ที่รอบคอบ (ปัญญา) ผ่านรายวิชาและ กิจกรรมพุทธบูรณาการประจำเดือน วิธีการสอนตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนวัดตาลนั้น มีวิธีการสอนที่หลากหลาย ทั้งการอบรมสั่งสอน การจัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้บริหาร ครูและบุคลากร สามารถสร้างเด็กนักเรียนให้มี

คุณลักษณะมีภูมิรัฐภูมิธรรม สร้างความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างวัด โรงเรียน และ ชุมชน จนได้รับยกย่องให้เป็นสถานศึกษาที่ปลูกฝังความดีแก่บุคคลและชุมชนมากมาย รวมถึงนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ความสุข และการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติได้อย่างเหมาะสม

๒. ศึกษาาระดับพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต ๒

การประเมินพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต ๒ โดยใช้หลักการคำนวณค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.$) พบว่า การประเมินพฤติกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาการพัฒนาคณธรรมจริยธรรมโดยประเมินพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต ๒ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๗๙, S.D. = ๐.๔๕$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า

ด้านความรับผิดชอบ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๘๓, S.D. = ๐.๔๑$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เข้าเรียนทุกครั้งด้วยความตั้งใจ ($\bar{X} = ๔.๘๖, S.D. = ๐.๓๗$) รองลงมา คือ ความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง ($\bar{X} = ๔.๘๕, S.D. = ๐.๓๙$) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ตั้งใจเรียนและทำงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จทันเวลาด้วยตนเอง ($\bar{X} = ๔.๘๐, S.D. = ๐.๓๕$)

ด้านใฝ่เรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๖๗, S.D. = ๐.๖๔$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ติดตามข่าวสาร ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อ การเรียนจากแหล่งต่าง ๆ เช่นหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น รองลงมา มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ ทบทวนบทเรียน อ่านตำราล่วงหน้าที่บ้านเป็นประจำ ($\bar{X} = ๔.๖๖, S.D. = ๐.๖๖$) และการบ้าน ทบทวนบทเรียนหรือแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนที่โรงเรียนตอนหลังเลิกเรียนเสมอ ($\bar{X} = ๔.๖๖, S.D. = ๐.๗๒$) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ศึกษาค้นคว้าเรื่องใหม่ ๆ ด้วยตนเอง ($\bar{X} = ๔.๖๒, S.D. = ๐.๖๕$)

ด้านกตัญญู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๘๑, S.D. = ๐.๔๒$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนเคารพ เชื่อฟังปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครู ($\bar{X} = ๔.๘๘, S.D. = ๐.๓๙$) รองลงมา คือ สำนึกในบุญคุณของบุคคลมีต่อตัวเรา ($\bar{X} = ๔.๘๕, S.D. = ๐.๓๙$) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ช่วยพ่อแม่ผู้ปกครอง ทำงานด้วยความเต็มใจ ($\bar{X} = ๔.๗๔, S.D. = ๐.๔๔$)

ด้านซื่อสัตย์สุจริต โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๘๕, S.D. = ๐.๓๙$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ไม่หยิบสิ่งของ / ทรัพย์สินของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต ($\bar{X} = ๔.๙๐, S.D. = ๐.๓๑$) รองลงมา คือ ยินดีในความสำเร็จ ไม่คิดริษยา หรือกลั่นแกล้งผู้อื่น ($\bar{X} = ๔.๘๘, S.D. = ๐.๓๙$) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ไม่ยอมพูดโกหกเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง ($\bar{X} = ๔.๘๐, S.D. = ๐.๔๕$)

ด้านจิตอาสา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๘๒, S.D. = ๐.๔๑$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ แบ่งปันของให้เพื่อนด้วยความเต็มใจทุกครั้ง ($\bar{X} = ๔.๘๖, S.D. = ๐.๓๗$) รองลงมา คือ ยินดีสละสิทธิ์บางอบางของตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ($\bar{X} = ๔.๘๕, S.D. = ๐.๓๙$) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีส่วนร่วมส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของโรงเรียน ชุมชน สังคม ($\bar{X} = ๔.๗๙, S.D. = ๐.๔๗$)

๓. เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต ๒

๑. ด้านรับผิดชอบครูควรยอมรับและให้ความไว้วางใจเด็ก เพื่อให้เด็กได้ใช้ความคิดที่จะพิจารณาระเบียบวินัยต่างๆ ที่เขาต้องปฏิบัติตาม และครูควรทำหน้าที่เป็นผู้นำเด็กเกี่ยวกับการปฏิบัติตามระเบียบวินัยและมีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ

๒. ด้านใฝ่เรียนรู้ สร้างกิจกรรมและแรงจูงใจกระตุ้นให้นักเรียนสนใจใฝ่เรียน และยกย่องให้ขวัญและกำลังใจกับนักเรียนที่มีความสนใจใฝ่เรียนรู้

๓. ด้านกตัญญู ควรยกย่องให้ขวัญ และกำลังใจกับนักเรียนที่มีความกตัญญูกตเวที และควรจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ (ความถี่=๑๕)

๔. ด้านซื่อสัตย์ ควรยกย่องสรรเสริญให้ขวัญ และกำลังใจกับนักเรียนที่มีความซื่อสัตย์สุจริตและควรให้นักเรียนเห็นตัวอย่างที่ดีอย่างสม่ำเสมอ (ความถี่=๑๗)

๕. ด้านจิตอาสา ควรยกย่องให้ขวัญและกำลังใจแก่นักเรียนที่มีจิตอาสา และ ควรจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความเป็นผู้เสียสละและมีจิตอาสา

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้พบว่า การจัดกิจกรรมตามแนววิถีพุทธของโรงเรียนวัดตาล เป็นการสอนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนรวมไปถึงชีวิตประจำวัน ในรูปแบบการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การอบรมบ่มนิสัย การติดตามนักเรียน การเป็นแบบอย่างที่ดี การส่งเสริมกิจกรรมที่ดีในวัดและชุมชน ฯลฯ ทำให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความอดทน ปฏิบัติตนอยู่ในหลักศีลธรรมอันดี เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์และเป็นประชาชนที่ดีของประเทศชาติ นอกจากนี้ ยังเป็นประโยชน์ต่อครูอาจารย์และบุคลากรทุกระดับ การที่เจ้าหน้าที่ทุกคนมีธรรมะในการดำเนินชีวิต ทำให้อยู่ร่วมกันในองค์กรหรือโรงเรียนอย่างมีความสุข สร้างประโยชน์ต่อองค์กรหรือโรงเรียน ทำให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม บุคลากรทุกระดับมีธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติงานนักเรียนทุกคนมีสติสมาธิปัญญา ทำให้ผลการเรียนอยู่ในมาตรฐานของสำนักเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งส่งผลให้องค์กร หรือโรงเรียนได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม และยังเป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติ ชุมชนมีเยาวชนที่ดี ประเทศชาติก็จะดีตามไปด้วย กล่าวคือ ประชาชนทุกคนมีศีลธรรมประจำใจในการดำเนินชีวิต ทำให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

โรงเรียนวัดตาลมีการดำเนินการจัดกิจกรรมโดยใช้แนวทางของหลักพุทธธรรมในการจัดการศึกษาทั้งในห้องเรียนและการจัดกิจกรรมในและนอกโรงเรียน และกิจกรรมนั้นก็ผนวกเข้ากับการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนเป็นอย่างดีในด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรและนักเรียน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน โรงเรียนและวัด การจัดกิจกรรมเสริมเพิ่มเติมโดยให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ และพัฒนาผู้เรียนให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟังเป็น มีวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขด้วยการยึดมั่นในหลักธรรมในการดำเนินชีวิต

สรุปองค์ความรู้

การวิจัยเรื่อง “การศึกษากิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต ๒” ผู้วิจัยจึงสรุปมาเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านกิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธของนักเรียน ดังนี้

๑. ด้านรับผิดชอบ ผู้สอนหรือครูที่ปรึกษาควรกำกับในเรื่องการแต่งกายของนักเรียนให้สุภาพเรียบร้อย และถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียนอยู่ตลอดเวลา

๒. ด้านใฝ่เรียนรู้ ผู้สอนหรือครูที่ปรึกษาควรสร้างแรงจูงใจ และกระตุ้นความสนใจในการเรียน

๓. ด้านความกตัญญู ผู้สอนหรือครูที่ปรึกษาควรส่งเสริมและตักเตือนนักเรียนเพิ่มเติมในเรื่องความกตัญญูกตเวทีในการแสดงความเคารพนับถือบุพการี ครูอาจารย์และผู้มีพระคุณทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๔. ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ผู้สอนหรือครูที่ปรึกษาควรส่งเสริมและตักเตือนนักเรียนเพิ่มเติมในเรื่องของความซื่อสัตย์ เมื่อเก็บสิ่งของของผู้อื่นได้ จะรีบนำไปติดต่อกับเจ้าของทันที

๕. ด้านจิตอาสา ผู้สอนหรือครูที่ปรึกษาควรจัดกิจกรรมส่งเสริมความเสียสละ การมีจิตอาสาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้กับส่วนรวมและชุมชน รวมทั้งบอกผลดีของการเป็นผู้มีจิตอาสา

องค์ความรู้ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ วิสัยทัศน์ในการบริหารสถานศึกษา เพื่อพัฒนาให้มีคุณภาพมาตรฐานสากลเป็นเลิศทางวิชาการ สืบสานคุณธรรม แขนงนำประชาธิปไตย ก้าวไกลสู่อาเซียน บนพื้นฐานความเป็นไทย ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีองค์ประกอบการบริหารจัดการ ดังนี้

๑. จัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพมาตรฐานการศึกษาชาติ และมาตรฐานสากล

๒. เสริมสร้างสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำหรับการพัฒนาผู้เรียนให้อยู่ร่วมกับสังคมประชาคมอาเซียนอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. พัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. จัดและปรับปรุงสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

๕. ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๖. จัดกิจกรรมและประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน

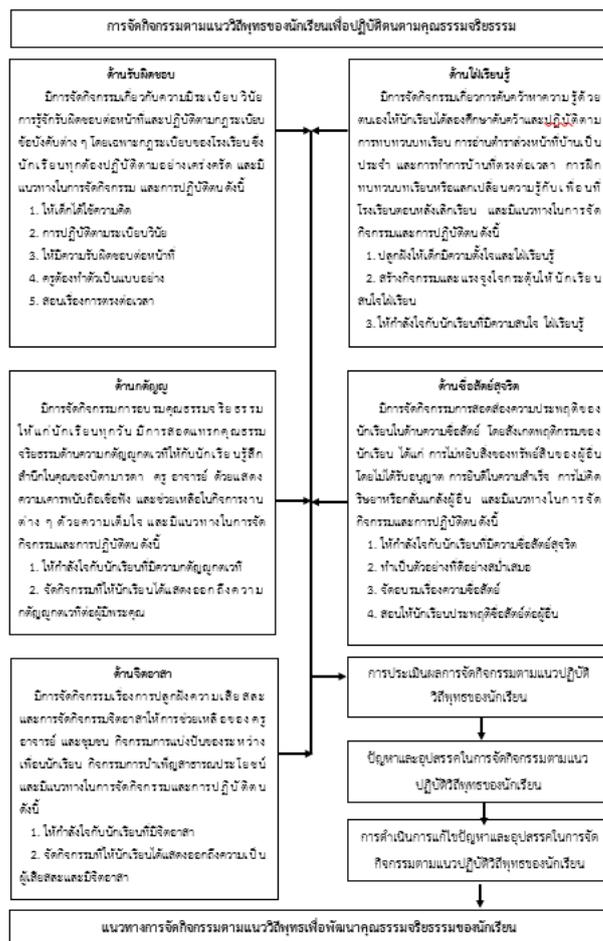
๗. สรรหาและพัฒนาครูการศึกษาขั้นพื้นฐาน และครูปฐมวัยให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็กอย่างมีประสิทธิภาพ

๘. พัฒนาผู้เรียนให้มีพัฒนาการที่ครบทุกด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาเต็มศักยภาพของแต่ละคน และเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

๙. พัฒนาและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและสำนึกความเป็นไทย

๑๐. พัฒนาผู้เรียนโดยบูรณาการผ่านการเล่นและประสบการณ์ตรง จัดกิจกรรมที่เหมาะสม โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษากิจกรรมตามแนวปฏิบัติวิถีพุทธของนักเรียนโรงเรียนวัดตาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต ๒” สามารถสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ ที่ได้ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

๑. ด้านรับผิตชอบ ครูควรยอมรับและให้ความไว้วางใจเด็ก เพื่อให้เด็กได้ใช้ความคิดที่จะพิจารณาระเบียบวินัยต่างๆ ที่เขาต้องปฏิบัติตาม และครูควรทำหน้าที่เป็นผู้นำเด็กเกี่ยวกับการปฏิบัติตามระเบียบวินัยและมีความรับผิดชอบต่อนักเรียนที่ต้องปฏิบัติ ผู้สอนหรือครูที่ปรึกษาควรกำกับในเรื่องการแต่งกายของนักเรียนให้สุภาพเรียบร้อย และถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียนอยู่ตลอดเวลา

๒. ด้านใฝ่เรียนรู้ สร้างกิจกรรมและแรงจูงใจกระตุ้นให้นักเรียนสนใจใฝ่เรียน และยกย่องให้ขวัญและกำลังใจกับนักเรียนที่มีความสนใจใฝ่เรียนรู้ ผู้สอนหรือครูที่ปรึกษาควรสร้างแรงจูงใจ และกระตุ้นความสนใจในการเรียน

๓. ด้านกตัญญู ควรยกย่องให้ขวัญ และกำลังใจกับนักเรียนที่มีความกตัญญูกตเวที และควร จัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ (ความถี่=๑๕) ควรผู้สอนหรือครูที่ปรึกษาควรส่งเสริมและดักเตือนนักเรียนเพิ่มเติมในเรื่องความกตัญญูกตเวที ในการแสดงความเคารพนับถือบุพการี ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๔. ด้านชื่อเสียง ครอบงำของสรรเสริญให้ขวัญ และกำลังใจกับนักเรียนที่มีความซื่อสัตย์สุจริตและควรให้นักเรียนเห็นตัวอย่างที่ดีอย่างสม่ำเสมอ (ความถี่=๑๗) ผู้สอนหรือครูที่ปรึกษาควรส่งเสริมและตักเตือนนักเรียนเพิ่มเติมในเรื่องของความซื่อสัตย์ เมื่อเก็บสิ่งของของผู้อื่นได้ จะรีบนำไปติดต่อคืนเจ้าของทันที

๕. ด้านจิตอาสา ครอบงำให้ขวัญและกำลังใจกับนักเรียนที่มีจิตอาสา และ ควรจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความเป็นผู้เสียสละและมีจิตอาสา ผู้สอนหรือครูที่ปรึกษาควรจัดกิจกรรมส่งเสริมความเสียสละ การมีจิตอาสา เอื้อเพื่อเอื้อแก่ผู้กับส่วนรวมและชุมชน รวมทั้งบอกผลดีของการเป็นผู้มีจิตอาสา

เอกสารอ้างอิง

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ (๒๕๔๔). *หลักการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

ประภาศรี สีหอำไพ. (๒๕๕๑). *พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิยะนาถ สรวินสูตร. (๒๕๕๒). *แรงจูงใจของเยาวชนที่มีจิตอาสาในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม : กรณีศึกษา สภาเยาวชน กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (๒๕๔๘). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ ชุดคำวัด*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เลียงเชียง.

มานพ จาดเปรม. (๒๕๕๘). *แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนชุมชนบ้านไม้งามสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต ๑, วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.

มาลีรัตน์ บุญอนันตบุตร. (๒๕๔๙). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้จริยธรรมแบบ MCCP สำหรับเด็กปฐมวัย*. วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ยาใจ ปะมาคะเต. (๒๕๔๙). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความรับผิดชอบต่อการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยใช้การเรียนแบบร่วมมือด้วยเทคนิคจิกซอว์*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๖). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (๒๕๔๓). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาสน์.

วรารพร วันไชยธนวงศ์ และคณะ. (๒๕๕๑). *ศึกษาความหมายของจิตอาสาและศึกษาการพัฒนากระบวนการสร้างจิตอาสาของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่*. เชียงใหม่ : กลุ่มวิจัยและบริการวิชาการ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี.

วาสนา กิมเท็ง. (๒๕๕๓). *ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem- Based Learning) ที่มีต่อทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการเชื่อมโยงทางคณิตศาสตร์ และ ความใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓*. วิทยานิพนธ์ปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

วิวัฒน์ อัสวานิชย์. (๒๕๔๓). *ความสัมพันธ์ระหว่างวินัยในตนเองกับความซื่อสัตย์ของเด็กไทย*. กรุงเทพมหานคร.

ศักดิ์สิทธิ์ สุขบรม. (๒๕๔๗). *การพัฒนาแบบวัดจริยธรรมด้านความใฝ่รู้สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุชีรา บุญทัน. (๒๕๔๑). *ปัจจัยบางประการของครอบครัวที่สัมพันธ์กับจริยธรรมด้านความกตัญญูกตเวทีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ในจังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุนันท์ พรหมประกอบ. (๒๕๔๖). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของนักศึกษาอาชีวศึกษา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาคอร์ปครุและสังคม. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

การศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของคนไทยองในตำบลประตูป่า
อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
AN ANALYTICAL STUDY OF THE BUDDHIST IDENTITY OF THAI YONG PEOPLE
IN PRATUPA, MUEANG DISTRICT, LAMPHUN PROVINCE

พระธรรมะรม ฐานวฑฒโต (ดงวัน)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Phra Dhammarom Thanawuttho (Dongwan)
Mahachulalongkomrajavidyalaya University
chonumboo@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของชาวไทยองตำบลประตูป่า ๒) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยองตำบลประตูป่า และ ๓) เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยองตำบลประตูป่า การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล จำนวน ๑๘ รูป/คน ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำการจัดกลุ่มข้อมูลตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ จากนั้นจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาตามประเด็นสำคัญของวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ๑) ชาวไทยองในตำบลประตูป่าถูกกวาดต้อนมาพร้อมกับชาวของกลุ่มอื่นๆ เมื่อกว่า ๒๐๐ ปีมาแล้ว มาอยู่ในพื้นที่จังหวัดลำพูน บริเวณ อำเภอป่าซาง อำเภอแม่ทา ตำบลเวียงยอง และส่วนหนึ่งได้นำมาไว้ในบริเวณพื้นที่ตำบลประตูป่า ๒) อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยองตำบลประตูป่า แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ ๑) วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยองตำบลประตูป่า พบว่า ยังคงดำเนินกิจกรรมในวิถีชีวิตของชาวไทยอง ส่วนใหญ่แล้วจะมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการทำสวนลำไยเป็นอาชีพหลัก และ ๒) ประเพณีพิธีกรรมของชาวไทยองตำบลประตูป่า สามารถนำเสนอได้ ๒ ประเด็น คือ ๑) ประเพณีพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิม ได้แก่ พิธีกรรมส่งเคราะห์ พิธีฮ้องขวัญ พิธีขึ้นท้าวท่งสี่ ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า พิธีกรรมพ่อนผีเจ้านาย และ พิธีกรรมสืบชะตา และ ๒) ประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีปีใหม่เมือง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีตานสลากย้อม หรือสลากกัณฑ์ ประเพณีเข้าวัสสา-ออก วัสสา และ ประเพณียี่เป็ง

คำสำคัญ : อัตลักษณ์, พระพุทธศาสนา, คนไทยอง

Abstract

The objectives of this research were ๑) to study the history and background of the Thai Yong people in Pratu Pa Sub-district, ๒) to study the Buddhist identity of the Thai Yong people in Pratu Pa sub-district, and ๓) to analyze the Buddhist identity of the Thai Yong people. This research is a qualitative research, by interviewing ๑๘ informants/person, data collection was conducted and using in-depth interview methods group the information based on the subject matter of the interview. Subsequently, the content analysis was conducted based on the key points of the research objectives.

The results of the research found that ๑) Thai Yong people in Pratupa sub-district were forcibly taken along with other Yong people more than ๒๐๐ years ago to live in Lamphun Province, Pa Sang District, Mae Tha District, Wiang Yong Sub-district. in the area of Pratupa Sub-district. ๒) The Buddhist identity of the Thai Yong people in Pratupa Sub-district, divided into ๒ parts: ๑) The way of life of the Thai Yong people in Pratupa Sub-district, found that they still carry out activities in the way of life of the Thai Yong people.

Most of them are engaged in agriculture, longan farming is the main occupation. And ๒) the ritual traditions of the Thai people in Pratupa Sub-district It can be presented in ๒ issues: ๑) Rituals, rituals according to traditional beliefs, such as the ceremony of sending bad luck, the ceremony of Hong Kwan, the ceremony of ascending the four angel, tradition rituals of the lord's ghost and ceremonies of destiny, and ๒) Buddhist ceremonies such as New Rice Tradition, Songkran Traditions, Pagoda Bathe Traditions, Salak Yom Tradition, Lent - out of Buddhist Lent and Yi Peng Traditions.

Keywords: Identity, Buddhist, TAI YONG People

บทนำ

ดินแดนล้านนาหรือภาคเหนือของไทยมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และการผสมผสานของพหุวัฒนธรรมที่แตกต่างจากพื้นที่แห่งอื่นในประเทศไทย ไปด้วยเหตุผลที่สำคัญคือ การที่ล้านนาเคยถูกปกครองโดยพม่าถึงสองร้อยกว่าปี (ค.ศ. ๑๕๕๘-๑๗๗๔) แม้จะไม่มีร่องรอยของสิ่งก่อสร้างแบบพม่าจากยุคนี้หลงเหลือให้เห็นมากนักในปัจจุบัน แต่ก็ถือได้ว่าเป็นรากฐานที่ทำให้ผู้คนในภาคเหนือคุ้นเคยกับการมีอยู่ของวัฒนธรรมพม่าภายในท้องถิ่น และอีกหนึ่งเหตุผลที่สำคัญคือ การที่ชาวพม่าอพยพเข้ามาอยู่ในล้านนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ภาคเหนือมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์จากพม่าอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงแรก (ทศวรรษที่ ๑๗๘๐-๑๘๔๐) ในยุคฟื้นฟูเชียงใหม่ คือ หลังจากขับไล่อำนาจการปกครองของพม่าออกไปจากล้านนาแล้ว พระเจ้ากาวิละได้ทำการกวาดต้อนผู้คนจากดินแดนใกล้เคียงเพื่อมาเป็นกำลังพลของเชียงใหม่และล้านนา เป็นยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ที่เขลียงสงครามส่วนใหญ่ถูกกวาดต้อนมาจากฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน ซึ่งก็คือพื้นที่ของรัฐฉาน ในประเทศพม่าปัจจุบัน บางส่วนก็เดินทางเข้ามาตามลำน้ำโขงด้วยความสมัครใจ เพื่อเป็นข้าราชการบริวารของกษัตริย์สยาม โดยเดินทางมาจากเชียงตุง เมืองป๋น เมืองปุ และเมืองสาด ส่งผลให้ประชากรในเชียงใหม่และล้านนาเพิ่มขึ้นมาก จากเริ่มแรกที่พระเจ้ากาวิละฟื้นฟูเชียงใหม่ด้วยกำลังพล ๗๐๐ คน ในปี ค.ศ. ๑๗๘๒ เพิ่มขึ้นเป็น ๕๐,๐๐๐ คน ใน ค.ศ. ๑๘๓๗ (ธัญญารัตน์ อภิวงค์, ๒๕๖๐ : ๒๗, ๓๓) โดยเฉพาะชาวไทลื้อจากเมืองยอง รัฐฉาน ที่มีกัเรียกตัวเองว่า คนยอง ได้เข้ามาเป็นพลเมืองสำคัญของจังหวัดลำพูน และจังหวัดเชียงใหม่บางส่วน และได้มีการสืบทอดชาติพันธุ์ชาวยอง ทั้งในด้านพุทธศาสนา อัตลักษณ์ วิถีชีวิต และวิถีวัฒนธรรม

แสวง มาละแซม นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือคนยองย้ายแผ่นดิน ไว้ว่า ผู้คนจากเมืองยองในลักษณะเทครัวครั้งใหญ่ ลงมาในปี พ.ศ. ๒๓๔๘ เพื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองลำพูนเป็นจำนวนมาก และเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ในเวลาต่อมาชาวยองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เล็กกลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานอยู่ ณ เมืองยองเป็นเมืองที่มีชื่อเดียวกับแม่น้ำคือแม่น้ำยอง อยู่ใกล้กับแม่น้ำโขง ในอดีตเมืองยองมีชื่อว่า มหิยงคนะ (ทว่าเมืองยองเองที่เป็นผู้แต่งผู้แต่งเรียกว่า เจงจ้างหรือเมืองเชียงช้าง) และเรียกตัวเองว่าชาวไตยอง (แสวง มาละแซม, ๒๕๔๔ : ๘๕) ครั้งนั้น พระเจ้ากาวิละได้อพยพชาวไตจากเมืองยองมาราวหมื่นคนเศษ ถือเป็นการอพยพครั้งใหญ่ทั้งโครงสร้างทางสังคมที่มาทั้งครอบครัว ส่วนใหญ่แล้วเป็นคนชนชั้นสูงระดับเจ้านาย ขุนนาง ผู้นำชุมชน ช่างฝีมือ พระสงฆ์ ตลอดจนจนไพร่พลจำนวนมากที่อพยพจากเมืองยองลุ่มแม่น้ำโขงสู่ลุ่มแม่น้ำปิง จากปี พ.ศ. ๒๓๔๘ ถึงเมืองลำพูนราว เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๓๔๙ นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรียกยุคนั้นว่า เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง (ซ้าแปลว่า ตะกร้า) มีการตั้งถิ่นฐานของคนจากเมืองยองมักจะกระจุกตัวตามบริเวณที่ราบแม่น้ำ หรือราบลุ่ม เพื่อประโยชน์ทางเกษตรและเป็นแหล่งอาหาร หมู่บ้าน หรือห่างไกลออกไปตามสภาพภูมิประเทศและความจำเป็นในการประกอบอาชีพ บริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านได้แก่ บนฝั่งแม่น้ำกว มีบ้านเวียงยอง บ้านยู่ บ้านหลวย บ้านวังไฮ บ้านหลุก เป็นต้น บนฝั่งแม่น้ำปิง มีบ้านริมปิง บ้านปาม่วง(ประตูป่า) บ้านหลุก บ้านห้วยยาง เป็นต้น ชาวยองที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านประตูป่าเช่นเดียวกับชาวยองในหมู่บ้านอื่นๆ เป็นเวลาประมาณเกือบ ๒๐๐ ปีมาแล้ว การจากเมืองยองในครั้งนั้น ชาวบ้านได้นำเอาผลมะม่วงมาเป็นเสบียงในระหว่างการเดินทางด้วย และได้นำเอาเมล็ดมะม่วงมาปลูกไว้บริเวณวัดประตูป่าและริมน้ำเหมืองไม้แดงตลอดจนหน้าโรงเรียนวัดประตูป่า สำหรับมะม่วงที่ปลูกก็ได้แก่ มะม่วงคำ ขี้ยา จี้อิต ม้า ตับเต่า รอสอ ตอง ผ้าย ม่วงสามปี ซึ่งมีจำนวนมาก แต่ปัจจุบันยังคงเหลือประมาณ ๗ ต้น และต่อมาในสมัย พระมหาประดิษฐ์ ภูษิตธมโม เจ้าอาวาสและพ่อหลวงสมบูรณ สิตถาวรณา ผู้ใหญ่บ้าน ได้ร่วมกับคณะศรัทธาวัดประตูป่า ได้ลงมือทำการปลูกเพิ่มเติมอีกจำนวน ๑๐๕ ต้น เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๖ สำหรับมะม่วงที่ปลูกได้แก่ มะม่วงแก้ว สามปี ตลับนาค กุลาลิมตัก ดังนั้นจึงเรียกชื่อ

หมู่บ้านนี้ว่า บ้านประตูป่าปาม่วงจุม ชุมชนบ้านประตูป่า หรือชื่อปรากฏในเมืองยองว่า บ้านปาม่วง นับว่าเป็นหมู่บ้านหลักที่สำคัญของชาวยองอีกแห่งหนึ่ง และยังประกอบด้วยหมู่บ้านอื่นที่อพยพเข้ามาพร้อมกัน เช่น บ้านหัวยาง บ้านบัว บ้านบาน ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ปรากฏชื่ออยู่ในเมืองยองในปัจจุบันเช่นกัน (เมืองดี นนทะธรรม และคณะ, ๒๕๕๑ : ๑๖๓-๑๖๔)

ดังนั้นแล้ว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของคนไทยของตำบลประตูป่า ซึ่งเป็นชุมชนชาวไทยที่สำคัญชุมชนหนึ่งในจังหวัดลำพูน ที่ยังคงวิถีอัตลักษณ์ของชาวไทยองได้อย่างเหนียวแน่น และนำศึกษาค้นคว้าเป็นอย่งถึงประวัติและความเป็นมา พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงอัตลักษณ์ทางพิธีกรรมของชาวไทยองตำบลประตูป่า เพื่อเป็นการดำรง สืบสาน ต่อยอด และรักษาไว้ซึ่งวิถีวัฒนธรรมและพุทธศาสนาในแบบฉบับของชาวไทยองตำบลประตูป่า ไว้ให้อนุชนชาวไทยองรุ่นหลังได้เรียนรู้และอนุรักษ์สืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของชาวไทยองตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
๒. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยองตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
๓. เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางพุทธศาสนาของชาวไทยองตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

การทบทวนวรรณกรรม

๑) แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา

“พิธีกรรม” หมายถึง การแสดงอย่างมีเจตนาของแบบแผนพฤติกรรมบางอย่างซึ่งเป็นสื่อสัญลักษณ์ อันมีผลกระทบหรือมีส่วนร่วมในชีวิตสังคม (Rothenbuhler, E. W., ๑๙๙๘) เป็นพฤติกรรมที่มนุษย์ถือปฏิบัติตามความเชื่อ ความศรัทธาต่อศาสนาของตนในแต่ละศาสนาที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมากกลายเป็นพิธีกรรมทางศาสนา ที่ถือว่าเป็นกิจกรรมบูชา หรือการปฏิบัติพิธี (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒) โดยเฉพาะในพระพุทธศาสนาที่จะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการให้ทานมากที่สุด ซึ่งในพุทธศาสนายังแบ่งการให้ทานออกเป็น ๓ ประเภทด้วยกันคือ ๑) อามิสทาน คือ การให้วัตถุสิ่งของ การให้ปัจจัย ๔ ๒) อภัยทาน คือ การให้ความปลอดภัย ความไม่มีภัยแก่ตนเองและผู้อื่น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ๒๕๓๙) และ ๓) ธรรมทาน คือ การให้ธรรม การสั่งสอนเกี่ยวกับธรรม การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง

พิธีกรรมซึ่งประเพณีทำบุญในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๔ หมวดคือ หมวดกุศลพิธี หมวดบุญพิธี หมวดทานพิธี และหมวดปกิณณกะ ซึ่งแต่ละหมวดมีข้ออธิบายโดยสรุปได้ดังนี้ (จรรยา รัตนกาล, ๒๕๕๖)

๑. หมวดกุศลพิธี ว่าด้วยการบำเพ็ญกุศล เป็นหมวดที่รวบรวมพิธีสำหรับการปฏิบัติในการบำเพ็ญกุศล

๒. หมวดบุญพิธี หมายถึงการทำบุญเพื่อให้เกิดความสุข ความเจริญ หรือปรารถนาการสูญเสียแล้ว บุญพิธี มี ๒ ประเภท คือ งานมงคล และงานอวมงคล

๓. หมวดทานพิธี หมายถึง พิธีที่เกี่ยวข้องกับการถวายทานทั่วไป ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ ปาฏิปุคคลิกทาน และสังฆทาน

๔. หมวดปกิณณกะพิธี เป็นพิธีเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับการแสดงความเคารพ เป็นต้น

๒) แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

อัตลักษณ์ (Identity) ตาม พจนานุกรมภาษาอังกฤษ ได้เสนอรากศัพท์ของอัตลักษณ์ว่ามาจากภาษาลาตินคือ identitas เดิมใช้คำว่า idem ซึ่งมีความหมายว่า เหมือนกัน (the same) อัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคม ครั้นเมื่อตกผลึกแล้วอาจมีความมั่นคง ปรับเปลี่ยน หรือแม้กระทั่งเกี่ยวข้องกับเปลี่ยนแปลงรูปแบบใหม่ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลัก (Richard Jenkins, ๒๐๐๘) อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไม่ได้เกิดขึ้นบนฐาน ของชีวภาพ หรือเชื้อชาติที่เป็นตัวกำหนดลักษณะตายตัวได้ ในทางกลับกัน ความเป็นชาติพันธุ์เป็น ประเด็นทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเกิดจากการเชื่อมโยงตัวตนกับคนอื่น ๆ และวัฒนธรรมอื่นที่แตกต่างออกไป การแสดงออกทางวัฒนธรรมยังทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งสมาชิกกลุ่มๆ หนึ่ง อาจแสดงอัตลักษณ์ที่ต่างกันออกมา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และเงื่อนไขที่ต่างกัน (Charles Keyes, อังโน ยศ สันตสมบัติ, ๒๕๕๑) ซึ่งอัตลักษณ์ว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เรารู้สึกว่าเป็นตัวเราหรือพวกเราที่แตกต่างจากคนอื่น โดยไม่จำเป็นต้องมีเพียงหนึ่ง แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบขึ้นมา อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและสามารถ เปลี่ยนแปลงได้ (ฉลาดชาย รมิตนนท์, ๒๕๕๗)

๓) ความเป็นมาและวิวัฒนาการของชาติพันธุ์ไทยองในจังหวัดลำพูน

“คนยอง” เป็นกลุ่มคนที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ใน “เมืองยอง” ซึ่งตั้งอยู่ปลายสุดของภูเขาด้านตะวันออกห่างจากชายแดนแม่สายไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือราว ๑๕๗ กิโลเมตร นักวิชาการจัดจำแนกให้กลุ่มคนยองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกับ “ไทลื้อ” ที่มาจากเมืองเชียงรุ่งสิบสองปันนา หากแต่คนไทลื้อที่อยู่เมืองยอง ประเทศพม่า มิได้เรียกตัวเองว่าเป็น “ลื้อ” แต่เรียกตนเองว่า “ไตเมืองยอง”

ไทยองอพยพครั้งใหญ่ในสมัยพระเจ้ากาวิละ แห่งล้านนา (พ.ศ. ๒๓๒๔-๒๓๕๘) หรือเรียกว่าช่วง “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ในการศึกษาของนาย “ไทยอง” หรือ “คนยอง” คือการเรียกกลุ่มคนเชื้อสายไทลื้อกลุ่มหนึ่งที่สร้างบ้านเรือนอยู่เมืองยอง ที่มีชื่อบาลีว่า “มหายังคนคร” ส่วนคนยองที่สูงอายุเรียกว่า เมืองเจงจ้าง หรือ เมืองเชียงช้าง ซึ่งทุกวันนี้เมืองยองมีฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังมีคนยองกระจายอยู่ในเขตสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน และบางส่วนของประเทศลาว (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑) “ชาวไทยอง” หรือ “ไตยอง” หรือ “ยอง” หรือ “ญอง” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่นกระจายทั่วทุกท้องถิ่นของจังหวัดลำพูน ชาวไทยอง หรือ ไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรมที่โดดเด่นด้านชาติพันธุ์หนึ่ง มีหลักฐานปรากฏอย่างชัดเจนโดยเริ่มจาก พ.ศ. ๒๓๔๘ เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ (บุญมา) และเจ้าบุรีรัตน์ (คำฝั้น) ได้รับมอบหมายจากเจ้ากาวิละเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ในสมัยนั้น ยกกองทัพขึ้นไปหัวเมืองทางตอนเหนือในเขตสิบสองปันนา และเขตรัฐฉาน เพื่อท้อพยพผู้คนจากเมืองยอง (Moung young) และเมืองอื่นๆ เข้ามาช่วยสร้างบ้านแปงเมืองในเขตเมืองเชียงใหม่ และลำพูน เรียกยุคนั้นว่า “ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ภายหลังที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทำศึกสงครามขับไล่พม่าออกไปจากแผ่นดินล้านนา (แสง มาละแซม, ๒๕๔๔) ในปัจจุบันคนยองได้กลายเป็นพลเมืองของประเทศไทย และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดของจังหวัดลำพูนในปัจจุบัน

วัฒนธรรมชาวยองชาวยองในจังหวัดลำพูน นับได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ที่ดำรงไว้ซึ่งความเป็นชาวยองในแบบฉบับของ “ยองลำพูน” ซึ่งได้รับมาจากแถบสิบสองปันนาทั้งด้านประเพณี ภาษา การแต่งกาย สถาปัตยกรรม และงานหัตถกรรมต่างๆ ซึ่งแต่ละรูปแบบของวัฒนธรรมก็มีเอกลักษณ์ที่น่าสนใจแตกต่างกันออกไป อาทิ ๑) ประเพณี ประเพณีส่วนใหญ่เกิดจากการแสดงถึงวิถีชีวิตและสังคมเกษตรที่หลงเหลืออยู่ และเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อผู้มีพระคุณที่ผ่านประเพณีทางศาสนา เช่น ประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ประเพณีปีใหม่เมือง ประเพณีใส่ขันดอกบูชาเสาอินทขิล ประเพณีแข่งขันกลองหลวง ประเพณีการทานสลากย้อม ๒) ภาษาภาษาไทยอง เป็นภาษาในการสื่อสารระหว่างชาวยองสิบสองปันนา โดยภาษามีความคล้ายคลึงกับภาษาพื้นเมืองหรือภาษาถิ่นล้านนา ๓) ศาสนาและความเชื่อ ชาวไทยองนับถือพุทธศาสนาร่วมกับความเชื่อเรื่องผี โดยเฉพาะผีอารักษ์บ้านเมืองที่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนในความเชื่อเรื่องใจบ้าน (พิริยะ ทองสันเทียะ, ๒๕๕๙)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัยคือ ตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล จำนวน ๑๘ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ที่ผู้ศึกษาวิจัยพัฒนาขึ้น ซึ่งมีประเด็นสำคัญดังนี้ ๑) ประวัติและความเป็นมาของคนไทยองตำบลประตูป่า ๒) พิธีกรรมของคนไทยองตำบลประตูป่า ๓) อัตลักษณ์ของคนไทยองตำบลประตูป่า และ ๔) แนวทางในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่อัตลักษณ์ของคนไทยองตำบลประตูป่า ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำการจัดกลุ่มข้อมูลตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ จากนั้นจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาตามประเด็นสำคัญของวัตถุประสงค์การวิจัย แล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา และระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ถึงเดือนธันวาคม ๒๕๖๔ รวมระยะเวลา ๖ เดือน

ผลการวิจัย

๑. ประวัติและความเป็นมาของชาวไทยองตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ชาวไทยองในตำบลประตูป่า ได้ถูกกวาดต้อนมาพร้อมกับชาวยองกลุ่มอื่นๆ ในยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ราวปีพุทธศักราช ๒๓๔๘ หรือกว่า ๒๐๐ ปีมาแล้ว ด้วยความที่เมืองเชียงใหม่ในยุคของพระเจ้ากาวิละ ที่นับได้ว่าเป็นยุคที่ล้านนาได้ความเป็นเอกราชคืนจากพม่า และได้ต่อสู้ทำสงครามกับพม่าจนไปถึงดินแดนสิบสองปันนา หรือเวียงเชียงรุ่ง มณฑลยูนนาน ประเทศจีน และได้กวาดต้อนเอาผู้คนในเมืองต่างๆ ตามรายทาง โดยเฉพาะผู้คนในเมืองยอง และเมืองเชียงตุง เข้ามาเป็นพลเมืองส่วนหนึ่งของล้านนา ซึ่งผู้คนจากเมืองยองนับตั้งแต่เจ้าฟ้าลงมาจนถึงข้าทาสบริวาร ได้ถูกกวาดต้อนลงมาอยู่ในพื้นที่จังหวัดลำพูน บริเวณ

อำเภอป่าซาง อำเภอแม่ทา ตำบลเวียงยอง ในปัจจุบัน และส่วนหนึ่งได้นำมาไว้ในบริเวณพื้นที่ตำบลประตูป่าในปัจจุบัน ซึ่งนั่นเป็นจุดเริ่มต้นของผู้คนชาวยองที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงฝั่งตะวันตกมาจนถึงปัจจุบัน

ชาวไทยองในตำบลประตูป่า ได้ถูกกวาดต้อนมาโดยเจ้าหนานตีบจ้าง หรือ หนานทิพย์ช้าง ซึ่งก็คือ พระเจ้ากาวิละ แต่โดยประวัติแล้ว หนานตีบจ้าง คือ พระเจ้าทิพย์จักรสุลวะฤไชยสงคราม ต้นราชวงศ์เจ้าเจ็ดตน นครลำปาง แต่พระเจ้ากาวิละ เป็นหลานของหนานทิพย์ช้าง ซึ่งต่อมาได้ปกครองเมืองเชียงใหม่ จึงเป็นบุคคลคนละคน แต่ถึงกระนั้น ด้วยความเป็นประวัติศาสตร์ที่มีการเล่าขานสืบต่อกันมา จึงทำให้มีความผิดเพี้ยนในเรื่องของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม การอพยพของชาวยอง (ชาวยองในจังหวัดลำพูน ไม่นิยมเรียกตนเองว่า ไทยอง) เข้ามาในพื้นที่จังหวัดลำพูนนั้น ก็ถูกกวาดต้อนมาโดยพระเจ้ากาวิละ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ.๒๓๔๗-๒๓๔๘ ซึ่งการอพยพเข้ามาในพื้นที่เมืองลำพูนนั้น ส่วนหนึ่งได้ถูกนำมาไว้ในพื้นที่ตำบลประตูป่าด้วย ซึ่งแต่เดิมนั้น พื้นที่บริเวณดังกล่าวนี้ยังไม่มีบ้านเรือนอาศัย ยังเป็นป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นพื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่าที่มีความสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ไม้ต่างๆ สิ่งหยาบกร้านมากมาย และเมื่อพระเจ้ากาวิละได้นำผู้คนชาวยองเข้ามาเพื่ออาศัยตั้งรกรากครัวเรือนในบริเวณนี้ จึงมีการแผ้วถางเพื่อบุกเบิกที่อยู่อาศัย ที่ทำมาหากิน สร้างบ้านเรือน วัดวาอาราม เพราะชาวยองมีการนับถือพระพุทธศาสนาเป็นดั้งเดิมอยู่ก่อนแล้ว และยังมีเชื่อในเรื่องของผี โดยเฉพาะผีที่เป็นเทวดารักษ์ เจนบ้านเจนเมือง จึงมีการนำเอาความเชื่อดังกล่าวเข้ามาพร้อมกับการตั้งบ้านเรือนด้วย ซึ่งความเชื่อนี้ได้กลายมาเป็นอัตลักษณ์ของชาวยองในปัจจุบัน

๒. อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยองตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ชาวไทยองตำบลประตูป่า มีความเชื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับผีและพุทธปะปนกันไป บางพิธีกรรมได้มีการผสมผสานของทั้งสองความเชื่อนี้เข้าไว้ด้วยกัน แต่การยึดถือปฏิบัติในประเพณีความเชื่อของชาวไทยองตำบลประตูป่า ที่ดูเหมือนว่าจะมีความแตกต่างจากความเชื่อของคนยองในพื้นที่อื่นก็คือ การตั้งศาลเทวบุตรหลวง หรือ เทวะบุตรโหลง ซึ่งไม่ปรากฏพบในพื้นที่ตำบลประตูป่า แต่ยังคงมีเพียงความเชื่อว่ามีเทวะบุตรโหลงคอยปกป้องรักษาลูกหลานชาวยองอยู่เสมอ เพียงแต่ได้มีการตั้งศาลหรือหอ เทวะบุตรโหลงไว้เพื่อสักการบูชาเหมือนเช่นในพื้นที่ตำบลเวียงยอง

อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยองตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยองตำบลประตูป่า และประเพณีพิธีกรรมของชาวไทยองตำบลประตูป่า ดังนี้

๑) วิถีชีวิตของชาวไทยองตำบลประตูป่า พบว่า ยังคงดำเนินกิจกรรมในวิถีชีวิตของชาวไทยอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น และคล้ายคลึงกับกลุ่มชาติพันธุ์ไท หรือ ไต ทั้ง ไทลื้อ ไทยวน ไทยใหญ่ เป็นต้น ซึ่งวิถีชีวิตโดยส่วนใหญ่แล้วจะมีการผสมผสานกับวิถีชีวิตของคนไทยวนมากกว่า เพราะมีพื้นที่ชุมชนที่รายล้อมไปด้วยกลุ่มชาวไทยวน และมีการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ด้วย จึงทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่มีความเปลี่ยนแปลงไป และเริ่มที่จะมีความเป็นสมัยใหม่เข้ามาในวิถีชีวิตมากยิ่งขึ้น **วิถีชีวิตด้านเกษตรกรรม** ก็ยังคงมีการทำไร่ทำสวนทั่วไปเหมือนเช่นเดียวกับคนไทยวน **วิถีชีวิตความเป็นอยู่ด้านอาหารการกิน** มีอาหารที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษชาวยองอยู่เพียงไม่กี่อย่าง ทั้งนี้เพราะการทำอาหารตามแบบฉบับดั้งเดิมนั้นไม่มีผู้สืบทอดและวัตถุดิบในการทำนั้นหาได้ยาก เช่น ถั่วเน่า น้ำปู เป็นต้น และที่สำคัญคือ ไม่ได้ได้รับความนิยมจากคนรุ่นใหม่ในการรับประทานอาหารประเภทดั้งเดิมเหล่านี้ **วิถีชีวิตด้านการแพทย์พื้นบ้าน** ในชุมชนของชาวไทยองตำบลประตูป่าบางพื้นที่ยังคงมีความเชื่อและยอมรับในวิถีภูมิปัญญาด้านการแพทย์พื้นบ้าน แพทย์สมุนไพรอยู่บ้าง มีการต้มยากินเอง การไปหาหมอเมื่อ หรือหมอพื้นบ้านเพื่อรักษาโรคร้ายไข้เจ็บที่หมอในโรงพยาบาลรักษาไม่หาย หรือหาสาเหตุไม่ได้ **วิถีชีวิตด้านการแต่งกาย** มีการแต่งกายแบบทั่วไป ไม่ได้มีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์พิเศษใดๆ แต่หากเป็นช่วงเทศกาลสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีสำคัญๆ ซึ่งจะมีการแต่งกายด้วยชุดชาวยอง **วิถีชีวิตด้านภาษา** คือภาษายอง หรือ คำยอง ยังคงได้รับการสืบทอดโดยการใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนถึงรากเหง้าทางชาติพันธุ์และวัฒนาเดิมของบรรพบุรุษ **วิถีชีวิตด้านประเพณี พิธีกรรม** ยังคงมีการยึดถือและปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่แทบจะไม่มีอะไรแตกต่างไปจากเดิม เพียงแต่ความเข้มข้นในเรื่องของความเชื่อและการยึดถือปฏิบัติเริ่มลดลง อันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่หลากหลาย รวมทั้งอิทธิพลของวิถีชีวิต ความเชื่อ จากนอกชุมชนได้เข้ามามีส่วนสำคัญกับการดำรงชีวิตและวิถีชีวิตของคนไทยองตำบลประตูป่าเป็นอย่างมาก

๒) ประเพณีพิธีกรรมของชาวไทยองตำบลประตูป่า พบว่า มีความผสมผสานกันระหว่างความเชื่อดั้งเดิมที่ผู้คนยังคงนับถือผี และความศรัทธาในพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวยองตำบลประตูป่า นั้นจะมีความเกี่ยวข้องกันทั้งพุทธ ผี พรหมณ์ และความเชื่อ ซึ่งเป็นพื้นฐานของประเพณีพิธีกรรมของล้านนาทั่วไป และในส่วนของผลการวิจัยที่ค้นพบเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมของชาวไทยองตำบลประตูป่า สามารถนำเสนอได้ ๒ ประเด็นคือ ประเพณีพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิม และประเพณีพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ดังนี้

๑. ประเพณีพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิม ได้แก่ **พิธีกรรมส่งเคราะห์** ชาวยองตำบลประตูป่า หรือแม้แต่คนไทยวน มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของเคราะห์ การสะเดาะเคราะห์ หรือการส่งเคราะห์ โดยมีความเชื่อว่าทุกคนที่เกิดมานั้น

ย่อมมีเจ้ากรรมนายเวร มีเคราะห์กรรมติดตัวมาจากชาติก่อน เกิดมาชาตินี้ บางคนมักเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นประจำ ไปรักษาที่ไหนก็ไม่หาย แพทย์ไม่สามารถวินิจฉัยโรคหรืออาการเจ็บป่วยได้ จึงมักจะมีอาการเชื่อว่าเป็นเพราะเคราะห์กรรม จะต้องมีการส่งเคราะห์เพื่อให้หายจากอาการเจ็บป่วยดังกล่าว **พิธีฮ้องขวัญ** ชาวไทยองในตำบลประตูป่า มีความเชื่อในเรื่องขวัญมาช้านาน โดยมีความเชื่อว่า ขวัญเป็นสิ่งที่อยู่ในร่างกายทุกคน แฝงอยู่ในตัวตนทุกคน ขวัญมักจะเกิดขึ้นมาพร้อมกับชีวิต เมื่อเกิดมาขวัญก็จะเกิดตามมาด้วย และเมื่อใดที่ขวัญอ่อนลงจะทำให้สภาวะของร่างกายและจิตใจของเจ้าของขวัญจะรู้สึกตกใจ ท้อใจ ทั้งนี้เพราะมีความเชื่อว่า “ขวัญอยู่กับเนื้อกับตัว” **พิธีขึ้นท้าวทั้งสี่** ถือได้ว่าเป็นพิธีทั่วไปที่ปรากฏทั้งความเชื่อของคนไทยอง และไทยวน ถือได้ว่าเป็นพิธีกรรมที่ไม่ได้เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยองตำบลประตูป่า แต่ก็เป็นที่ชาวไทยองตำบลประตูป่ายึดถือมาช้านานจนกลายเป็นพิธีกรรมที่ได้รับการยอมรับและปฏิบัติเรื่อยมาจนปัจจุบัน โดยมักกระทำในช่วงโอกาสสำคัญ ประเพณี หรืองานมงคลต่างๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน ปอยหลวง ทำบุญวัด ปอยบวชลูกแก้ว เป็นต้น แต่พบว่ายังมีบางหมู่บ้านที่นิยมขึ้นท้าวทั้งสี่ในงานอวมงคล คือ งานศพ งานเก็บกระดูก และงานทำบุญร้อยวัน **ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า** มีการผสมผสานกลมกลืนกับวิถีวัฒนธรรมของคนไทยองไปแล้ว ผีปู่ย่าของชาวไทยองอาจไม่ได้สืบสายมาจากเมืองยอง ประเทศเมียนมาร์ (ต่างจากผีเจ้านาย) ซึ่งอาจเป็นบรรพบุรุษที่อพยพมาจากเมืองยอง เข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐานในพื้นที่ตำบลประตูป่าเมื่อครั้งการเกณฑ์ไพร่พลของพระเจ้ากาวิละจากเมืองยองสู่เมืองลำพูน **พิธีกรรมพ่อนผีเจ้านาย** เป็นพิธีกรรมทั้งของชาวไทยอง และชาวไทยองปะปนกันไป ไม่ได้มีการจำเพาะเจาะจงลงไปว่าเป็นพิธีกรรมของกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่ง แต่ถึงกระนั้น พิธีกรรมพ่อนผีเจ้านายได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในพื้นที่ตำบลประตูป่า ซึ่งมีมาชี หรือร่างทรงที่เป็นทั้งชาวไทยองและชาวไทยองด้วย โดยเฉพาะชุมชนบ้านประตูป่า พบว่ามีมาชีที่เป็นชาวไทยองหลายคนด้วยกัน และส่วนมากมักจะมีการจัดงานพ่อนผีขึ้นเป็นประจำเกือบทุกปี มาชีบางคนจะจัดพิธี ๓ ปีต่อ ๑ ครั้ง และจะมีการเชิญมาชีจากพื้นที่อื่นๆ เข้ามาร่วมงานพ่อนผีด้วย โดยมาชีบางคนจะเข้าทรงเฉพาะผีของตนเอง บางคนจะเข้าทรงผีประจำหมู่บ้าน หรือที่เรียกว่า “ป้อบ้าน” และมาชีบางคนจะมีผีมาเข้าทรงไม่ต่ำกว่า ๓ ตนก็มี **พิธีกรรมสืบชะตา** ถึงแม้ว่าพิธีกรรมสืบชะตา จะเป็นพิธีกรรมที่ไม่ได้เป็นของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในล้านนา หรือแม้แต่เป็นของชาวไทยอง แต่ก็ถือได้ว่าเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่มีลักษณะของความเป็นสากล คือเป็นพิธีกรรมที่ได้รับการยอมรับนับถือและยึดถือปฏิบัติของผู้คนทุกกลุ่มชนในดินแดนล้านนา มีการประกอบพิธี เครื่องประกอบพิธีที่คล้ายคลึงกันและจะแตกต่างกันเพียงไม่กี่ย่าง แต่ความเชื่อเกี่ยวกับการสืบชะตาของชาวไทยองตำบลประตูป่าจะมีความแตกต่างจากพื้นที่อื่นประการหนึ่งคือ การแสดงธรรม โดยจะต้องมีการแสดงพระธรรมเทศนาชื่อ “สารากริวิชชาสูตร” ซึ่งเป็นพระธรรมเทศนาแบบพื้นเมืองล้านนา โดยเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมสืบชะตาจะต้องมีการแสดงธรรมกัณฑ์นี้ก่อนทุกครั้ง ประการสำคัญ พิธีกรรมสืบชะตา เป็นพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อในศาสนาพุทธ ฮินดู หรือพราหมณ์ และเรื่องผีบางเทวดา ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของพิธีกรรมในดินแดนล้านนาและของชาวไทยองตำบลประตูป่าที่มีการผสมผสานเอาความเชื่อที่มีความหลากหลายเข้าไปไว้ในพิธีกรรมเดียวกัน ทั้งนี้เพราะความเชื่อเรื่องผีนั้นเป็นความเชื่อพื้นฐาน ผสานกับความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่นิยมในเรื่องของการทำน้มนนต์ การผูกค้ายสายสิญจน์ และกลมกลืนเข้ากับความเชื่อด้านพุทธศาสนาที่ต้องให้พระสงฆ์เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมเท่านั้น จนกลายมาเป็นอัตลักษณ์อันสำคัญของพิธีกรรมต่างๆ ในดินแดนล้านนา และของชาวไทยองตำบลประตูป่าอีกด้วย

๒. ประเพณีพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ **ประเพณีตานข้าวใหม่** จะเริ่มในวันสี่เป็ง หรือวันเพ็ญขึ้นสิบห้าค่ำ เดือนสี่เหนือ ซึ่งการประกอบพิธีต่างๆ จะทำในวิหารเหมือนกับการทำบุญวันพระทั่วไป แต่มีบางวัดนิยมทำในวันขึ้นปีใหม่ ๑ มกราคม ของทุกปี **ประเพณีปีใหม่เมือง** ของชาวไทยองตำบลประตูป่า เหมือนกันกับประเพณีปีใหม่เมืองของชาวล้านนาทั่วไป มีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งความเชื่อทางพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิม การกำหนดช่วงวันเวลาของประเพณีปีใหม่เมืองจะมีการกำหนดช่วงเวลาอยู่ ๔ วัน คือ วันสังขารล่อง วันเนา วันพญาวัน และวันปากปี **ประเพณีสรงน้ำพระธาตุ** เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นมาในยุคหลัง จากที่ได้รับความนิยมในการก่อสร้างเจดีย์ในช่วงปีพุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นต้นมา วัดต่างๆ หลายวัดทั้งในพื้นที่ตำบลประตูป่าและตำบลใกล้เคียง ได้มีความนิยมในการสร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้นมาเพื่อสักการบูชา ซึ่งจากเดิมนั้นมีเพียงไม่กี่วัด **ประเพณีตานสลากย้อม หรือสลากภัตต์** เป็นรูปแบบหนึ่งของการถวายทานสลากภัตต์ เนื่องด้วยรูปแบบของสลากภัตต์นั้นมีหลากหลายรูปแบบตามความนิยมในแต่ละท้องถิ่นหรือแต่ละพื้นที่ ซึ่งสลากภัตต์โดยส่วนใหญ่ยังคงเป็นการถวายทานที่เน้นในเรื่องของข้าวปลาอาหาร ข้าวของเครื่องใช้ทั่วไป ทั้งที่ใส่ในชะลอม หรือถ้วย ภาชนะกะละมัง ถังน้ำ ตะกร้า และแม้กระทั่งสังฆทาน ในอดีตชาวไทยองตำบลประตูป่ามีความเชื่อในการตานสลากย้อมว่า เป็นหน้าที่ของหญิงสาวที่จะพึงถวายทาน โดยเฉพาะ ผู้หญิงสาวที่มีอายุครบ ๒๐ ปี ที่ยังไม่ได้แต่งงาน ควรจะตานสลากย้อม โดยเชื่อว่าการตานสลากเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ และเป็นพิธีเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ที่หมายถึงพร้อมที่จะออกเรือน **ประเพณีเข้าวัสสา-ออกวัสสา** มีการปฏิบัติทางพิธีกรรมเช่นเดียวกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนาทั่วไป และมีวิธีการปฏิบัติเช่นเดียวกับชาวไทยอง แต่ก็ยังคงมีความเชื่อเรื่องของการทำบุญอุทิศไปหาผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว ไม่ว่าจะป็นพ่อแม่ ญาติพี่น้อง ลูกหลาน และเจ้ากรรมนายเวร หรือแม้แต่การทำบุญอุทิศให้กับตนเองในภายภาคหน้า **ประเพณี**

ยี่เป็ง คือ ประเพณีเทศกาลวันเพ็ญเดือนยี่เพ็ญ แต่ดั้งเดิมพิธีสำคัญของเทศกาลนี้อยู่ที่พิธีกรรมตั้งธรรมหลวง หรือฟังเทศมหาชาติ หมายถึง การฟังธรรมเทศนาครั้งใหญ่หรือเรื่องสำคัญ เพราะธรรมหลวงที่ใช้เทศน์มักจะเป็นเวสสันดรชาดก มีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์

๓. การวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางพุทธศาสนาของชาวไทยของตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่าชาวไทยของส่วนใหญ่จะนับถือพุทธศาสนาในรูปแบบของความเชื่อดังกล่าวได้ผสมผสานระหว่างการนับถือผีกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา รูปแบบประเพณีพิธีกรรมจึงกลายเป็นรูปแบบพิธีกรรมผีและพุทธศาสนา ฉะนั้น พิธีกรรมจึงเป็นตัวเชื่อมโยงและต่อยอดความมั่นคงของชุมชน แต่ถึงกระนั้น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยของตำบลประตูป่า มีความเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีแห่งยุคสมัย แต่ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากมายเท่าใดนักในบางประเด็น

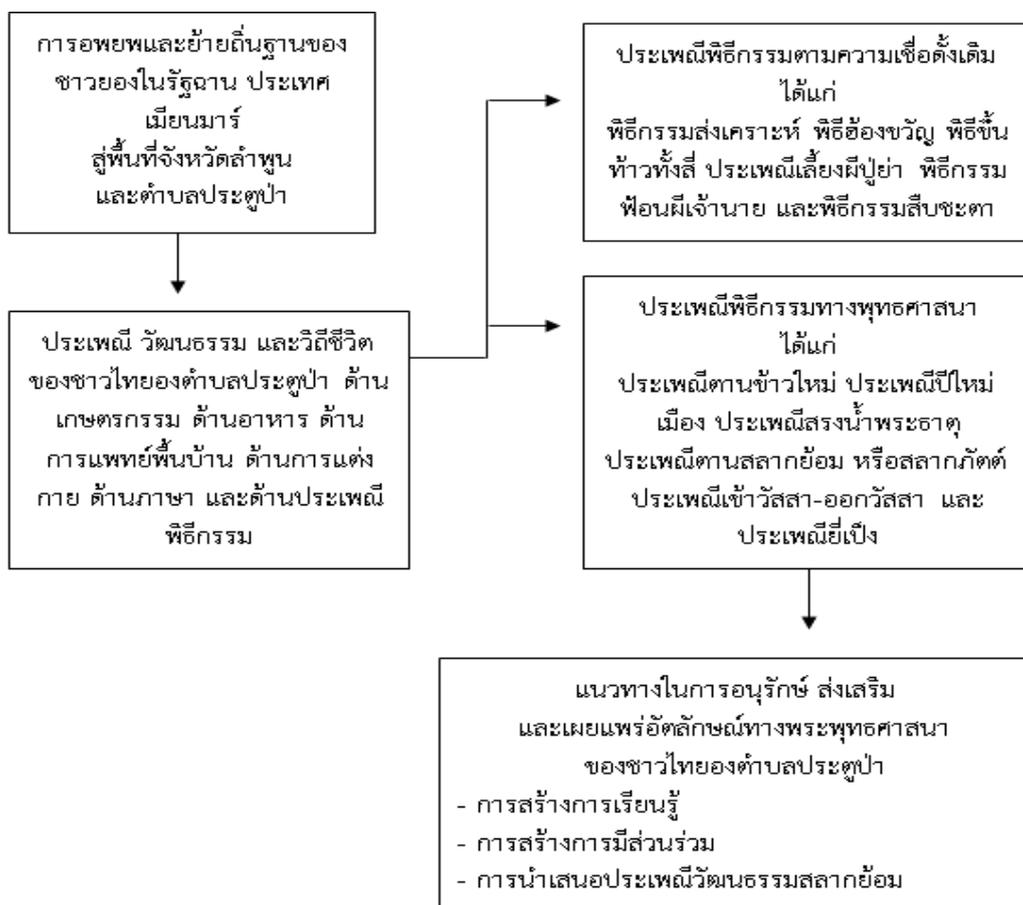
อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้พบว่า ชาวไทยของในตำบลประตูป่า ได้ถูกกวาดต้อนมาพร้อมกันกับชาวของกลุ่มอื่นๆ ในยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ราวปีพุทธศักราช ๒๓๔๘ หรือกว่า ๒๐๐ ปีมาแล้ว และอาศัยอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงฝั่งตะวันตกมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวของทั้งในจังหวัดลำพูน และในพื้นที่ตำบลประตูป่า ได้ถูกอพยพมาโดยเจ้าผู้ครองเมืองที่ทำการสงครามชนะและนำไพร่พลเชลยศึกกลับมาด้วย ส่วนหนึ่งเนื่องจากเมืองลำพูน ได้กลายเป็นเมืองร้างเพราะภัยสงครามและโรคระบาด จึงทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องนำเอาผู้คนจากบ้านอื่นเมืองอื่นมาเป็นพลเมือง และเมืองเชียงใหม่อีกมีความร้างไม่ต่างไปจากเมืองลำพูน การที่จะหาผู้คนมาอาศัยอยู่เพื่อดำรงความเป็นเมืองนั้นจึงต้องอพยพผู้คนจากบ้านอื่นเมืองอื่นเข้ามา และด้วยวิถีของชาวไทยที่มีความผูกพันกับสายน้ำ การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนจึงมักเลือกเอาบริเวณที่ติดกับลำน้ำเป็นที่ตั้งบ้านเรือน สอดคล้องกับทำเลที่ตั้งของบ้านเรือนชาวไทยของตำบลประตูป่าและชาวไทยของใกล้เคียง จะตั้งรกราก ถิ่นฐานบ้านช่องในบริเวณลุ่มแม่น้ำปิง อันเป็นทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมแก่การปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ เพราะชาวไทยของตำบลประตูป่าประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมจึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสายน้ำด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ เมืองดี นนทธรรม และคณะ (๒๕๕๑) ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “โครงการ การศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนวัดประตูป่า ตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาในด้านประวัติศาสตร์ ทำให้ทราบประวัติของชุมชนวัดประตูป่า ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคก่อนเกิดรัฐหริภุญไชย ยุคผนวกรวมแคว้นล้านนาไทย ยุคภายใต้การปกครองของพม่า ยุคผนวกรวมแคว้นสยาม (ยุคเก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง) และสุดท้ายยุคคนของครองพื้นที่ (พ.ศ. ๒๓๔๘-๒๕๕๐) ได้ทราบประวัติของหมู่บ้านย่อย ๕ หมู่บ้าน คือ บ้านบ้านท่ากว้างหนองกออ้อ บ้านหนองมูล บ้านประตูป่า บ้านสันใจยา และบ้านห้วยยาง เป็นชุมชนใหญ่ตั้งอยู่บนผืนแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์อันเป็นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง โดยมีวัดประตูป่าเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของผู้คนในชุมชน ปัจจุบันหมู่บ้านแห่งนี้ราษฎรร้อยละ ๙๖ เป็นคนของซึ่งอพยพมาจากเมือง ร้อยละ ๒ เป็นคนเผ่าไตยวน (คนเมือง) ที่เหลือเป็นคนภาคอื่น ๆ หมู่บ้านแห่งนี้ผู้คนมีวิถีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยมีศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนของซึ่งได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่ช้านาน

สำหรับอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยของตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่า มีความเชื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับผีและพุทธปะปนกันไป บางพิธีกรรมได้มีการผสมผสานของทั้งสองความเชื่อนี้เข้าไว้ด้วยกัน บางพิธีกรรมมีทั้งพุทธ ผี พราหมณ์ และความเชื่อดั้งเดิมปะปนกันในพิธีกรรมเดียว ซึ่งอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยของตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยของตำบลประตูป่า และประเพณีพิธีกรรมของชาวไทยของตำบลประตูป่า วิถีชีวิตของชาวไทยของตำบลประตูป่า จะมีความผูกพันอยู่กับพื้นฐานความเชื่อทางพุทธศาสนาอยู่ด้วย เช่น พิธีกรรมตานข้าวใหม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตด้านเกษตรกรรมของชาวไทยของที่มีการทำนาปลูกข้าวเป็นอาชีพหลักในสมัยก่อน แต่ถึงแม้ในสมัยปัจจุบันชาวไทยของตำบลประตูป่าจะไม่มีการทำนาปลูกข้าวแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่ลืมรากเหง้าแห่งประเพณีวัฒนธรรมการตานข้าวใหม่ที่เคยยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ยังมีมีการซื้อข้าวเปลือกข้าวสารจากตลาด ร้านค้า มาทำบุญตานข้าวใหม่อยู่เป็นประจำทุกปี นี่จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยของกับประเพณีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทยของเข้าไว้ด้วยกัน และนอกจากนั้นยังมีพิธีกรรมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับทั้งวิถีชีวิตและพุทธศาสนาอย่างชัดเจนมากที่สุดคือ ประเพณีสลากย้อม ซึ่งเป็นหนึ่งในการถวายทานสลากภัตในพุทธศาสนา ประเพณีสลากย้อมจะมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยของคือการให้ผู้หญิงสาวได้รู้จักการเก็บหอมรอมริบ รู้จักประหยัดอดออม ฝึกความเป็นแม่ศรีเรือนเพื่อเตรียมพร้อมที่จะมีครอบครัวต่อไป กระบวนการเหล่านี้ถูกถ่ายทอดผ่านพิธีกรรมการตานสลากย้อม โดยหญิงสาวจะเป็นเจ้าของต้นสลากย้อมที่มีความสูงไม่ต่ำกว่า ๑๒ เมตร และมีขนาดใหญ่มาก ข้าวของเครื่องครัวทานต่างๆ จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการจัดเตรียม

จากญาติพี่น้องนานนับเดือน และจะต้องตั้งต้นสลากย้อมนานกว่าสัปดาห์จึงจะแล้วเสร็จ และเมื่อถึงวันถวายทานสลากย้อม พระสงฆ์สามเณรที่ได้เส้นสลากก็จะมาอ่านเส้น และอนุโมทนาให้พร และยังคงต้องเทศน์ธรรมอาณิสงค์สลากอีกด้วย นี่จึงเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของชาวไทยของตำบลประตูป่าที่มีความผูกพันอยู่กับวิถีแห่งพุทธศาสนาที่ชัดเจน จนกลายเป็นอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยของตำบลประตูป่าที่สำคัญที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไพรินทร์ ฌวันนา (๒๕๕๙) ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมลำพูน” ผลการวิจัยพบว่า สลากย้อมในอดีต เป็นการถวายทานของหญิงสาวที่มีความพร้อมในการออกเรือนแต่งงาน เป็นกุศโลบายหนึ่งในการให้ผู้หญิงได้รู้จักเก็บหอมรอมริบ ประหยัดมัธยัสถ์ และรู้จักการทำบุญให้ทาน ซึ่งการสร้างอัตลักษณ์สลากย้อมให้มีความยั่งยืน อันเป็นคุณค่าและความสำคัญต่อสังคมวัฒนธรรมลำพูนนั้น คือการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกัน ผ่านกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน ก่อให้เกิดการเล็งเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรมลำพูนในแง่ของการสร้างอัตลักษณ์ร่วมได้ และกระบวนการการถ่ายทอดวัฒนธรรมสลากย้อมสู่ชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดลำพูนก็เป็นกระบวนการสำคัญที่จะสามารถสร้างอัตลักษณ์สลากย้อมได้ เพราะการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันนั้นจะต้องสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันด้วย มิใช่จำกัดเฉพาะแต่เจ้าของอัตลักษณ์เท่านั้น เพื่อให้สลากย้อมคงคุณค่าและความสำคัญต่อสังคมวัฒนธรรมลำพูนอย่างแท้จริง

สรุปองค์ความรู้

สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้คือ การอพยพและย้ายถิ่นฐานของชาวไทยในตำบลประตูป่า เกิดขึ้นในช่วงของการอพยพคนยongครั้งใหญ่ของพระเจ้ากาวิละ ซึ่งได้มีการอพยพเอาคนยongในพื้นที่เมืองยอง เมืองเชียงตุง เมืองสิบสองปันนา มาไว้ในพื้นที่จังหวัดลำพูน และจังหวัดเชียงใหม่ บางส่วน เนื่องจากในพื้นที่ดังกล่าว รกร้างว่างเปล่าและไม่มีผู้คนอาศัยอยู่เพราะผ่านสงครามการสู้รบระหว่างล้านนาและพม่า และเมื่อล้านนาชนะสงครามจึงได้ขับไล่พม่าออกจากเมืองไป หรือที่เรียกยุคนั้นว่า “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง”

การอพยพครั้งใหญ่ของชาวยอง ได้นำเอาประเพณีวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อดั้งเดิม และเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเข้ามาด้วย ดังจะเห็นได้จากประเพณีวัฒนธรรมที่ยังคงมีการยึดถือปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดลำพูน และตำบลประตูป่า จะมีการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อทางพุทธศาสนาปะปนกันไป อีกทั้งยังมีความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และความเชื่อเรื่องผีวิญญาณผสมผสานเข้าไปด้วย จึงก่อเกิดเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยองในที่สุด และยังมี การผสมผสานกับความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมของชาวยองพื้นถิ่นเดิม จนทำให้ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ถูกกลมกลืนเข้าด้วยกันจนไม่อาจที่บอกได้ว่าเป็นประเพณีวัฒนธรรมของคนยองอย่างแท้จริง นอกจากอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่คนยองยังคงแสดงออกมา โดยเฉพาะการ อู๋กำยอง หรือการพูดด้วยภาษายอง จะเป็นอัตลักษณ์ที่มีความโดดเด่นมากที่สุดของคนยองตำบลประตูป่า

นอกจากนั้น ประเพณีวัฒนธรรมที่คนไทยองตำบลประตูป่ายังคงยึดถือปฏิบัติมีอยู่ ๒ ประเภทด้วยกันคือ ประเพณีพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิม ได้แก่ พิธีกรรมส่งเคราะห์ พิธีฮ้องขวัญ พิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า พิธีกรรมพ้อนผีเจ้านาย และพิธีกรรมสืบชะตา ซึ่งเป็นประเพณีพิธีกรรมที่อาศัยความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยองเป็นสำคัญ ผสมผสานกับความเชื่อในเรื่องของผีวิญญาณ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ เข้าไว้ด้วยกันจนกลายเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวไทยองตำบลประตูป่า และประเพณีพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีปีใหม่เมือง ประเพณีสงกรานต์ พระธาตุ ประเพณีตานสลากย้อม หรือสลากภัตต์ ประเพณีเข้าวัสสา-ออกวัสสา และประเพณียี่เป็ง ซึ่งเป็นประเพณีพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนาโดยตรง และได้รับอิทธิพลทางความเชื่อท้องถิ่นหรือความเชื่อดั้งเดิมผสมผสานเข้าไปด้วย แต่ก็ไม่ได้ทำให้สูญเสียอัตลักษณ์ความเป็นพุทธศาสนาตามแบบฉบับของชาวไทยองตำบลประตูป่าแม้แต่น้อย และในส่วนของแนวทางการอนุรักษ์ ส่งเสริม และเผยแพร่อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยองตำบลประตูป่า ได้แก่ การสร้างการเรียนรู้ให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้วิถีปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทยอง การสร้างการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรม และการนำเสนอประเพณีวัฒนธรรมสลากย้อม ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเพณีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทยองที่ชัดเจนที่สุดและเป็นอัตลักษณ์ทางพุทธศาสนาที่สำคัญของชาวไทยองที่ควรอนุรักษ์ไว้

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงของความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยองตำบลประตูป่า ซึ่งส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาด้วย จึงควรมีการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยองตำบลประตูป่าอย่างจริงจัง โดยสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้งวัด ชุมชน โรงเรียน หน่วยงานราชการ และองค์กรทางสังคม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และรักษาประเพณีวัฒนธรรมไว้ไม่ให้สูญหาย รวมไปถึงการเสริมสร้างจิตสำนึกร่วมกันของคนในชุมชนตำบลประตูป่า ทั้งที่เป็นคนไทยองและคนไทยวน ในการช่วยกันสืบสานและอนุรักษ์ประเพณีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่เป็นอัตลักษณ์สำคัญของชาวไทยอง โดยเฉพาะประเพณีสลากภัตต์-สลากย้อม ที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นที่สุดในด้านอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยอง สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาแนวทางและความเป็นไปได้ในการส่งเสริมและจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยองตำบลประตูป่า ซึ่งอาจรวมไปถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในด้านอื่นๆ ด้วย รวมไปถึงการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และรักษารากเหง้าทางชาติพันธุ์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนชาวไทยองตำบลประตูป่า ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ตระหนักรู้ และสำนึกในความเป็นชาติพันธุ์ไทยองของคนในชุมชน และควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสืบทอดวัฒนธรรมชุมชนด้านอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทยองตำบลประตูป่า โดยเฉพาะประเพณีวัฒนธรรมการถวายทานสลากย้อม ซึ่งนับวันจะสูญหายและคลายความเป็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมของสลากย้อมไป

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (๒๕๕๒). *พิธีกรรมและประเพณี*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์.

จรูญ รัตนกาล. (๒๕๕๖). การประยุกต์หลักพุทธธรรมและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลสามบัณฑิต อำเภอยุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *รายงานการวิจัย*. กองทุนวิจัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ฉลาดชาย รมิวดนน์. (๒๕๕๗). *ผีเจ้านาย*. กรุงเทพมหานคร : พายัพออฟเซทพรินท์.

- ธัญญารัตน์ อภิวงค์. (๒๕๖๐). กลุ่มชาติพันธุ์จากพม่าและการสร้าง “ความเป็นพม่า” ผ่านจิตรกรรมฝาผนังในล้านนา. *วารสารวิจัยศิลปศึกษา*. ๘(๑): ๒๗, ๓๓.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๓๙). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิริยะ ทองสันเทียะ. (๒๕๕๙). พิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรมชาวยอง จังหวัดลำพูน. *วิทยานิพนธ์ทางสถาปัตยกรรมหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต*. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ไพรินทร์ ณ วันนา. (๒๕๕๙). ศึกษาวิเคราะห์ คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมลำพูน. *คุษฎีนิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เมืองดี นนทะธรรม และคณะ. (๒๕๕๑). โครงการการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนวัดประตูป่า ตำบลประตูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. *รายงานการวิจัย*. สำนักงานภาค : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ยศ สันตสมบัติ. (๒๕๕๑). อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์. ใน *อำนาจพื้นที่และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (๒๕๕๑). *ไทยองชีวิตศรัทธาสล้าแผ่นดิน*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- แสง มาละแซม. (๒๕๔๔). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคนยองย้ายแผ่นดิน*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Richard Jenkins. (๒๐๐๘). *Social identity*. ๓rd.ed. New York : Routledge, ๒๐๐๘.
- Rothenbuhler, E. W. (๑ ๙ ๙ ๘). Definition in Ritual Communication. : From everyday conversation to mediated ceremony. *Thousand Oaks*. Calif : Sage Publication.

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา Covid-๑๙
ของวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
VIPASSANA MEDITATION PRACTICE IN EMERGING DISEASE SITUATIONS
OF BUDDHAPANYA SRI DVARAVATI SANGHA COLLEGE

พระครูปฐมธีรวัฒน์ และ ธนาวัลย์ ทบมาตร์^๑
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Phrakhru Pathom Thirawat and Thanawan Thopmart
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: mindthanawan๓๕@gmail.com^๑

บทคัดย่อ

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาจิตใจตามหลักการศึกษานในพระพุทธศาสนาและนับว่าเป็นกระบวนการสำคัญในการช่วยสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงยั่งยืนโดยเริ่มจากการศึกษาในภาคปริยัตินำไปสู่ภาคปฏิบัติคือการลงมือทำเพื่อจะได้รับผลคือปฏิเวธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อันเป็นมหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์ไทยได้เล็งเห็นความสำคัญในส่วนนี้ จึงได้มีระเบียบให้ผู้เข้าศึกษาต้องผ่านกระบวนการศึกษาในวิชาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อได้ทราบถึงวิธีการและแนวทางปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ดียิ่งขึ้นจากการลงมือปฏิบัติ เพราะการเรียนรู้ในด้านทฤษฎีอย่างเดียวไม่สามารถทำให้บังเกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ ตามหลักการศึกษานในพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน, สถานการณ์, โรคระบาด Covid-๑๙

Abstract

The practice of Vipassana meditation is an important principle in the development of the mind according to the principles of education in Buddhism and is considered an important process in contributing to the continuation of Buddhism for stability and sustainability, starting from the primary education leading to the practice. Taking action in order to get results is denial. Mahachulalongkornrajavidyalaya University which is a university of the Thai Sangha has foreseen the importance of this part Therefore, there is a regulation for the students to go through the educational process in subjects related to the practice of Vipassana meditation, both theoretical and practical. in order to know the methods and practices of Vipassana Meditation better from the practice Because learning in theory alone cannot achieve full effectiveness and efficiency. according to the principles of study in Buddhism

Key words: Vipassana meditation, Practice situation, Covid-๑๙

บทนำ

วิปัสสนากัมมัฏฐาน คือ อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการงานทางใจที่จะให้เห็นแจ้งในนามรูป เห็นแจ้ง ในไตรลักษณ์ เห็นแจ้งในอริยสัจ และเห็นแจ้งในมรรค ผล และนิพพาน วิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นอุบายในการให้เกิดเรื่องปัญญา อันเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ หมดจดโดยส่วนเดียว และเป็นทางสายเอกเพื่อการบรรลุมรรค ผล นิพพาน วิปัสสนากัมมัฏฐานมีเฉพาะในพระพุทธศาสนา ถ้าหากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่บังเกิดขึ้นในโลก วิปัสสนากัมมัฏฐานก็จะไม่ปรากฏ ซึ่งแตกต่างจากสมถกัมมัฏฐาน แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะยังไม่เกิดขึ้น ก็มีการปฏิบัติกันอยู่ก่อนแล้ว อย่างเช่น อาจารย์อาฬารดาบส และอุทกดาบส ผู้เจริญกัมมัฏฐานจนได้ อรูปฌาน ๓ และอรูปฌาน ๔ และสั่งสอนให้เจ้าชายสิทธัตถะได้ปฏิบัติและบรรลุตาม แต่เจ้าชายสิทธัตถะก็พบว่ายังไม่ใช่ทางหลุดพ้นจากทุกข์ที่แท้จริง

การเจริญวิปัสสนากรรม ตามสติปัฏฐาน ๔ “สติปัฏฐาน” แปลว่า ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสติ หมายถึง อารมณ์ของสติ ได้แก่ กาย เวทนา จิต ธรรม วิปัสสนาสติปัฏฐาน คือ หลักการใช้สติ และปัญญากำหนดรู้ สภาวะธรรมทางกาย เวทนา จิต ธรรม ตามความเป็นจริงจนหยั่งรู้ถึงความเปลี่ยนแปลง แปรปรวนไปของสภาวะธรรมทั้งหลายว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ตัวตน เราเขา จนเกิดปัญญาเป็นขั้นๆ เริ่มตั้งแต่ วิปัสสนาญาณที่ ๑ นาม-รูปปริจเฉทญาณไปจนถึง วิปัสสนาญาณที่ ๑๖ ปัจจเวกขณญาณ หมายถึง ปัญญา รู้เห็นในมรรคจิต ผลจิต นิพพาน รวมถึงกิเลสที่ละแล้ว และกิเลสที่ยังคงเหลืออยู่

“พระไตรปิฎก ได้ให้ความหมายของสติไว้ว่า “สติเป็นฉน สติ ความตามระลึก ความหวนระลึก สติ กิริยาที่ระลึก ความระลึกความทรงจำความไม่เลื่อนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติพละ สัมมาสติ นี้เรียกว่า สติ”๒ สติปัฏฐานแยกออกเป็น ๒ คำ คือ

(๑) คำว่า สติ คือความระลึกได้ นึกได้ ความไม่เผอเรอการคุมใจไว้กับกิจ (อันเป็นปัจจุบัน) หรือคุมจิตไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง จำการที่ทำ คำที่พูดได้ แม้นานแล้ว

(๒) คำว่า ปฏฐาน ซึ่งแปลว่า เข้าไปตั้งไว้ จึงแปลรวมกันว่า สติปัฏฐานคือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ การปรากฏของสติ ข้อปฏิบัติที่มีสติเป็นประธาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาเห็นสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็น เท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่งต่าง ๆ และความเป็นไปทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามสภาวะ ของมัน ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้าย ที่ทำให้มองเห็นเพียงตามอำนาจกิเลส๓ มี ๔ อย่างคือ

๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน : ตั้งสติไว้ตรงรูปเคลื่อนไหวทุกอิริยาบถน้อยใหญ่
๒. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน : ทุกข์ สุข เกิดขึ้นแล้วดับไป ตั้งสติไว้ตรงที่สภาวะที่เกิด
๓. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน : เวลาจิตนึกคิด ตั้งสติไว้ตรงหัวใจ กำหนดว่าคิดหนอ คิดหนอ
๔. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน : ธรรมที่เกิดขึ้นทั้ง ๖ ทาง ตั้งสติไว้ตรงสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นทั้งหกทาง (ตา หู จมูก ลิ้น กาย จิต) เป็น “ภูมิฐาน” ของ วิปัสสนา (ภูมิฐานที่ตั้งของสติที่เกิดของการรู้แห่งปัญญา)

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เป็นธรรมชั้นเอกทางพระพุทธศาสนา ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง สามารถนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ในทุกแง่มุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสติปัฏฐาน ๔ เป็นหลักปฏิบัติธรรมที่สมบูรณ์ที่สุด มีปรากฏอยู่ในมหาสติปัฏฐานสูตร การปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานนี้พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นหนทางเดียวที่ทำให้ จิตบริสุทธิ์ หมดจด ทำให้พ้นจากทุกข์และบรรลุมรรคผลนิพพานและสติปัฏฐาน ๔ ชื่อว่าเป็น เอกายนมรรค หรือทางสายเอก (พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ), ๒๕๔๙) สติปัฏฐาน จึงเป็น ธรรมที่ตั้งแห่งสติ ข้อปฏิบัติมีสติเป็นประธาน หรือการตั้งสติกำหนดพิจารณาสงบทั้งหลายให้รู้ เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่งต่าง ๆ และความเป็นไปทั้งหลาย โดยรู้เท่าทัน ตามสภาวะของมัน ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้ายที่ทำให้มองเห็นเพียงไปตามอำนาจ

ผู้ใดปฏิบัติตามแนวแห่งสติปัฏฐาน ๔ นี้อย่างต่อเนื่อง ด้วยความเพียรและความฉลาด ย่อมจะได้บรรลุมรรคผลนิพพาน สามารถตัดมูลเหตุแห่งวิภูฏะ พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ไม่หลงผิดในสภาวะธรรม มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จิตของผู้นั้นก็จะมีคุณสมบัติ สุข ร่มเย็น ไม่เร่าร้อนเพราะเพลิงกิเลสตัณหา พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงอานิสงส์ของการปฏิบัติธรรม แนววิปัสสนากรรมฐานว่ามีอยู่ ๔ ประการ คือเมื่อใกล้ตายจะได้สติ ระลึกถึงบุญกุศลคุณงาม ความดีที่ตนได้ทำไว้ ไม่หวนกลับต่อความตาย เมื่อตายแล้วจะได้ไปสู่สุคติ คือการเกิดในโลก สวรรค์หรือกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ที่เป็นบัณฑิตชน ถ้ายังไม่บรรลุนิชาตินี้ก็เป็นอุบิสัยส่งเสริม ให้บรรลุมรรคผลนิพพานในชาติหน้าต่อไป

สรุปได้ว่า สติปัฏฐาน คือ ความตั้งมั่นในการระลึกอารมณ์ที่เป็นฝ่ายดี ยับยั้งมิให้จิตตกไปใน ทางชั่ว หรือความระลึกได้ที่รู้ทันอารมณ์อันเป็นฝ่ายดี โดยเฉพาะอารมณ์อันเป็นที่ตั้งมั่นแห่งสติ ๔ ประการ ประกอบด้วย กาย เวทนา จิต ธรรม

ความสำคัญของสติ และสติปัฏฐาน สติเป็นองค์ธรรมที่มีประโยชน์มากในทุกกรณี โดยมีพุทธพจน์ว่า “สติญ ขวาท ภิกขเว สัพพตถิก วทามิ”๕ สติจำปรารถนา (ใช้ประโยชน์ได้) ในที่ทั้งปวง ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคเปรียบสติเหมือนเกลือที่ต้องใช้ในกับข้าวทุกอย่าง โดยเป็นองค์ธรรมเครื่องเหนี่ยวรั้งปรางจิตหนุ่น และประคองจิต สติปัฏฐาน ถือเป็นหนึ่งในสิ่งที่ทรงคุณค่าเทียบได้กับรัตนอัญมณี ในพระธรรมวินัย๙ สติปัฏฐาน ทำให้พระศาสนาอยู่ได้ยืนยาวนาน เป็นธรรมเพื่อความไม่เลอะเลือนไม่เสื่อมสูญไป ของศาสนา เป็นแก่นแห่งธรรม เป็นเครื่องยึดอายุพระพุทธศาสนา โดยพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้เมื่อก่อน เข้าสู่ปรินิพพานในมหาปรินิพพานสูตรว่า สติปัฏฐาน เป็นหนึ่งในธรรมที่พระองค์แสดงแล้วเพื่อความ รุ่งยี่ สวางทั้งหลาย พึงเรียนเสพ เจริญ ทำให้มากด้วยดี ซึ่งเมื่อทำเช่นนี้ จะช่วยให้พระศาสนา ตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน อันเป็นสิ่งที่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

สติปัญญา เป็นทางสายเอกเพียงสายเดียวที่จะทำให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเข้าถึงความพ้นทุกข์ สิ้นเชิง หรือถึงพระนิพพานได้ นั่นคือการสรุปว่า การบรรลุธรรม ของทุกท่าน ทุกคน ต้องเป็นการบรรลุ ธรรมอันเกิดมาจากการเจริญสติปัญญาเท่านั้น ดังนั้น หากปราศจากสติปัญญาแล้ว จะไม่มีผู้ใดสามารถ เข้าถึงการบรรลุธรรมได้เลย

สถานการณ์โรคระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙)

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙) ได้ส่งผลกระทบต่อประชากร โลกเป็นวงกว้าง โดยมีจำนวนผู้ป่วยติดเชื้อและผู้เสียชีวิตเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากในระยะเวลาอันรวดเร็ว องค์การอนามัยโลกจึงได้ประกาศให้โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ เป็นโรคระบาดใหญ่ (Pandemic) ในวันที่ ๑๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓ (WHO, ๒๐๒๐, ย่อหน้า ๑๗) อีกทั้งการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ยังทำให้พฤติกรรมมนุษย์ พฤติกรรมการบริโภคและการบริการเกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายๆ ด้าน ส่งผลให้ในหลายภาคส่วนเกิดผล กระทบ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การท่องเที่ยว เทคโนโลยี และการศึกษา นอกจากนี้ยังส่งผลให้สถานศึกษาไม่ สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามปกติ รวมถึงการจัดการกิจกรรมต่างๆ การใช้สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาเป็นการเชื่อมต่อช่องว่างระหว่างครูผู้สอนและนักเรียน ในการ จัดการเรียนรู้อย่างยิ่งในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙)

สถานศึกษาเป็นสถานที่ที่มึนักเรียนอยู่รวมกันจำนวนมาก จึงมีความเสี่ยงสูงที่อาจจะมีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-๑๙) ได้ในกลุ่มเด็กไปยังบุคคลในบ้าน หากมีการระบาดในกลุ่มเด็กขึ้นจะมี ผลกระทบในสังคมหรือผู้ใกล้ชิด เช่น ครู พ่อแม่ ผู้สูงอายุที่ติดเชื้อจากเด็ก องค์การอนามัยโลก WHO, UNICEF, & CIFRC (๒๐๒๐, pp.๔-๖) ได้เสนอแนวทางในการป้องกันและควบคุมโรคระบาดในโรงเรียน โดยให้ตระหนักถึง การป้องกันทางด้านสภาวะแวดล้อมในโรงเรียน สุขอนามัยของนักเรียนและการผ่อนปรนการลาป่วยให้กับครู นักเรียนและบุคลากรทางการศึกษาเมื่อมีอาการป่วย นอกจากนั้นการเว้นระยะห่างทางสังคมเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญที่ควรคำนึงถึง โดยให้มีการจัดห้องเรียนแบบสลับกันมาเรียน ยกเลิกกิจกรรมที่มีการรวมตัวกัน กีฬา เกม และการชุมนุมกันเป็นกลุ่มใหญ่และจัดโต๊ะเรียนให้ห่างกัน อีกทั้งยังส่งเสริมให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอน ออนไลน์อีกด้วย นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้ตระหนักถึง ความสำคัญในการดูแลนักเรียน ผู้ปกครอง ครูและบุคลากรทางการศึกษา จึงได้จัดทำแนวทางการจัดการเรียน การสอนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อ ไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ปีการศึกษา ๒๕๖๓ เพื่อให้โรงเรียนใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนใน สังกัดอย่างมีประสิทธิภาพ (ศูนย์เฉพาะกิจจัดการศึกษาทางไกลในสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ๒๕๖๓, หน้า ๒) ซึ่งการเว้นระยะห่างทางสังคม การนำเอาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้นั้นทำให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ จากที่บ้านและครูผู้สอนสามารถมอบหมายงาน ตรวจสอบและสร้างแบบวัดผลและประเมินผล การเรียนรู้ของ นักเรียนได้ทุกที่ทุกเวลา New normal หรือความปกติใหม่นี้ส่งผลให้สถานศึกษาเกิดการปรับตัวและมีการ จัดการ เรียนการสอนแบบออนไลน์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ครูผู้สอน นักเรียนและสถานศึกษาต้องปรับตัวอย่างเร่งด่วน ผู้พัฒนาระบบทางด้านสารสนเทศได้เร่งพัฒนาเครื่องมือที่ช่วยในการจัดการศึกษาและการประชุมทางไกล จึงเกิด เครื่องมือที่ช่วยในการจัดการเรียนการสอนและการประชุมทางไกลขึ้นมากมาย เพื่อตอบสนองต่อความต้องการ ของผู้ใช้ เช่น Zoom, Google Hangouts, Skype, Line, Facetime, Facebook, Messenger, Microsoft Teams, True Visual World, Google Meet, Vroom, WebX เป็นต้น (กาญจนา บุญภักดิ์, ๒๕๖๓, หน้า ๒)

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการ ปฏิบัติวิปัสสนาจึงมีการปรับปรุงแบบจากเดิมเพื่อให้สอดคล้องตามกฎระเบียบของมหาวิทยาลัยโดย จัดการ ปฏิบัติในรูปแบบ Online ที่มีแนวทางกฎระเบียบในการปฏิบัติร่วมกัน และมีการจัดการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการปฏิบัติวิปัสสนาวิปัสสนากัมมัฏฐานมีการดำเนินในรูปแบบ Online ของวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. มีการจัดการประชุมเพื่อวางแผนความร่วมมือในการหาแนวทางปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้กิจกรรมสามารถดำเนินการตามกฎระเบียบได้

๒. มอบหมายหน้าที่ให้คณาจารย์ บุคลากรแต่ละฝ่ายได้จัดเตรียมความพร้อม

๓. การจัดการปฐมนิเทศเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจกับนิสิตและเป็นการจัดการเตรียมความพร้อมให้กับนิสิตซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบันมีการจัดการเรียน Online จึงทำให้นิสิตมีความรู้ความเข้าใจเป็นพื้นฐานในการใช้ Application มีการชี้แจงในรายละเอียดกฎระเบียบการปฏิบัติขณะเข้าห้องประชุมในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเพื่อให้นิสิตสามารถปฏิบัติในรูปแบบที่ถูกต้องทั้งนี้

๔. วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี ได้มีการจัดตั้ง Group Line แต่ละชั้นปี เพื่อใช้ส่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเจ้าหน้าที่จะส่ง Link เข้าสู่ Group line เพื่อให้ นิสิตเข้าสู่ห้องประชุม Application Zoom โดยเข้าห้องก่อน ๓๐ นาที เพื่อเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ

๕. คณาจารย์และเจ้าหน้าที่เช็คเวลาให้กับนิสิตผู้เข้าร่วมปฏิบัติและรายงานผลทุกวันเพื่อให้ นิสิตได้จัดสรรเวลาของตนเองในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

รูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

๑. การจัดการเตรียมความพร้อมของเทคโนโลยีเพื่อให้ นิสิตสามารถเข้าปฏิบัติวิปัสสนาได้ เพื่อความสะดวกและราบรื่นในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และแนวคิดต่างๆจากพระวิปัสสนาจารย์ การใช้และความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีดังกล่าวในเบื้องต้น ได้แก่ วิธีการใช้ งาน ข้อดีหรือจุดเด่น ข้อเสียหรือจุดด้อยของแต่ละโปรแกรมหรือแอปพลิเคชันออนไลน์ในการใช้งาน ความรู้เรื่องการเข้าใช้และเทคนิคการแก้ไขปัญหาระบบอินเทอร์เน็ตในเบื้องต้น

๒. การยืดหยุ่นเวลาตามความเหมาะสมของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเพื่อให้ นิสิตสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ และช่วงเวลาที่ นิสิตสามารถเข้าปฏิบัติได้ตามความเหมาะสมเพราะการปฏิบัติในรูปแบบ Online การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแตกต่างจากสถานที่จริง หากไม่มีการยืดหยุ่นการปฏิบัติตั้งจิตต่างๆและรวมไปถึงการปฏิบัติของ นิสิตอาจจะไม่น่าสนใจและจิต

ฟุ้งซ่านและการใช้ชีวิตประจำวันของนิสิตแต่ละคนแตกต่างกันทำให้นิสิตควรจัดสรรบริหารเวลาของตัวเองไม่เพียงแต่การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแต่รวมไปถึงการเรียนการสอน

๓. การสื่อสารและการเตรียมความพร้อมของพระวิปัสสนาจารย์ทางวิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดีมีการจัดการวางแผนในการประชุมเตรียมความพร้อมทางด้านพระวิปัสสนาจารย์เพื่อวางกรอบไว้ในแต่ละวันว่านิสิตจะต้องปฏิบัติอย่างในการเข้าร่วมการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและการบรรยายธรรมเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมทั้งตัวบุคคลและองค์ความรู้รวมไปถึงสื่อในการนำเสนอเพื่อให้นิสิตเข้าใจมากขึ้นเปรียบเสมือนฝึกปฏิบัติสถานที่จริง

ปัจจัยต่อความสำเร็จการเรียนรู้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานรูปแบบ Online มีส่วนประกอบหรือปัจจัยต่อความสำเร็จผ่านการเรียนรู้จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยนำปัจจัยที่มี บทบาทสำคัญมา ๔ ปัจจัย (เพชร ถิ่นรัตนมงคล และ จิรัชฌา วิเชียรปัญญา, ๒๕๕๖)

๑. ปัจจัยด้านผู้สอนหรือพระวิปัสสนาจารย์ คือ ผู้ที่กำหนดการสอนผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต พัฒนาบทเรียนด้วยตนเองโดยทำการสอน สนับสนุนการเรียนรู้ ให้คำปรึกษา ช่วยตรวจสอบความก้าวหน้าต่อผู้เรียน ดูแล ผู้เรียนให้อยู่ในขอบข่ายที่เหมาะสม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ด้วยตนเอง

๒. ปัจจัยด้านผู้เรียน คือ ผู้เรียนมีทักษะการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต โดยเรียนรู้ ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้ คือ เข้าสู่แอปพลิเคชันไลน์ สามารถเข้าใจและติดต่อสื่อสารกับผู้สอน เพื่อนร่วม ชั้นเรียนได้ทันที มีความเข้าใจและปฏิสัมพันธ์กับเทคโนโลยีมากขึ้น ใช้เวลามากขึ้นในการพูดคุย ชักถาม กันในกลุ่มผู้เรียน และทีมงาน ทั้งยังมีความรับผิดชอบ กระตือรือร้น มีแรงจูงใจในการเรียนมากขึ้น

๓. ปัจจัยด้านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือ การทำกิจกรรมที่เน้นบรรยายให้ความรู้ลดน้อยลงและให้ปฏิบัติมากขึ้นเพื่อให้นิสิตมีความสนใจมากขึ้น แต่สามารถปรับ เป็นรูปภาพ เสียง เพื่อให้บทเรียนดูน่าสนใจมากขึ้น ประกอบด้วย สื่อ บทเรียนต้องสัมพันธ์กับเนื้อหา บทเรียนและจุดมุ่งหมายที่สอน น่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น ความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน วิธีการไม่ยุ่งยากซับซ้อน

๔. ปัจจัยด้านเทคโนโลยี คือ เทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ประกอบด้วย คอมพิวเตอร์ และ เครือข่ายโทรคมนาคมที่ต่อเชื่อมกัน ความสะดวกในการใช้งานที่จุดใช้งาน (access point) (มนต์ชัย เทียนทอง, ๒๕๔๕) เพื่อส่งและรับข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ที่สะดวก รวดเร็ว เรียนรู้และพัฒนาได้ อย่างต่อเนื่อง

สรุป

สติปัญญา คือ ความตั้งมั่นในการระลึกรู้อารมณ์ที่เป็นฝ่ายดี ยับยั้งมิให้จิตตกไปใน ทางชั่ว หรือความระลึกได้ที่รู้ทันอารมณ์อันเป็นฝ่ายดี โดยเฉพาะอารมณ์อันเป็นที่ตั้งมั่นแห่งสติ ๔ ประการ ประกอบด้วย กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นทางสายเอกเพียงสายเดียวที่จะทำให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเข้าถึงความพ้นทุกข์ สิ้นเชิง หรือถึงพระนิพพานได้ นั่นคือการสรุปว่า การบรรลุธรรม ของทุกท่าน ทุกคน ต้องเป็นการบรรลุ ธรรมอันเกิดมาจากการเจริญสติปัญญาเท่านั้น ดังนั้น หากปราศจากสติปัญญาแล้ว จะไม่มีผู้ใดสามารถ เข้าถึงการบรรลุธรรมได้เลย มี ๔ อย่างคือ ๑. กายานุปัสสนาสติปัญญา ๒. เวทนานุปัสสนาสติปัญญา ๓. จิตตานุปัสสนาสติปัญญา ๔. รัชมานุปัสสนาสติปัญญา

การแพร่ระบาดของโรคโคโรนาไวรัส ๒๐๑๙ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตแบบใหม่ (New Normal) ทั้งภาครัฐและภาคประชาชนต้องมีการปรับตัวครั้งใหญ่เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ สำหรับสถาบันทางการศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับตัวด้วยการออกแบบการเรียนการสอนให้สอดคล้อง กับสถานการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งวางแผนการรับมือกับภาวะหยุดชะงักทางการศึกษา (Education Disruption) เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนสามารถดำเนินไปได้ตามปกติและส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งควรวิเคราะห์ถึงปัจจัยและความเป็นไปได้ของการเรียนการสอนแบบออนไลน์ เพื่อให้การเรียนรู้มีความราบรื่นและบรรลุตามวัตถุประสงค์ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าเทคโนโลยีของประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องผู้เรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่าย แต่ยังมีผู้เรียนอีกจำนวนไม่น้อยในพื้นที่ห่างไกล ที่มี ข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศหรืออาจมีปัญหาด้านภาระค่าใช้จ่าย ทำให้พลาดการเรียนรู้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการวางแผนการเรียนการสอนแบบออนไลน์เพื่อรองรับสังคมในยุค ๕G ให้กับ ผู้เรียนในพื้นที่ห่างไกลได้เรียนรู้เท่าเทียมกับบุคคลอื่นๆ ลดความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงเทคโนโลยี สารสนเทศ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและเป็นพลเมืองที่ดีที่จะพัฒนาประเทศให้มีความก้าวหน้าต่อไป รวมไปถึงการเรียนการสอนที่ยังคงดำเนินการต่อไปจึงได้มีการนำสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาปรับใช้และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อีกมากขึ้นเพื่อเป็นการปรับตัวในการใช้ชีวิตจากสถานการณ์ในปัจจุบันไม่เพียงแต่การเรียนการสอน การทำงาน หรือ การดำรงชีวิตในด้านต่างๆก็มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้มีบทบาทมากขึ้นทำให้

การจัดการเรียนการสอนรวมถึงการดำเนินกิจกรรมต่างๆมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบ อยู่ในรูปแบบ Online ซึ่งมี โปรแกรมและ Application ต่างๆมากมายเช่น Zoom, Google Hangouts, Skype, Line, Facetime, Facebook, Messenger, Microsoft Teams, True Visual World, Google Meet, Vroom, WebX เป็นต้น

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี เล็งเห็นความสำคัญของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน จึงได้ดำเนินการจัดในรูปแบบ Online โดยรูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานพึ่งอาศัยปัจจัยในด้านต่างๆ คือ ปัจจัยด้านพระวิปัสสนาจารย์ ปัจจัยด้านผู้เรียน ปัจจัยการดำเนินกิจกรรม ซึ่งรูปแบบปรับให้ตามความเหมาะสมเพื่อให้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ยังคงสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผนการทำงานเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิการ์ แสนสุภา และคณะ. (๒๕๖๓). *การปรับตัวของนักศึกษาในสถานการณ์โควิด-๑๙*. วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, ๖ (๒), ๗๙-๙๒.
- พชร ลิ้มรัตนมงคล และคณะ. (๒๕๕๖). *ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการเรียนออนไลน์ของผู้เรียนโครงการมหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย*. รังสิตสารสนเทศ.
- มนต์ชัย เทียนทอง. (๒๕๕๔). *การออกแบบและพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ภาควิชาคอมพิวเตอร์ ศึกษาคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๐๐. *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. ๒๕๓๙. *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนตำบลพิชัย
อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

CONTINUING THE FOLK ARTS AND CULTURE OF THE COMMUNITY
PHICHAI SUBDISTRICT MUEANG LAMPANG DISTRICT LAMPANG PROVINCE

ภัทรภร ปันชญาณาดุล^๑, พระมหาประกาศิต สิริเมโธ และ ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปริดา
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Phattharaphorn Panchayathanadul, Phramaha Prakasit Sirimedho
and Phuriwat Punyawutpreeda

Buddhapanya Sri Dvaravati Sangha College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: Phattharaphorn๓๙๙@gmail.com^๑

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แนวคิดการสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นกรอบในการวิจัยพื้นที่วิจัยชุมชนตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓๕ คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลวิจัยพบว่า

๑. ความเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม ได้ผนวกเอาวิถีชีวิตของชุมชนแต่ละท้องถิ่นในภาคเหนือเข้ามาไว้ร่วมกับบทเพลงและการละเล่น ทำให้ดนตรีพื้นบ้านมีความหลากหลายของท่วงทำนอง ทั้งความนุ่มนวล อ่อนไหว ไพเราะความสละสลวย จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่ควรค่ายิ่งแก่การสืบสานอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้าน ให้คงอยู่ไม่ให้สูญหายไปจากท้องถิ่น

๒. การพัฒนาสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ๑) ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านมีเอกลักษณ์ในตัว ๒) มีการสืบทอดจากบุคคลสู่สังคมภายนอก ๓) เป็นวิถีชีวิตที่คนในท้องถิ่นได้สั่งสมสืบทอดเป็นเอกลักษณ์ ๔) มีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ๕) ผสมผสานกับวงดนตรีร่วมสมัย ๖) สืบทอด ต่อยอด อนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ๗) ประยุกต์หลักพุทธธรรม ๘) ความคาดหวังในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชน

๓. มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพบริบทของชุมชน สังคมและสถานการณ์ในปัจจุบัน จะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับคนในชุมชน ร่วมคิด ร่วมวางแผน และมีการถ่ายทอดสู่คนในและนอกชุมชนในรูปแบบของการโครงการอบรมระยะสั้น เกิดพัฒนาเป็นวงดนตรีประจำตำบล

คำสำคัญ: สืบสาน, อนุรักษ์, ศิลปวัฒนธรรม, ดนตรีพื้นบ้าน,

Abstract

This research paper is a qualitative research study. using the concept of continuation of folk arts and culture as a research framework Pichai Sub-District Community Research Area Mueang Lampang District, Lampang Province, data were collected using an interview form. Of the ๓๕ key informants, the content was analyzed and written descriptive lectures

๑. The uniqueness of art and culture has integrated the way of life of each local community in the northern region to combine with songs and plays making folk music with a variety of melodies Both the softness, the sensitive, the melodious, graceful therefore is a cultural heritage and the wisdom that is invaluable to the preservation of folk music to remain not to be lost from the local area.

๒. Development and continuation of folk arts and culture ๑) Folk arts and culture have a unique identity ๒) It is inherited from people to outside society ๓) It is a way of life that local people have accumulated and inherited as a unique identity ๔) Coexistence with Happiness ๕) Mixing with contemporary

music bands ๖) Inheriting, extending, conserving and continuing folk arts and culture ๗) Applying Buddhist principles ๘) Expectations in continuation of folk arts and culture of the community.

๓. There are new adjustments to suit the context of the community. Society and current situation Knowledge and understanding must be created for people in the community, sharing ideas, planning, and transferring to people inside and outside the community in the form of a short-term training program. It developed into a sub-district orchestra.

Keywords: continuation, conservation, art and culture, folk music,

บทนำ

ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็น “ไทย” อย่างโดดเด่น และสืบทอดจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยสะท้อนออกมาในรูปแบบของขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา ภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม โบราณคดี การละเล่น ดนตรี นาฏศิลป์ และวิถีความเป็นอยู่ ซึ่งเป็นมรดกทางปัญญาของกลุ่มชน เป็นศักดิ์ศรีของท้องถิ่นเป็น ความภาคภูมิใจ และควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่สืบไป ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นวิถีชีวิตที่คนในท้องถิ่นได้สั่งสม เลือกรสร และปรับปรุงแก้ไขจนเป็นเอกลักษณ์ เป็นรากฐานของการสร้างสรรค์ ความสามัคคี ความมั่นคงของชาติ ดนตรีพื้นบ้านเป็น เสียงดนตรีที่ถ่ายทอดกันมาด้วยวาจาซึ่งเรียนรู้ผ่านการฟังมากกว่าการอ่านและเป็นสิ่งที่พูดต่อกันมาแบบปากต่อปากโดยไม่มี การจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรจึงเป็นลักษณะการสืบทอดทางวัฒนธรรมของชาวบ้านตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดนตรี พื้นบ้านเป็นกิจกรรมการละเล่นเพื่อผ่อนคลายลดความตึงเครียดจากการทำงานและยังช่วยสร้างสรรค์ความรื่นเริงบันเทิงเป็นหมู่ คณะและทำให้ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นเกิดความรัก ความสามัคคี ความสามัคคี ประองตองและดนตรีพื้นบ้านยังได้สืบทอดต่อกัน มายังรุ่นลูกหลาน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางพื้นบ้านของท้องถิ่นนั้น ๆ สืบต่อไป (พรทิพา บุญรักษา, ๒๕๖๐)

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่คู่กับมนุษย์ เป็นวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมปฏิบัติที่ผู้คนในสังคมหนึ่งๆ ได้สั่งสมสืบทอดมาชั่วลูก ชั่วหลานระยะเวลาอันยาวนาน เป็นไปตามสภาพภูมิศาสตร์ ตลอดจนความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมนั้น ๆ ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกัน อย่างปกติสุข มีความกลมกลืนในสังคมอย่างเหมาะสม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เลื่อนไหลถ่ายโยงจากบุคคลหนึ่งไปสู่บุคคลหนึ่งและ จากท้องถิ่นหนึ่งไปสู่อีกท้องถิ่นหนึ่งได้ โดยที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระหว่างครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล จังหวัด ประเทศและระหว่างประเทศ (กาญจนา อินทรสุณานนท์, ๒๕๓๖) ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น เช่น พิธีกรรม ประเพณี ประกอบไปด้วยบทเพลง พิธีการ และสิ่งอื่นๆ ที่อยู่ในค่านิยมของกลุ่มนั้นๆ ซึ่งสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ คำประพันธ์ต่าง ๆ ภาษาถิ่น และเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านได้ (สัจด์ ภูเขาทอง, ๒๕๓๕)

ดนตรีจัดเป็นศิลปะอีกแขนงหนึ่งที่สามารถพบเห็นได้ในทุกชนชาติ ทุกเผ่าพันธุ์ เป็นเครื่องรับรู้และแปลความหมาย หรือไม่มีก็ได้ ดุจเดียวกับเสียงของภาษาพูดซึ่งในการตีความหมายอาจจะแตกต่างกันไปตามความคิดของแต่ละคน (ปัญญา รุ่งเรือง, ๒๕๓๒) ความรู้สึกนึกคิดและวัตถุประสงค์ที่สื่อแสดงออกทางดนตรีของชุมชนที่เรียกว่า “ดนตรีประจำถิ่นหรือดนตรี พื้นเมือง” (โรงเรียนสองแคววิทยาคม, ๒๕๕๙) มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีสำเนียง ทำนอง และจังหวะลีลาของตนเอง ดัดแปลง มาจากทำนองของเสียงธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น เพลงจะปุม มีทำนองอ่อนหวานตามสำเนียงพูดของคนไทยชาวเมืองจะปุมในแคว้น สิบสองปันนาหรือซอล่องน่านของจังหวัดน่าน มีทำนองเหมือนกระแสน้ำไหลเน้นเครื่องดนตรีประเภทตี เพราะจะใช้ในการ ประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น ถ้าเป็นกลองที่ซึ่งด้วยหนังสัตว์ด้านเดียวจะมี กลองยาว กลองแฉวง และกลองรำมะนา ส่วนกลองที่ ซึ่งด้วยหนังสัตว์สองหน้า จะมีกลองมอญ กลองสองหน้า และตะโพนมอญ ยังมีเครื่องที่ทำด้วยโลหะ เช่น ฉิ่ง ฉาบ เครื่อง ดนตรีประเภทเป่า เช่น ขลุ่ย ปี่ไฉน เครื่องสีประเภทสะล้อ รวมถึง พิณซึง ลักษณะเด่น คือ ท่วงทำนองและสำเนียงที่พลิ้วไหว ตามธรรมชาติ

ดนตรีพื้นบ้านได้รับอิทธิพลของดนตรีทางตะวันตก โดยการบรรเลงร่วมสมัยหรือบทเพลงที่ใช้บันไดเสียงแบบ ตะวันตก ทำให้สลา (ช่างทำเครื่องดนตรี) ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบให้บรรเลงตามบันไดเสียงของเพลงสมัยนิยม เป็นส่วนหนึ่ง ของความหลากหลายของช่างในปัจจุบัน นอกจากนี้ในการท้าวิจัยการสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้นำเอาหลักการทาง พระพุทธศาสนา มาบูรณาการเป็นแนวทางการประยุกต์ โดยใช้หลักสาราณียธรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน เริ่มมาจากสถาบัน ครอบครัวที่อบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม รวมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกใหม่ที่ถือกำเนิดขึ้นมา เช่น การพูด การ แต่งกาย การดำรงชีวิต การรู้จักพิจารณาว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด ตลอดจนการเรียนรู้แบบแผนและวิถีปฏิบัติต่อตนเอง สถาบัน ศาสนาทำหน้าที่ช่วยสนองความต้องการด้านจิตใจ เสริมสร้าง และใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะผู้นำทาง

ศาสนาเผยแผ่หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เข้ามามีส่วนร่วมกับวัดหรือองค์กรต่าง ๆ ผ่าน ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตจนเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น คู่ควรต่อการสืบสานอนุรักษ์เพื่อให้คงอยู่แก่ชนรุ่น หลังต่อไป

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาเพื่อเป็นแนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชน ตำบลพิชัย อำเภอเมือง ลำปาง จังหวัดลำปาง อีกทั้งยังได้เสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมดนตรี นำไปสู่ทิศทางการเล่นดนตรีพื้นบ้านในอนาคต ต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาสภาพบริบททั่วไปด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
๒. เพื่อพัฒนากระบวนการสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านชุมชนตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง
๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบและแนวทางการอนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านชุมชน ตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

การทบทวนวรรณกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

๑. แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ไขแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิต โดยได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นมาช้านาน (กรมวิชาการ, ๒๕๔๐) กระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจึงอาจเรียกได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น Situated Knowledge หมายความว่าความรู้ที่ขึ้นอยู่กับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ หากในสังคมต่าง ๆ ปรากฏจากกระบวนการเรียนรู้ ถึงแม้จะมีปัญญาที่ไม่ได้กับการพัฒนา สถานการณ์ที่ไม่คงที่ ผันแปรเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ถ้าหากความรู้ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่สามารถที่จะเท่าทันการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพราะภูมิปัญญาที่มีระบบความรู้ที่ผสมผสานอยู่ อันนี้เป็นลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกอย่างหนึ่ง (อานันท์ กาญจนพันธุ์, ๒๕๔๔) ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ในด้านต่างๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวความคิด วิเคราะห์ ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของตนเอง จนเกิดการหลอมรวมเป็นแนวคิดในการแก้ไขปัญหาที่เป็นลักษณะของตนเองที่สามารถพัฒนาความรู้ ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในการแก้ปัญหาของการดำรงชีวิต (ปราณี ต้นตยานุบุตร, ๒๕๕๑)

๒. แนวคิดเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน

การบรรเลงดนตรีพื้นบ้านนั้นเป็นการนำมาใช้ประกอบพิธีกรรมบางประเภทในบางครั้งก่อน ตามศรัทธาและความจำเป็นอันเป็นจารีตที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ครั้งกาลเวลาผ่านไปนานเข้าชนล้านนามีภูมิปัญญามากขึ้นอารยธรรมสูงขึ้น เกิดสุนทรีย์มากขึ้นจึงเริ่มนำดนตรีเข้ามาเกี่ยวกับ กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เช่น การนำมาบรรเลงประเพณีอวมงคล คลายเครียด และนำติดตัวไปแ่้วสาวตามหมู่บ้านต่าง ๆ เครื่องดนตรีมักทำขึ้นในรูปแบบเรียบง่าย ไม่ประณีตสวยงาม เพราะต้องการ “เสียงที่ดังออกมา” มากกว่าอย่างอื่น ส่วนมากจะใช้ในยามที่เป็นบ่าว (หนุ่ม) เมื่อแต่งงานไปแล้วก็เลิกใช้ ทำมาหากินทำไร่ทำนา สร้างฐานะให้ครอบครัว นอกจากผู้ที่มีใจรักศิลปะด้านนี้เท่านั้นที่ยังนำมาเล่นในบางโอกาสลักษณะของวงดนตรีพื้นบ้านล้านนา แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้ ๑. ประเภทดนตรีพิธีกรรม ดั้งเดิมของชาวบ้าน ได้แก่ การฟ้อนผี เพลงสวดในวัด วงดนตรีที่เป็นวงปี่พาทย์ และฆ้อง ๒. ประเภทดนตรีบรรเลง ขับกล่อมเพื่อความเพลิดเพลิน รื่นรมย์ วงดนตรีที่ใช้เป็นประเภทเครื่องสาย ๓. ประเภทดนตรีในราชสำนักล้านนา สมัยเจ้าชายดารารัศมี เป็นการบรรเลงเพื่อถวายเคารพและความจงรักภักดี (พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ, ๒๕๕๗) ดนตรีพื้นบ้านเป็นส่วนสำคัญ และมีความสัมพันธ์ในวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยมาช้านาน ปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันดีในวิถีชีวิตของคนแต่ละท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์แตกต่างและสอดคล้องไปผู้คนในแต่ละภูมิภาค (ภัทรวดี ภูษาภิรมย์, ๒๕๕๒) ดนตรีทุกชนิดเป็นศิลปะที่สำคัญอย่างหนึ่ง มนุษย์เกือบทั้งหมดชอบและรู้จักตั้งแต่เยาว์วัย อาศัยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าในระหว่างศิลปะนานาชาติ ดนตรีเป็นศิลปะที่แพร่หลายกว่าศิลปะอื่นๆ และมีความสำคัญในด้านการศึกษาของประชาชนทุกประเทศด้วย พระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า “ดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของข้าพเจ้าจะเป็นแจ๊สหรือไม่ใช่แจ๊สก็ตาม ดนตรีล้วนอยู่ในตัวทุกคน เป็นส่วนที่ยิ่งใหญ่ในชีวิตคนเรา สำหรับข้าพเจ้าดนตรีคือสิ่งประณีตงดงาม และทุกคน ควรนิยมในคุณค่าของดนตรีทุกประเภท เพราะว่าดนตรีแต่ละประเภทต่างก็มีความเหมาะสม

ตามแต่โอกาสและอารมณ์ที่ต่างๆ กันออกไป”(พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ๒๕๕๓) ดนตรีพื้นบ้านเป็นดนตรีที่แสดงออกที่ชัดเจน มีรูปแบบการเล่นการประสมวง และมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวโดยแท้จริง (สนั่น ธรรมธิ, ๒๕๕๐) จำแนกได้ตามลักษณะของการบรรเลงเป็น ๔ ประเภท คือ ๑) เครื่องดีด ได้แก่ เปียะ ซึง ๒) เครื่องสี ได้แก่ สะล้อ ๓) เครื่องเป่า ได้แก่ ขลุ่ย ปี่ แนน ๔) เครื่องตี ได้แก่ กลอง ฉิ่งซึ่งเมื่อนำมาประสมเป็นวงจะมีชื่อเรียกว่า วงดนตรีพื้นเมือง หรือวงสะล้อ ซอ ซึง ที่ให้เสียงและจังหวะที่เป็นธรรมชาติ กังวานดังและเบาสลับกันไปตามท่วงทำนองแห่งดนตรี (ยงยุทธ อธิศิลป์, ๒๕๓๕) นอกจากนี้ยังมีการเล่นดนตรีประกอบวรรณกรรมอีกประเภทหนึ่งคือ ซอเป็นการแสดงขับลำนำโต้ตอบกันระหว่างชายกับหญิง มีดนตรีบรรเลงคลออยู่ตลอดเวลา เนื้อที่ซอมักเป็นพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นไปตามแบบแผนที่จดจำสืบกันมาเป็นไปตามปฏิภาณของผู้ซอตามแต่ละท้องถิ่น ซอทำหน้าที่ทั้งมหรสพ สื่อพื้นบ้าน และครูของผู้คนจึงเป็นเรื่องจำเป็นยิ่งที่ผู้ฟังจะต้องได้ยินเสีย ถ้อยคำของช่างซอได้ถนัดชัดเจน (ชมรมสืบสานตำนานปี่ซอ, ๒๕๔๘)

๓. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และสืบสานดนตรีพื้นบ้าน

แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานดนตรีพื้นบ้าน จำเป็นต้องใช้ความร่วมมือ ร่วมใจของคนไทยทุกคนโดยมีวิธีการ ได้แก่ ๑. ศึกษา ค้นคว้า รวมทั้งวิจัยอย่างเจาะลึกเก็บไว้เป็นระเบียบ สามารถนำมาอ่านได้ แบบที่มีการเก็บข้อมูลเอาไว้แล้ว และยังไม่ได้มีการศึกษาเพื่อทำให้ทราบถึงความหมายรวมทั้งความสำคัญของดนตรีอันเป็นมรดกอย่างแท้จริง โดยองค์ความรู้ดังกล่าวจัดเป็นรากฐานที่สำคัญของการมองเห็นคุณค่า ก่อให้เกิดการยอมรับ รวมทั้งการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมต่อไปในอนาคต ๒. ส่งเสริมให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย เห็นคุณค่าช่วยกันรักษาเอกลักษณ์ทางดนตรี อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างความมั่นใจ ให้แก่ประชาชนในการยอมรับให้มากขึ้นด้วยความเหมาะสม ๓. รมรงค์ให้ประชาชน เล็งเห็นถึงความสำคัญ โดยเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องให้การรับผิดชอบร่วมกัน ตลอดจนประสานงานรื่นเริง รวมทั้งทุนทรัพย์ในการจัดกิจกรรมทางด้านดนตรี ๔. ส่งเสริมแลกเปลี่ยนดนตรี ภายในประเทศและระหว่างประเทศ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน ๕. เสริมสร้างทัศนคติ องค์กรความรู้ ความเข้าใจว่าประชาชนทุกคนมีหน้าที่เสริมสร้างฟื้นฟู ตลอดจนดูแลรักษาเครื่องดนตรีอันเป็นสมบัติของชาติ ๖. ปลุกฝังความคิดอันดีงามให้แก่กลุ่มประชาชนที่ยังอยู่ในวัยเยาว์ให้มองเห็นว่าดนตรีไม่ได้เป็นเพียงดนตรีที่ล้ำสมัยเท่านั้น หากแต่เป็นดนตรีที่เด็กและเยาวชนทุกคนควรช่วยกันอนุรักษ์ไว้ ๗. ช่วยกันสร้างสรรค์ไอเดีย พัฒนาพร้อมผสมผสาน ดนตรีพื้นบ้านแบบดั้งเดิมให้เข้ากับเพลงสมัยใหม่ ๘. เผยแพร่ความรู้ในเรื่องของดนตรีพื้นบ้านในสื่อต่างๆ เช่น สื่อวิทยุ โทรทัศน์ Internet เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสสัมผัสหรือทำความรู้จักกับเครื่องดนตรีพื้นบ้านให้มากยิ่งขึ้น สรุปว่าแนวทางการอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้าน ให้เกิดความบรรลุผลได้อย่างดีนั้น ก็ขึ้นอยู่กับพลังของทุกคนผู้เป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรม โดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นพลังคนรุ่นใหม่ของชาติ เพื่อสืบสานวัฒนธรรมอันเป็นส่วนหนึ่งชุมชน เมื่อเยาวชนคนรุ่นใหม่หันมาให้ความสนใจ ร่วมกันรักษามรดกวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ก็เท่ากับเป็นการรักษาให้ประเทศชาติมีความเข้มแข็งตามไปด้วย (ชมรมอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้าน, ๒๕๖๔) ดนตรีพื้นบ้านมีส่วนช่วยสร้างเสริมความเข้มแข็งของชาวบ้านในชุมชน ทางด้านจิตใจ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และระบบสังคมของชุมชน ครอบคลุมถึงเครื่องดนตรี วงดนตรี บทร้อง ทำนองเพลง สำหรับความเป็นวงดนตรีพื้นบ้านมีลักษณะที่พิจารณาได้ ดังนี้ ๑. ดนตรีพื้นบ้านเป็นงานศิลปะ ดนตรีที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้านในชุมชน โดยมุ่งสื่อสารเรื่องราวจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ๒. ดนตรีมีความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน ทั้งด้านทำนองเพลง จังหวะ ภาษา เนื้อร้อง และวิธีการบรรเลง ใช้ฉันทลักษณ์ที่ไม่ซับซ้อน ๓. ดนตรีพื้นบ้านเป็นสมบัติของชุมชน คนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ทั้งเพื่อความบันเทิง หรือเพื่อร่วมกิจกรรมที่เป็นพิธีกรรมตามความเชื่อ ๔. ดนตรีพื้นบ้านไม่มีการจดบันทึก มีการสืบทอดกันทางมุขปาฐะ ๕. ดนตรีพื้นบ้านปรากฏในรูปแบบของเครื่องดนตรีและวงดนตรี มีบทบาทในการบรรเลงเดี่ยวเฉพาะศิลปิน หรือบรรเลงเป็นวงดนตรีพื้นบ้านเป็นเสียงดนตรีที่ถ่ายทอดกันมาด้วยวาจาซึ่งเรียนรู้ผ่านการฟังมากกว่าการอ่านและ เป็นสิ่งที่พูดต่อกันมาแบบปากต่อปากโดยไม่มีมีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงเป็นลักษณะการสืบทอดทางวัฒนธรรมของชาวบ้านตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๑)

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสำคัญ การพัฒนาดนตรีพื้นบ้าน ประเภทสะล้อซอซึง เครื่องประกอบดนตรีพื้นบ้าน ความสำคัญและลักษณะของดนตรีพื้นบ้าน การประยุกต์วงดนตรี ส่งเสริมสืบสาน ต่อยอด รวมไปถึงการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นการทำให้รูปแบบของการสืบสานศิลปวัฒนธรรมได้จรรโลง อนุรักษ์สืบต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้ได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้กำหนดการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง อาทิ หนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย รายงานการประชุม จากเว็บไซต์ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดตามกรอบแนวความคิด กลุ่มตัวอย่างหรือกลุ่มเป้าหมาย คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงโดยพิจารณาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในงานวิจัยเท่านั้น ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของการสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อจะได้รายละเอียดข้อมูลที่ถูกต้อง จึงใช้วิธีการสัมภาษณ์ ๒ แบบ คือ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) โดยการสัมภาษณ์กลุ่มดังต่อไปนี้ ประชาชนในพื้นที่บ้านด้านดนตรีพื้นบ้าน กลุ่มอนุรักษ์ดนตรีพื้นเมืองในจังหวัดลำปาง กลุ่มชมรมดนตรีพื้นเมืองในจังหวัดลำปาง กลุ่มจัดทำเครื่องดนตรีล้านนา ประเภท สะล้อ ซอ ซึง กลุ่มสภาวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง กลุ่มสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง กลุ่มการท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง กลุ่มนักเรียน นักศึกษา และกลุ่มประชาชนทั่วไป รวมจำนวน ๓๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแนวทางการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกตามรูปแบบการวิจัย ดังนี้ ๑. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากกลุ่มตัวอย่างที่ได้คัดเลือกเฉพาะเจาะจง ๒. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ตัวแทนผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีพื้นบ้าน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ ๓. บันทึกภาพเกี่ยวกับการวิจัย คือ บันทึกภาพขั้นตอนการเล่นเครื่องดนตรีล้านนา การสร้างสะล้อและซึง จากช่างทำเครื่องดนตรีโดยตรง โดยบันทึกตามลำดับขั้นตอนการผลิตจากบุคคลข้อมูลนำเสนอผลการวิจัยพร้อมอธิบาย ทุกขั้นตอนตามรูปภาพที่ปรากฏจริง การวิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎีจากหนังสือ ตำราและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเชิงเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยง ความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ ทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎีงานวิจัย ต่างๆ ทางวิชาการมาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏ และนำเสนอรูปแบบการสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านตำบลพิชัย โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาความเหมาะสมเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพิจารณาต่อไป

ผลการวิจัย

๑. สภาพบริบททั่วไปด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนและท้องถิ่นต่างๆ สามารถแสดงออกในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ทั้งวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะการแสดง ศิลปวัฒนธรรมเป็นการปลูกฝังและกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญ เกิดการตื่นตัวและมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเผยแพร่และสืบสานให้คงอยู่สืบไป เกิดจากการผสมผสานการดำเนินชีวิตส่งผลทำให้มีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์จะแตกต่างกันไปตามฤดูกาล เช่นการเล่นดนตรีพื้นบ้าน สะล้อ ซอซึง การฟ้อนรำ ศิลปหัตถกรรม งานขันโตก งานแห่สลุงหลวง งานดำหัวประเพณีปีใหม่เมือง กองปู่จา งานเมืองสะเปาจาวเงียงละกอน กาดหมั้ว-คว้าง งานตานก้วยสลาก งานรถม้ารถไฟ ขนทรายเข้าวัด ตานตุง วัฒนธรรมการแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมืองของภาคเหนือ ผ้าฝ้าย วัฒนธรรมการกิน วัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อ ผีบรรพบุรุษ ประเพณีลอยโคมไฟ แห่ไม้ค้ำศรี (ไม้ค้ำตันโพธิ์) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า บริบทศิลปวัฒนธรรมของชุมชนตำบลพิชัย จึงเป็นศูนย์กลางความศรัทธาความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญต่างๆ เป็นที่รู้จักแพร่หลายไปทั่วโลก ให้กลายเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและมีเสน่ห์ที่น่าดึงดูด ตลอดจนศิลปหัตถกรรมและภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีการสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นหลากหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็น การสืบทอดโดยระบบครอบครัว ถ่ายทอดโดยผ่านระบบครูและศิษย์ หรือถ่ายทอดผ่านการศึกษาในวัด ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นปัจจัยที่ทำให้ศิลปหัตถกรรมและภูมิปัญญา สามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน แต่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวิถีชีวิต จึงทำให้การสืบทอดศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้มีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตและส่งผลให้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาเหล่านั้น

เกิดการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาทั้งรูปแบบทางศิลปะ กระบวนการผลิต เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคม ความอุดมสมบูรณ์ ความแข็งแรง โดยภาพสะท้อนเหล่านี้จะดูได้จากสำเนียงเพลง บทเพลง ลักษณะของเครื่องดนตรีได้อย่างชัดเจน

๒. กระบวนการสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านชุมชนตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง พัฒนาระบบการสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ประกอบด้วย

๑) วัฒนธรรมพื้นบ้านสื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชน อัตลักษณ์ของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะช่วยกันรักษาวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของท้องถิ่นด้วยบริหารจัดการควบคุมต้องมีส่วนร่วม ดนตรีพื้นบ้านเป็นดนตรีที่ประดิษฐ์หรือทำเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นมรดกของคนไทยและชุมชนท้องถิ่น เพราะว่าเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการทำเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ประเภทสะล้อ ซอซึง ซึ่งกระบวนการในการผลิตส่วนใหญ่ใช้ไม้ทำไม้ใช้โลหะ ชุมชนจึงเรียกว่าเป็นปราชญ์ชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน

๒) การสืบทอดดนตรีพื้นบ้านของชุมชนการแสดงดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือ ใช้เพลงในการแสดงที่ให้ความรู้สึกนุ่มนวล มีความอ่อนหวาน แสดงถึงความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีความสนุกสนาน บ่งบอกถึง บรรยากาศธรรมชาติ ขับร้องโดยไม่ใช้ดนตรีประกอบ สืบทอดทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น สร้างสรรค์ดนตรีด้วยการร้องและบรรเลงคือ ๑) เป็นดนตรีของชาวบ้าน พัฒนาขึ้นในสังคมเกษตรกรรม ที่ไม่มีระบบกฎเกณฑ์ชัดเจนตายตัว ถ่ายทอดด้วยปากและการจดจำ ๒) เป็นดนตรีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ในแต่ละท้องถิ่นมีสำเนียงดนตรี ทำนอง และ จังหวะลีลาของตนเอง เป็นการสืบทอดคนรุ่นสู่รุ่น เริ่มที่ครอบครัว สอนลูกหลาน แนะนำให้เห็นความสำคัญของดนตรี เล่นให้ลูกหลานดู มีครูบาอาจารย์เป็นผู้สอน เรียกว่าปราชญ์ชุมชน จะมีวิธีการเล่นไม่เหมือนกัน เก่งคน ละอย่างเอามาผสมผสานกัน เพื่อแบ่งปันความรู้แบบพ่อสอนลูก

๓) ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สืบทอดจนเป็นเอกลักษณ์ เป็นรากฐานของความสามัคคี เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรีเกียรติภูมิและความภาคภูมิใจของคนไทยและชุมชนดนตรีพื้นบ้านเป็นเสียงดนตรีที่ถ่ายทอดกันมาเพื่อผ่อนคลาย ความตึงเครียด จากการทำงานและช่วยสร้างสรรคความรื่นเริงบันเทิงเป็นหมู่คณะรวมถึงชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ซึ่งจะทำให้เกิดความรักสามัคคีกันในท้องถิ่นและปฏิบัติสืบทอดต่อมายังรุ่นลูกหลาน เป็นความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น จะสังเกตได้ว่าการเล่นหรือบรรเลงดนตรีก่อนที่จะเล่น จะมีต้องไหว้สาครูบาอาจารย์ หรือเรียกว่า “ขึ้นครู” ใส่ข้าวใส่น้ำให้เรียบร้อยเสียก่อน เมื่อเล่นเสร็จแล้วก็จะต้องมีการปลดหรือลาขันธ์เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อครูบาอาจารย์และเป็นการระลึกถึงคุณของเครื่องดนตรีที่ทำให้เรามีความรู้และได้พัฒนาฝีมือเป็นการฝากให้เรามีสติสมาธิที่จะรับข้อมูลหรือเทคนิคต่างๆ จากครูผู้สอน ดังนั้นจึงถือได้ว่าดนตรีเป็นเครื่องบรรเลงในพิธีกรรมต่างๆในสังคมไทย ทั้งที่เป็นงานมงคล และการประกอบพิธีกรรมของคนตายที่เรียกว่างานศพ ดนตรีก็มีบทบาทในพิธีกรรมต่างๆของคน ตั้งแต่เกิดจนตาย โดยเฉพาะพิธีกรรมทางศาสนา ทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์น่าเชื่อถือ

๔) ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านการเล่นดนตรีสะล้อ ซอซึง ปี กลองเต็งเตี้ย ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่าง ปกติสุข มีความกลมกลืนในสังคมเหมาะกับวิถีชีวิตชุมชนนั้น มีการอนุรักษ์ สืบสาน ถ่ายทอดจากบุคคลสู่ บุคคล และจากท้องถิ่นสู่ท้องถิ่นได้อย่างไรดนตรีพื้นบ้านมีส่วนช่วยสร้างเสริมความเข้มแข็งของชาวบ้านในชุมชน ทางด้านจิตใจ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และระบบสังคมของชุมชน นำไปสู่การสืบสานต่อยอดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงการส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสในการสืบค้นและเรียนรู้จากวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น พื้นบ้าน เกิดความภาคภูมิใจ ใ้คงอยู่อย่างยั่งยืน มุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมี ความสุขในการเล่นดนตรีพื้นบ้าน มีการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านการฝึกจังหวะ ฝึกปฏิบัติเครื่องดนตรีพื้นบ้าน การอ่านโน้ตเพลง การบรรเลงรวมวง และแสดง และมีการประเมินผลการเรียนรู้เป็น ๒ ลักษณะคือ ๑) การบรรเลงเป็นวงผู้เล่นต้องมีความสามัคคีกัน รู้จักบทบาทหน้าที่ของตน วงที่เป็นบรรเลงล้วน ได้แก่ วงดนตรีพื้นเมืองสะล้อ ซึง ชลุ่ม วงปี่พาทย์พื้นเมือง วงปี่จุ่มและวงกลองล้านนา และวงที่ประกอบการรับขาน ได้แก่ วงปี่จุ่ม และวงดนตรีสะล้อซึง ชลุ่ม ๒) การบรรเลงเดี่ยว ต้องใช้สติปัญญาความสามารถในการคิดกลมเม็ดต่าง ๆ ที่ทำให้เครื่องดนตรีโดดเด่นขึ้นมา และใช้อารมณ์ร่วมในการ บรรเลงเพื่อสืบทอดทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น ดนตรีสามารถเข้าถึงสภาพอารมณ์ สภาพจิตใจ และส่งผลต่อร่างกายได้ทันทีเมื่อถูกกระตุ้นจากดนตรีและเสียงเพลง ศาสตร์แห่งเสียงดนตรีจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้สุขภาพกายและจิตใจของมนุษย์ร่วมกันแบบปกติสมบูรณ์ขึ้น

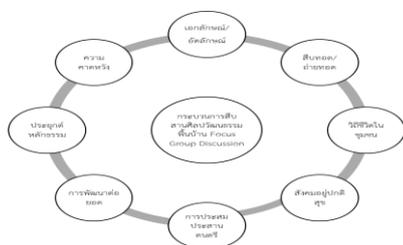
๕) การประสมประสานวงดนตรีพื้นบ้านสะล้อ ซอซึง ปี กลองเต็งเตี้ย เหมาะสมแก่การนำมาร่วมกับวงดนตรีร่วมสมัย เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมร่วมสมัยที่คนปัจจุบันเห็นความสำคัญและเหมาะสมกับสมัยนิยม ดนตรีล้านนาได้พยายามปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน มีพัฒนาวิธีการบรรเลงจากเครื่องดนตรีชิ้นเดียวไปสู่การรวมวงแบบต่างๆ และบรรเลงเครื่องดนตรีให้น่าสนใจขึ้น จึงกลายเป็นเทคโนโลยีรูปแบบใหม่ที่เหมาะและเอื้ออำนวยแก่ผู้เล่นดนตรีพื้นบ้านให้รู้สึกถึงคุณค่า วงสล้อ

ขอ ซึ่ง ส่วนใหญ่จะเล่นกับวงปี่พาทย์ การรวมวงของสล้อ ขอ ซึ่ง มีมาไม่นานนี้ การเล่นอย่างไม่เป็นทางการ ไม่เหมือนกับวงปี่พาทย์ สล้อ ขอ ซึ่ง เล่นเอาสนุกสนาน ดั่งนั้นในสมัยปัจจุบันถ้าอยากจะให้วงสล้อ ขอ ซึ่ง มีผู้เล่นอย่างแพร่หลายจำนวนมากขึ้น จึงจำเป็นที่จะช่วยกันสร้างสรรค์โอเดีย พัฒนา พร้อมผสมผสานดนตรีพื้นบ้านแบบดั้งเดิม ให้เข้ากับเพลงสมัยใหม่

๖) แนวทางที่จะพัฒนาต่อยอด การอนุรักษ์ สืบสาน และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีพื้นบ้าน สล้อ ขอซึ่ง ปี่ กลองเต็งเตี้ย คู่ขนานหลังในชุมชนการตอยอดพนาภูมิปัญญาท้องถิ่นตานดนตรีพื้นบ้านนั้นควรมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพบริบทของชุมชนสังคมและสภาพการณ์ในปัจจุบันและต้องมีการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันในการรวมคิดรวมวางแผนเพื่อหาแนวทางในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจดำเนินการในรูปแบบของการอบรมระยะสั้นหรือพัฒนาเป็วงดนตรีประจำตำบลโดยสนับสนุนให้ปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นวิทยากรผู้สอนกลุ่มเด็กและเยาวชนหรือชาวบ้านในตำบลที่สนใจมาฝึกเล่นรวมกัน ซึ่งก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการฟื้นฟูนอกจากนี้ยังจะได้กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในชุมชนทั้งผู้นำองค์กรท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน คณะครู ปราชญ์ชาวบ้านและนักเรียน ขับเคลื่อนสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของวัฒนธรรม

๗) การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ร่วมเป็นแนวทาง ศิลปวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านมาบูรณาการเข้ากับดนตรีพื้นเมือง โดยหลักธรรมจะแฝงอยู่กับการเล่นดนตรี เป็นรูปแบบของนามธรรม เช่นหลักพรหมวิหาร หลักสารณียธรรม หรือหลักอิทธิบาท เป็นต้น หนทางในการปฏิบัติของการอยู่ร่วมกันด้วยหลักสารณียธรรม ซึ่งนับว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งทางพุทธสันติวิธีที่จะช่วยเชื่อมประสานสมาชิกชุมชน ให้มีทิศทางและแนวคิดจะรักษาอัตลักษณ์ชุมชนเป็นหนึ่งเดียวกันอันจะส่งผลให้การจัดการท่องเที่ยวชุมชนมีความยั่งยืนแท้จริงแล้วมีแต่คุณประโยชน์ ไม่มีโทษ มีแต่สร้างสรรค์ ปลอดภัยไร้กังวล ให้กำลังใจในการต่อสู้ชีวิต สร้างความหวังความฝันให้เป็นจริง ช่วยกล่อมเกลาคจิตใจของมนุษย์ให้อ่อนโยน เบิกบานใจ แจ่มใส ร่าเริง บันเทิงใจ และบันเทิงธรรมด้วยการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือประยุกต์ร่วม เพื่อเป็นแนวทางในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านนั้น โดยการรวมกลุ่มในทางเดียวกัน คือความสามัคคี โดยมีความพยายามเป็นหลัก ไม่เบื่อง่าย การเล่นดนตรีทุกชนิด มีสัจธรรมอยู่อันหนึ่ง คือ ความสามัคคี ความพยายาม และความตั้งใจ โดยคิดเสมอว่า ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น

๘) ความคาดหวัง : ท่านมีความคาดหวังในการสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชน ควรปรับเพลงใหม่ๆแปลกๆนำมาผสมผสานหาเพลงใหม่ๆมาประกอบเล่น เพื่อจะทำให้ผู้ฟังไม่เบื่อในยุคสมัยปัจจุบันนี้การเล่นดนตรีพื้นบ้านทำให้เด็กและเยาวชนมีความสนใจน้อย ควรจะให้การสนับสนุนทางดนตรี เพื่อก่อเกิดรายได้สร้างมูลค่าเพิ่มขึ้น ในอนาคตดนตรีพื้นเมืองจะดัง หรือได้ในบรเรลิ่งในฮอว์ได้ ไปถึงในระดับโลกได้ อีกประการหนึ่งความคาดหวังที่จะสืบทอดในการเล่นดนตรีพื้นเมืองจะต้องมีการจัดเก็บข้อมูล และการทำข้อมูลสู่การเรียนรู้ให้มาก เช่นการให้ความรู้กับเด็ก และส่งเสริมให้สืบต่อไป การสืบทอดของดนตรี ของสังคมยุคใหม่มองได้ ๒ มิติคือ ๑) มิติของกลุ่มอนุรักษ์แบบดั้งเดิม ซึ่งกลุ่มนี้ก็เหลือน้อยไปทุกวัน และ ๒) มิติในสังคมสมัยใหม่ จะมีการประยุกต์ แต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ แต่ตอบจะต้องตอบใจพทย์และมีประโยชน์ต่อสังคม ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งต่อการเปลี่ยนแปลง บางส่วนรวมศิลปินมีชื่อเสียงนำเสนอเพลงคุณภาพด้วยการบันทึกผลงานแผ่นซีดี หรือ ในระบบอินเตอร์เน็ต ทำให้แนวโน้มดนตรีปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัยนิยม ไม่ให้สูญหาย

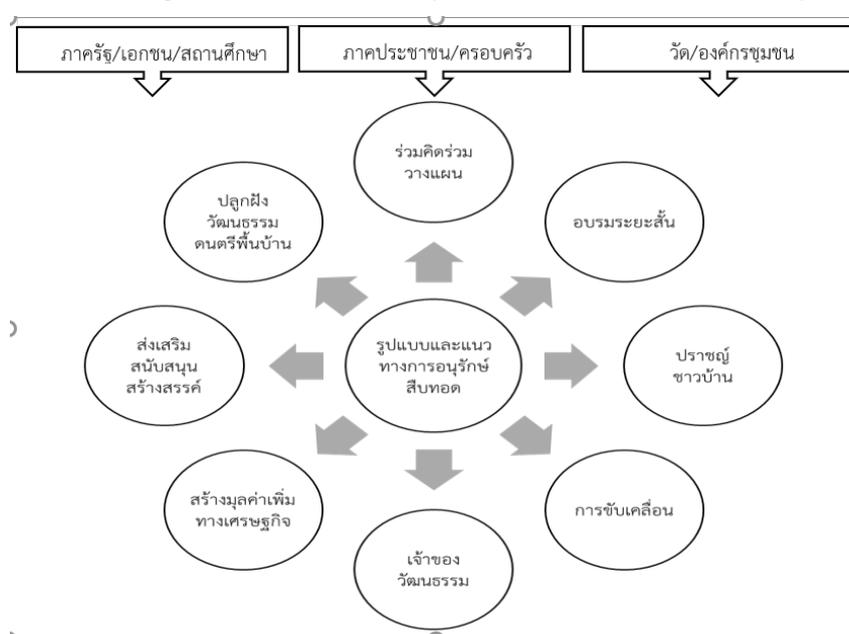
แผนภาพที่ ๑ แสดงความสัมพันธ์กระบวนการสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

๓ รูปแบบและแนวทางการอนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านชุมชนตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

หลังจากผู้วิจัยได้ศึกษามาครบตามระเบียบวิธีของการวิจัยแล้ว ได้ผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ใช้ความร่วมมือ ร่วมใจ ของประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน โดยมีวิธีการศึกษา ค้นคว้า รวมทั้งวิจัยอย่างเจาะลึก เก็บไว้เป็นระเบียบ สามารถนำมาอ่านได้ ก่อให้เกิดการยอมรับ รวมทั้งการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมต่อไปในอนาคตยังจะต้องมีการส่งเสริมให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย เห็นคุณค่า ช่วยกันรักษาเอกลักษณ์เสริมสร้างความมั่นใจ เล็งเห็นถึงความสำคัญ ตลอดจนประสานงานรื่นเริง รวมทั้งทุนทรัพย์ในการจัดกิจกรรมทางด้านดนตรีพื้นบ้าน เพื่อสร้างทัศนคติองค์ความรู้ ความเข้าใจ พื้นฟู ตลอดจนดูแลรักษา เป็นสมบัติของชาวชุมชนพื้นเมืองล้านนาที่มีมาแต่ช้านาน

แนวทางที่พัฒนาต่อยอด การอนุรักษ์ สืบสาน และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีพื้นบ้าน สะ ล้อ ซอซิ่ง ปี่กลองเต็งเตี้ย สู่ชนรุ่นหลังในชุมชน ให้เกิดความบรรลุผลได้อย่างดีนั้น ก็ขึ้นอยู่กับพลังของทุกคนผู้เป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรม โดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นพลังคนรุ่นใหม่ของชาติ เพื่อสืบสานวัฒนธรรมอันเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นคนพื้นเมืองล้านนา เมื่อเยาวชนคนรุ่นใหม่หันมาให้ความสนใจ ร่วมกันรักษามรดกวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเหนียวแน่นให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

แผนภาพที่ ๒ รูปแบบและแนวทางการอนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านชุมชน

จากแผนภาพข้างต้นเกี่ยวกับความสำคัญและการอนุรักษ์การสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชน ด้านดนตรีพื้นบ้านล้านนา หลังจากผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัย พบว่าควรมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพบริบทของชุมชน สังคมและสภาพการณ์ในปัจจุบันและต้องมีการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันในการรวมคิดรวมวางแผนเพื่อหาแนวทางในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวทางดังกล่าวอาจดำเนินการในรูปแบบของการอบรมระยะสั้นหรือพัฒนาเป nangดนตรีประจำตำบลโดยสนับสนุนให้ปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นวิทยากรผู้สอนกลุ่มเด็กและเยาวชนหรือชาวบ้านในตำบลที่สนใจมาฝึกเล่นดนตรีพื้นเมือง สะล้อซอซิ่งรวมกัน ทั้งผู้นำองค์กรท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน คณะครู ปราชญ์ชาวบ้านและนักเรียน จะต้องมีการให้คอยสนับสนุนส่งเสริม ประกอบด้วย ๓ ภาคส่วน คือภาครัฐ/เอกชน/สถานศึกษา ภาคประชาชน/ครอบครัว วัด/องค์กรชุมชน ให้ความสำคัญถึงจะประสบความสำเร็จได้

อภิปรายผลการวิจัย

ชุมชนตำบลพิชัยถือว่าดนตรีเป็นงานศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยใช้เสียงเป็นสื่อในการถ่ายทอดออกมาเป็นลีลา ทำนอง อารมณ์ของเพลง ดำเนินไปตามจินตนาการของนักประพันธ์เพลง ดนตรีนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตให้มีความสุข ผ่อนคลายความโศกเศร้าเป็นสื่อเสริมให้กิจกรรมทางประเพณีและพิธีกรรม มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในสังคม บ่งบอกให้รู้ถึงความเป็นสมบัติทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชน มีความสงบ่มเย็น ก่อเกิดความความสามัคคี แสดงถึงวิถีชีวิตของชุมชน ดนตรีพื้นบ้านจึงมีรูปแบบเฉพาะมีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เฉพาะในท้องถิ่นนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของฐิตินันต์ บ.คอมมอน, (๒๕๕๕) พบว่าวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ล้านนาเปลี่ยนไปตลอดเวลา เพลงล้านนาเป็นสิ่งเตือนใจให้ผู้ฟังได้ย้อน

ระลึกถึงอัตลักษณ์เดิมๆ แบบล้านนาที่บาง ครั้งเคยหลงลืมไป การฟังเพลงล้านนา โดยเฉพาะเพลงของ จรัล มโนเพ็ชร ช่วยเชื่อมโยงอัตลักษณ์ล้านนาในวัยเยาว์ของผู้ฟัง ทำให้ผู้ฟังคิดถึงชีวิตในวัยเด็ก รู้สึกโหยหาอัตลักษณ์ตัวตนแบบเดิม รู้สึกภูมิใจในความเป็นคนล้านนา และปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด นอกจากนี้เพลงล้านนายังช่วยกระชับและเชื่อมความสัมพันธ์ของคนฟังชาวล้านนาให้ช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้ไม่ให้สูญหายไป เพลงคำเมือง อัตลักษณ์ล้านนาและเชื่อมโยงจิตสำนึกรักบ้านเกิด

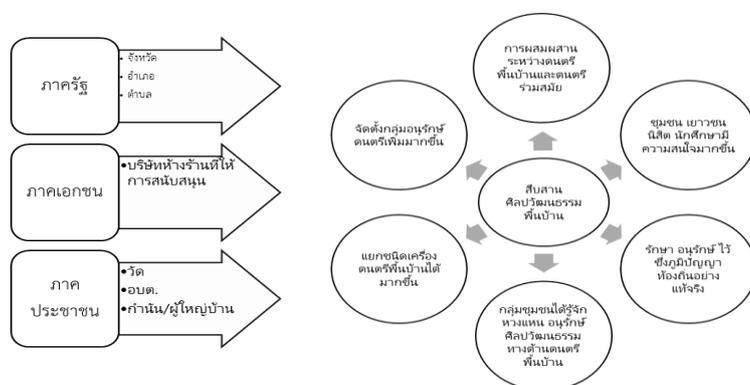
ส่วนกระบวนการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้านสื่อถึงบรรเลง การขับร้องเพลงท้องถิ่น มีสำเนียงภาษาพื้นบ้านเป็นของแต่ละชุมชน สอดแทรกวิถีชีวิตของชุมชน แฝงไปด้วยคุณธรรมจริยธรรม ส่วนใหญ่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมในชุมชนจะมีครูหรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้สอน เช่นการตีกลองปี่จ่า การละเล่นวงดนตรีพื้นเมือง สะล้อ ซอซึง คณะซอพื้นเมือง ก่อให้เกิดความรื่นเริง กลมเกลียว สามัคคี มีวินัยในตนเอง ต้องใช้ความรู้ลึกซึ้งในให้มีความสัมพันธ์กับเครื่องดนตรี สอดคล้องกับงานวิจัยของกิจชัย ส่องเนตร, (๒๕๕๕) พบว่าการสืบทอดสะล้อในวัฒนธรรมดนตรีล้านนา ในประเด็นการถ่ายทอดความรู้ ทักษะการบรรเลง ลักษณะทางกายภาพ ระบบเสียง การฝึกหัดและสอน ตามลำดับขั้นและการผลิตสะล้อ การเลือกสอนเพลงพื้นบ้าน ด้านภูมิปัญญา การกระบวนการผลิตสะล้อในพื้นที่ภาคเหนือในภาพรวมของวัฒนธรรมในความเหมือนและแตกต่าง ด้านการสืบทอดของดนตรีพื้นบ้านมีเอกลักษณ์ติดตัวมาและถ่ายทอดติดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น แต่จะมีความแตกต่างกันบ้างในปัจจุบัน ศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นวิถีชีวิตที่คนในท้องถิ่น จะต้องสืบทอดจนเป็นเอกลักษณ์ เป็นรากฐานของความสามัคคี ต้องให้ทุกคนได้รับการฝึกฝนเยาวชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้อย่างเข้าใจและสามารถถ่ายทอดอารมณ์เพลงเหล่านั้นได้อย่างตั้งใจสอดคล้องกับงานวิจัยของทิพย์สุดา อิมใจ, (๒๕๕๖) พบว่าศิลปวัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตที่คนในท้องถิ่นสืบทอดจนเป็นเอกลักษณ์ สืบทอดมาจากสายตระกูล และบุคคลที่ชื่นชมเข้ามาเรียนรู้ หรือ บุคคลอื่นที่เข้ามาบริหารจัดการดนตรี ชุมชนได้รับการถ่ายทอดจากผู้เชี่ยวชาญแบบครูพักลักจำ การสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น การรวมกลุ่มชนในชุมชน และการสืบทอดในระบบการศึกษา โดยเกิดความรักความชอบใจในศิลปะการแสดงเพลงพื้นบ้าน ดนตรีจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ของศาสนา ของพิธีกรรม และเป็นเครื่องจรรโลงใจ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของสมนมาลย์ นิมเนตพันธ์, (๒๕๔๑) ที่ได้กล่าวไว้ว่าเสียงดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาทั้งที่มีความเจริญทางเทคโนโลยีอย่างสูงและที่ยังล้าหลังต่างก็มีการแสดงออกทางเสียงดนตรี ทั้งนี้เพราะเสียงดนตรีมีประโยชน์ก่อให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจช่วยให้จิตใจผ่องใสเกิดความสามัคคีแลเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจแล้วดนตรียังเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมอีกด้วย ด้านการประสมประสานวงดนตรีพื้นบ้านเหมาะสมแก่การนำมาร่วมกับวงดนตรีร่วมสมัย เช่น สะล้อ ซอซึง ปี่ กลองเต็งเตี้ย เหมาะสมแก่การนำมาพร้อมกับวงดนตรีร่วมสมัย เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมร่วมสมัยที่คนปัจจุบันเห็นความสำคัญและเหมาะสมกับสมัยนิยม สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ บัวรอง พลศักดิ์, (๒๕๕๕) พบว่ามีการผสมวงปรับเปลี่ยนเป็นศิลปะการแสดงเผยแพร่สื่อต่างๆเข้าสู่สถานศึกษา ย้อนกลับไปหาชุมชนอีกครั้งหนึ่งในลักษณะศิลปะการแสดงที่มีแบบแผนและมีการถ่ายทอดโดโนใช้ระบบโน้ตเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ดนตรีไปกลางในจังหวัดกาฬสินธุ์สืบสานและสืบทอดอยู่ได้ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ จักษ์ จินดาวงษ์, (๒๕๕๑) พบว่าตรวจมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาไปหลายอย่าง นับตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ถ้าไม่มีการพัฒนาดังกล่าว เจ้าภาพจะหาตรวจคณะอื่นๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นลักษณะของการพัฒนาในเชิงปรับปรุง เพิ่มเติม โดยการยอมรับของสังคมหรือเป็นไปตามกระแส และวิถีชีวิตของสังคมนั้นๆ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคม ด้านการพัฒนาต่อยอด การอนุรักษ์ สืบสาน และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมสู่ชนรุ่นหลังในชุมชน ศิลปะพื้นบ้านด้านดนตรีพื้นบ้านมีการสืบทอดโดยรุ่นสู่รุ่น มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่น ปู่ ย่า ตายาย สู่พ่อแม่ ลูก หลาน เหลน โหลน โดยวิธีมุขปาฐะ หรือวิธีบอกปากต่อปาก โดยไม่มีการบันทึกโน้ต ไม่มีการบันทึกเทป วีดีโอ เหมือนปัจจุบัน อาศัยความอดทน ความมูมานะของผู้ที่มีความประสงค์จะเล่น ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข มีความกลมกลืนในสังคมในสังคมนั้นๆและมีการอนุรักษ์ สืบสานถ่ายทอดจากบุคคลสู่บุคคลและจากท้องถิ่นสู่ท้องถิ่น การอนุรักษ์ สืบสานดนตรีพื้นบ้านนั้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของกานต์ สารวิงษ์, (๒๕๕๕) พบว่าวงดนตรีไทยส่วนใหญ่ยังมีขนบธรรมเนียมประเพณีในการรับศิษย์เหมือนในอดีต คือ ต้องมีผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองนำมาฝาก อีกทั้งวงดนตรีแก้วบูชาไม่เพียงแต่สอนดนตรีเท่านั้น ยังสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม เพื่อปลูกฝังให้เป็นคนดีมีคุณธรรม และให้ช่วยกันรักษาวัฒนธรรมดนตรีไว้ให้อยู่คู่กับชุมชน มิให้สูญหาย ดังนั้น การเรียนรู้วัฒนธรรมด้านดนตรีภายในชุมชน เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมภายในชุมชน รวมถึงตระหนักในวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ร่วมเป็นแนวทางหรือใช้ร่วมกันในสืบสานศิลปวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมบัณฑิต, (๒๕๕๓) ที่ได้กล่าวไว้ในเรื่อง “สาราณียธรรม ๖” หรือหลักธรรมแห่งความรักและความสามัคคี ๖ ประการมาปรับใช้ ซึ่งประกอบด้วย เมตตาเมตตาโนกรรม การคิดถึงกันด้วยความรัก คิดถึงส่วนดีของกันและกัน เมตตาจักรกรรม การพูดจาด้วยถ้อยคำดีๆ ไม่ซ้ำเติม เมตตากายกรรม การแสดงออกทางกายด้วยการงดเว้นการทำร้าย ไม่ใช้ความรุนแรง ไม่เบียดเบียนสร้างทุกข์ให้คนอื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา และเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สา

ธารณโภคี การกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งหากทำได้ ประชาชนจะเกิดความรักความสามัคคี และหวงแหนร่วมกันปกป้องพิทักษ์คุ้มครองผลประโยชน์ของส่วนรวม

รูปแบบและแนวทางการอนุรักษ์สืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านชุมชน ตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ควรจะมีการต่อยอด การเผยแพร่ และอนุรักษ์ สืบสาน ควรที่จะจัดโครงการหรือค่ายสืบสานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การปลูกฝัง สร้างทัศนคติที่ดีเพื่อให้เยาวชนเห็นคุณค่าอย่างยั่งยืนให้แก่ผู้ที่สนใจ โดยจะเข้าร่วมกลุ่มตามวัดวาอารามต่างๆหรือเป็นจัดตั้งกลุ่ม โดยมีครูอาจารย์เป็นผู้กำกับดูแล ให้เป็นเอกลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่นเป็นที่น่าภาคภูมิใจของคนไทยและชุมชน ให้มีแนวทางและกระบวนการทำโครงการกิจกรรมต่างๆจัดทำเอกสาร โน้ตบทเพลงให้เป็นมาตรฐาน มีการสอนออนไลน์ ถ่ายคลิปบทเพลงลงเฟซบุ๊ก ให้เยาวชนหรือผู้ปกครองผู้ที่สนใจ เพื่อสนับสนุน บุตรหลานได้เรียนรู้ สำหรับชุมชน เป็นการรวมกลุ่มที่สนใจเรียน

สรุปองค์ความรู้

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่องการสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชน ตำบลพิชัย อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๓ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านพบว่า ศิลปวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต และความเชื่อทางวัฒนธรรมและเป็นสิ่งที่คนรุ่นหลังควรเรียนรู้และอนุรักษ์ไว้ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สร้างสมจากบรรพบุรุษเป็นเครื่องหมายแสดงเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ เป็นสิ่งที่ผูกพันกับวิถีชีวิตและจิตใจของคนในชุมชนอย่างเหนียวแน่น ลักษณะเด่นของการสืบทอดดนตรีพื้นบ้านของชุมชนภาคเหนือ ก็คือการใช้ดนตรีในการสื่อสารและสื่อความหมาย ทางด้านภาษา สืบทอด อนุรักษ์ภูมิปัญญาสู่ชนรุ่นหลัง สาเหตุของการเริ่มสูญหายไปของคนตรีพื้นบ้านชุมชนจะต้องมีปรับเปลี่ยนการเล่นให้ทันไปตามยุคตามสมัยนิยม และให้เข้ากับสภาวะการณ์ในปัจจุบัน มีการผสมผสานระหว่างดนตรีพื้นบ้านและดนตรีร่วมสมัย ผลมาจากนโยบายการส่งเสริมของภาครัฐเป็นสำคัญ อย่างมีระเบียบแบบแผน การสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยให้เด็กและเยาวชน ได้ตระหนักถึงความเป็นชาติไทย ไว้อย่างกลมกลืน ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแห่งการดำรงชีวิตที่สมดุล อันจะส่งผลถึงความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของสังคมสืบไป ชุมชนมีกำลังขับเคลื่อนไปได้นั้นจะต้องมี ๓ ภาคส่วนที่จะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้สำเร็จไปได้คือ ภาครัฐ ประกอบด้วย จังหวัด อำเภอ ตำบล ภาคเอกชน ประกอบด้วยบริษัทห้างร้าน และภาคประชาชน โดยองค์ความรู้ดังกล่าวจัดเป็นรากฐานที่สำคัญของการมองเห็นคุณค่า ก่อให้เกิดการยอมรับ รวมทั้งการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมต่อไปในอนาคต

สรุปว่าแนวทางการอนุรักษ์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านทางด้านดนตรีนั้น จะให้เกิดผลสัมฤทธิ์และให้เกิดบรรลุผลได้อย่างดีนั้น ก็ขึ้นอยู่กับพลังของทุกคนผู้เป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรม โดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นพลังคนรุ่นใหม่ของชาติ เพื่อสืบสานวัฒนธรรมอันเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชาติไทย เมื่อเยาวชนคนรุ่นใหม่หันมาให้ความสนใจ ร่วมกันรักษามรดกวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเหนียวแน่นก็เท่ากับเป็นการรักษาให้ประเทศชาติมีความเข้มแข็งตามไปด้วย จึงจะบรรลุเป้าหมายที่ผู้วิจัยได้ตั้งวิจัยเอาไว้

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยการสืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชนตำบลพิชัยที่สำคัญสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการเล่นดนตรีแบบผสมผสานได้ ส่วนในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ควรมีการศึกษากระบวนการสืบสานศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีพื้นเมือง ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน
๒. ควรมีการศึกษากระบวนการสืบสาน จารีต ประเพณี วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ที่จะอาจจะสูญหายไปโดยเน้นด้านใดด้านหนึ่ง
๓. การมีส่วนร่วม อนุรักษ์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของล้านนา กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดลำปาง

เอกสารอ้างอิง

- พรทิพา บุญรักษา. (๒๕๖๐). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการแสดงพื้นบ้านไทย*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://poppy-pomtipa.blogspot.com>.
- กาญจนา อินทรสุรนันท. (๒๕๓๖). *เพลงพื้นบ้าน, สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ ๑๒*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สังัด ภูเขาทอง. (๒๕๓๕). *การดนตรีไทยและการเข้าสู่ดนตรีไทย*. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.
- โรงเรียนสองแคววิทยาคม. (๒๕๕๙). *ดนตรีพื้นเมือง*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com>.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (๒๕๓๐). *ภูมิปัญญาชาวบ้าน ๔ ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประเวศ วะสี. (๒๕๓๔). *การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (๒๕๔๔). *มิติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปราณี ตันตยานุบุตร. (๒๕๕๑). *ภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ. (๒๕๕๗). *ดนตรีพื้นบ้าน*. วิทยาดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยพายัพ.
- ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์. (๒๕๕๒). *วัฒนธรรมดนตรีและเพลงพื้นบ้านภาคกลาง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรยุทธ ยวงศรี. (๒๕๒๙). *การดนตรี การขับ การพ้องล้านนา*. เชียงใหม่: สุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์.
- โกวิทย์ พวงงาม. (๒๕๔๙). *มิติใหม่การปกครองท้องถิ่น วิสัยทัศน์ กระจายอำนาจ และการบริหารงานท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กรมวิชาการ. (๒๕๔๐). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน*. กรุงเทพมหานคร : กองการวิจัยทางการศึกษา.
- ฐิตินันต์ บ.คอมมอน. (๒๕๕๕). *เพลงและอัตลักษณ์วัฒนธรรมชุมชน : จรรย์ มโนพีชร์ กับบทบาทของนักรบทางวัฒนธรรมดนตรีล้านนา*.
- กิจชัย ส่องเนตร. (๒๕๔๕). *กระบวนการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้านวงสะล้อ ซอ ปีน ของครูศิลปิน ในอำเภอเมือง จังหวัดน่าน*.
- ทิพย์สุดา อิมใจ. (๒๕๕๖). “การอนุรักษ์และพัฒนาเพลงพื้นบ้านภาคกลางเพื่อสืบสาน วัฒนธรรม”. *วิทยานิพนธ์ดุซงู๊บัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บัวรอง พลศักดิ์. (๒๕๕๕). “กระบวนการสืบสานดนตรีโปงลางในจังหวัดกาฬสินธุ์”. *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จักษ์ จินดาวัฒน์. (๒๕๕๑). “เรื่องพัฒนาการและการดำรงอยู่ของแตงวงในอำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา”. *รายงานการวิจัย*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

- กานต์ สารวิงษ์. (๒๕๕๕). “การสืบทอดดนตรีไทยลุ่มแม่น้ำแม่กลองในจังหวัดกาญจนบุรี”, *ปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยาควิทยา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระพรหมบัณฑิต. (๒๕๕๗). *ธรรมสร้างสมานฉันท์ หนังสือพิมพ์คมชัดลึก*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.komchadluek.net/news> [วันที่ ๗ เดือนกรกฎาคม ๒๕๕๗].
- ชมรมสืบสานตำนานปี่ซอ. (๒๕๔๘). *ซอพื้นบ้านศิลปะการขับขานล้านนา : โครงการสื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น*. สำนักพิมพ์นพบุรีการพิมพ์: เชียงใหม่.
- ชมรมอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้าน. (๒๕๖๔). *แนวทางการอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้าน*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.acms-sydney.org>.
- โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (๒๕๓๑). [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://lanna.mju.ac.th>.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ). (๒๕๓๖). *ธรรมะสำหรับประชาชน*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท คลังวิชา จำกัด.

บทวิจารณ์หนังสือ

ชื่อหนังสือ : อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ

ผู้เขียน : ซองชาร์ จัมยั้ง เคียนเซ

ผู้วิจารณ์ : แม่ชีจิราภรณ์ ขนาดนิต

บทนำ

หนังสือเรื่อง “อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ” เขียนโดย ซองชาร์ จัมยั้ง เคียนเซ แปลโดย รวิวาร รวิวารสกุล ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๕๖ พิมพ์แล้ว ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๓ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ คุณเสกสรรค์ ประเสริฐกุล เป็นผู้เขียนคำนิยม ผู้เขียน ได้แก่ ซองชาร์ จัมยั้ง เคียนเซ เป็นผู้อยู่ระหว่างรอยต่อของโลกสองแบบ ด้านหนึ่งท่านเป็นนักบวชชาวภูฐาน พุทธศาสนาสายวัชรยานและเป็นเจ้าอาวาสวัดของชาร์ มีภาระรับผิดชอบดูแลมหาวิทยาลัยของชาร์ที่มีภิกษุสงฆ์ศึกษาอยู่จำนวน ๑,๖๐๐ รูป วัดและมหาวิทยาลัยสงฆ์ตั้งอยู่ในถิ่นทุรกันดารของชนบทที่ห่างไกล ท่านยังมีศูนยพุทธธรรมและปฏิบัติภavana ๖ แห่งทั่วโลก มีมูลนิธิเคียนเซและ Lotus Outreach ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่แสวงกำไร ส่วนอีกด้านท่านมีโอกาสเดินทางไปยังที่ต่างๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศแถบตะวันตก ทั้งในอเมริกาและยุโรป รวมทั้งประเทศญี่ปุ่นและสิงคโปร์ ทำให้ท่านได้พบความแตกต่างอย่างสุดขีดในสังคมสองลักษณะ อันนำมาซึ่งการเขียนหนังสือเล่มนี้ที่ท่านได้นำเอาแก่นธรรมอันได้แก่ การนำสังฆธรรมสำคัญสี่ประการตามแนวพุทธศาสนาแบบทิเบตหรือวัชรยานหรือที่เรียกว่า ตรีธรรมสี่ ได้แก่ ความไม่เที่ยงแท้ถาวร ความทุกข์ ความว่างเปล่า และ นิพพาน มานำเสนอด้วยการเขียนที่มีบุคลิกพิเศษเฉพาะตัวที่เข้าถึงคนรุ่นใหม่ ใช้ตัวอย่างที่เจาะเข้าถึงแก่นโดยไม่รีรอ สามารถนำหลักการดำเนินชีวิตตามหลักการทางพระพุทธศาสนาอธิบายเพื่อการประยุกต์ใช้นำเสนอผ่านตัวอย่างที่แสนจะธรรมดา แต่ทว่าทรงพลังในการตื่นรู้ จนต้องหวนกลับมาถามตัวเองว่า อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ

ผู้วิจารณ์เลือกหนังสือเรื่อง “อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ” เพื่อศึกษามุมมองของผู้เขียน และเพื่อวิจารณ์เนื้อหาสาระให้เห็นถึงคุณค่าของหนังสือในด้านต่างๆ ทั้งด้านโครงสร้าง และการอธิบายเนื้อหาของหนังสือจากการยกตัวอย่างที่ใกล้ตัวทันยุคทันสมัย เหมาะสมสำหรับเป็นคู่มือแห่งการดำเนินชีวิต และนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตในปัจจุบัน

ผู้วิจารณ์ขอนำเสนอเนื้อหาแต่ละบทที่มีสาระที่น่าสนใจดังนี้

บทที่ ๑ การเสกสร้างขึ้นและความไม่เที่ยงแท้ถาวร ผู้เขียนเริ่มต้นบทด้วยพุทธประวัติของเจ้าชายสิทธัตถะที่พระราชบิดาพยายามปิดบังความจริงพื้นฐานของชีวิตไม่ให้เห็นรู้ เพื่อหลีกเลี่ยงการตัดสินใจเป็นนักพรตตามคำทำนายของโหรหลวง แต่แล้วความจริงก็ปรากฏ สิทธัตถะได้ประจักษ์ถึงกายสังขารของมนุษย์ที่เปราะบาง เห็นความชราภาพ เห็นความตาย ทรงรู้สึกหมดหวังอย่างแท้จริงที่ค้นหาได้มีพลังอำนาจที่จะปกป้องไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน บิดามารดา โสทรและราหูล ภริยาและบุตรผู้เป็นที่รักยิ่งจากความตายอันหนีไม่พ้น ทรงมีวิถีจัดการกับความทุกข์ประการอื่นๆ อาทิ ความยากจน ความหิวโหย หรือการขาดแคลนบ้านช่องที่อยู่อาศัย แต่ไม่อาจปกป้องใครจากความแก่และความตายได้ การได้เห็นมรณาและชราภาพเพียงครั้งเดียว กระตุ้นให้สิทธัตถะปรารถนาที่จะเข้าถึงความจริงแท้ทั้งหมด คืบคลานสำคัญคืบหนึ่งหลังงานเลี้ยงทุกคนในวังหลับสนิทตั้งต้องมนตรีประหลาด พุทธศาสนิกชนเชื่อว่าการที่ทุกผู้หลับไหลไปอย่างพร้อมเพรียงเกิดแต่กุศลแห่งมนุษย์ทุกรูปนาม ด้วยเป็นเหตุการณ์อันกระตุ้นเร้าและนำไปสู่การปฏิบัติของมหาบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ ผู้เขียนได้เปรียบเทียบว่า เราก็มีสวนคล้ายกับสิทธัตถะในการแก้ปัญหาที่เผชิญในชีวิต ปฏิบัติการของเราคือการคิดว่าเราสามารถทำให้มันถูกต้อง ทั้งหมดนี้แก้ไขได้ สักวันหนึ่งเราจะมีความสุขตลอดไป สำหรับผู้คนส่วนใหญ่การจัดการหรือจัดระเบียบสิ่งต่างๆ ใหม่ คือความหมายของ “การมีชีวิต” แต่ความจริงแล้ว เรากำลังรอคอยให้ชีวิตเริ่มต้น ทำงานทุกวันเพื่ออนาคตที่สมบูรณ์แบบในวันหน้า โดยไม่ได้มองเห็นความกลับกลายแปรเปลี่ยนของโลกและปรากฏการณ์ที่ปวง

สิทธิ์ัดถะนั่งอยู่บนพอนหญ้าฤดูสะใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ เพื่อสืบค้นธรรมชาติของมนุษย์โดยปราศจากเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ หลังเพ่งพิณิจพิจารณาเป็นเวลานาน ทรงตระหนักรู้ว่ารูปทั้งมวล รวมทั้งเนื้อหนังกระดูก อารมณ์ และการรับรู้ต่างๆ ล้วนประกอบรวมกันขึ้น ทุกสิ่งล้วนอิงอาศัยกัน คือ “สิ่งที่ประกอบด้วยเหตุปัจจัย” ทุกสิ่งดำเนินสู่การเปลี่ยนแปลงรวมตัวกัน เสื่อมสลายวนเวียนไปมาไม่จบสิ้น ไม่มีสิ่งใดเลยที่ตั้งอยู่อย่างเป็นเอกเทศ ถาวรและบริสุทธิ ทรงค้นพบว่า ความไม่เที่ยงไม่ได้หมายถึงความตายอย่างที่เราคิดกันทั่วไป แต่คือการเปลี่ยนแปลงไปโดยสัมพันธ์กับสิ่งอื่น และล้วนตกอยู่ใต้อำนาจแห่งความไม่เที่ยงทั้งสิ้น ทั้งเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยง ความตายเป็นเพียงส่วนหนึ่งของวัฏจักร และไม่มีผู้ใดไม่ตาย ฉะนั้นจึงทำให้พระองค์ไม่คาดหวังสิ่งใด จึงไม่มีความผิดหวัง เมื่อเรารู้ว่าสรรพสิ่งไม่เที่ยงแท้ถาวร เราย่อมไม่ยึดมั่นถือมั่น หากเราไม่ต้องการถือครอง เราก็ไม่คิดเรื่องการมีหรือขาดแคลน เราจึงใช้ชีวิตได้อย่างเต็มเปี่ยม การตื่นจากมายาภาพแห่งความเที่ยงของสิทธิ์ัดถะทำให้ได้รับการขนานนามว่า “พุทธะ” หมายถึงผู้ตื่นรู้ เมื่อสิทธิ์ัดถะมองดูใครสักคนที่เดินอยู่ แม้จะมีพลานามัยที่แข็งแรง ท่านจะเห็นผู้นั้นว่าทั้งมีชีวิตและความเสื่อมสลายไปพร้อมๆ กัน การมองเห็นทั้งสองด้านจะเป็นการเดินทางที่มหัศจรรย์ และทำให้เกิดความพึงพอใจอย่างใหญ่หลวง เพราะการมองสิ่งต่างๆ ด้วยวิถีทางเช่นนี้ทำให้สิ่งต่างๆ รอบตัวค่อยๆ จางคลาย การรับรู้ต่อปรากฏการณ์ต่างๆ แปรเปลี่ยนไป กระจำงชัดยิ่งกว่าเก่า ความไม่จริงยังยืนเป็นสิ่งที่แลเห็นได้ชัดเจน และไม่ตกเป็นทาสของการคาดคะเนต่างๆ โดยง่าย เช่น ความเชื่อที่แข็งแกร่งตายตัวทั้งทางโลกและทางธรรม ระบบคุณค่าต่างๆ หรือศรัทธาที่มุ่งมาการระลึกถึงเช่นนี้จะป้องกันไม่ให้เกิดกบฏอยู่กับเรื่องส่วนตัว การเมือง หรือสุขเศร้าในความสัมพันธ์ สิ่งต่าง ๆ ไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของเราอย่างสิ้นเชิง

การนำความไม่เที่ยงของสิทธิ์ัดถะมาประยุกต์ใช้ในความสัมพันธ์นำไปสู่บรรยากาศอันน่าพึงใจ หากปราศจากความไม่เที่ยงก็จะมีชีวิตที่ก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า การตระหนักได้ถึงความไม่เที่ยงคือกุญแจไขสู่อิสรภาพจากการติดกับในสถานการณ์หนึ่งชั่วกัลปาวสาน แบบแผนใดแบบแผนหนึ่ง หรืออุปนิสัยบางอย่างของเรา แต่ตัวเราเองกลับหลงลืมเวลาที่เรจะมีชีวิตเหลืออยู่ด้วยความเคยชิน ตัวเราเองกลับไปเชื่อในความจริงที่ยั่งยืน มีแนวโน้มจะเป็นพวกหลีกหนี การที่สิทธิ์ัดถะทรงตรัสว่า สรรพสิ่งทั้งปวงไม่เที่ยงนั้น เป็นความจริงที่เรียบง่ายและเป็นวิทยาศาสตร์ พระองค์ไม่ได้มุ่งหมายให้เป็นข่าวร้าย แต่เป็นสัจธรรมที่สามารถจะเป็นประตูแห่งแรงบันดาลใจ ความหวัง ชัยชนะ ตลอดจนความสำเร็จ ขึ้นกับมุมมองและความเข้าใจที่มีต่อสัจธรรมนี้ ผู้เขียนได้ยกตัวอย่าง ภาวะโลกร้อนและความยากจนอันเป็นผลมาจากปัจจัยแห่งความโลภของทุนนิยม เศรษฐกิจกรรมนี้เป็นสิ่งที่สามารถพลิกผันได้ ด้วยธรรมชาติอันไม่แน่นอนของปรากฏการณ์แห่งเหตุปัจจัย เมื่อเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิด เราก็สามารถจัดการกับมันรวมทั้งปรับเปลี่ยนเหตุและปัจจัยต่างๆ บางทีการแค่ปฏิเสธดูพลาสติกก็อาจจะชะลอภาวะโลกร้อนออกไปได้

การตระหนักได้ถึงความไม่เสถียรของเหตุและปัจจัยทำให้เข้าใจในอำนาจของตนที่จะเปลี่ยนแปลงอุปสรรคต่างๆ และทำให้สิ่งที่เป็นไปได้เป็นจริงขึ้นได้ เราไม่เพียงแต่สามารถเปลี่ยนโลกกายภาพเท่านั้น ยังรวมถึงโลกแห่งอารมณ์ความรู้สึกของตนด้วย อาทิ การเปลี่ยนความปั่นป่วนสับสนเป็นความสงบ การละวางความทะเยอทะยาน เปลี่ยนความไม่เคารพตัวเองเป็นความเชื่อมั่น ด้วยการทำความดีและมีใจบุญสุนทาน เราสามารถหว่านเมล็ดแห่งสันติภาพได้ที่บ้าน กับเพื่อนบ้าน หรือประเทศข้างเคียง เราสามารถก้าวออกจากอารมณ์อันเป็นนรก เช่น การทะเลาะ การแค้น ความเกลียดชัง เกมการเมือง โดยอาศัยความรักความเมตตามาใช้แทนยาปฏิชีวนะสำหรับบำบัดความโกรธเกลียด เสรีภาพที่แท้จริงมาจากการยอมรับได้ตลอดวัฏจักร และไม่ยึดมั่นในสิ่งที่พิพจน่าพึงพอใจ จดจำรำลึกเสมอว่าเหตุปัจจัยต่างๆ ล้วนไม่แน่นอนและสามารถเปลี่ยนแปลงได้

บทที่ ๒ อารมณ์และความทุกข์ ผู้เขียนได้ย้อนไปช่วงเวลาแห่งการบำเพ็ญวิปัสสนาและการทรมานตนของเจ้าชายสิทธิ์ัดถะก่อนตรัสรู้ สิทธิ์ัดถะได้ตั้งสัจจาธิษฐานใต้อัมโพธิ์ว่า *แม้ร่างกายนี้จะแตกสลาย จักผุ่กร่อนเป็นภัสสมุสสิ หากแม้ไม่พบคำตอบ เราจักไม่ลุกขึ้น* พญามารเจ้าแห่งปีศาจได้ยื่นคำอธิษฐานและรู้สึกได้ถึงการตัดสินใจอย่างแน่วแน่และรู้ว่าในตัวสิทธิ์ัดถะมีศักยภาพที่จะสร้างความโกลาหลแก่อาณาจักรของตน จึงส่งบุตรผู้ดั่งงามทั้งห้ามาล่อลวงและยั่ววนเจ้าชาย แต่เมื่อนางเหล่านั้นเข้าใกล้เจ้าชาย ความงามก็อันตรธาน กลายเป็นหญิงแก่ ร่างกายส่งกลิ่นเหม็น สิทธิ์ัดถะไม่ขยับเขยื้อนเลย ยิ่งทำให้พญามารโกรธแค้น จึงได้เรียกไพร่พล กริธาทัพพร้อมสรรพวุธทุกชนิดสุดที่จะจินตนาการ แต่กลับต้องประหลาดใจ เมื่ออาวุธกลายเป็นฝนดอกไม้ที่ถึงเป้าหมาย พญามารจึงใช้อุบายทางการทูตเข้าไปหาเจ้าชาย เกลี้ยกล่อมให้เลิกล้มความตั้งใจ เจ้าชายตอบว่า พระองค์ได้เพียรพยายามมาหลายภพหลายชาติจึงไม่อาจเลิกล้มได้ โดยมีแม่พระธรณีทรงเป็นพยาน สิทธิ์ัดถะ

จึงใช้มือสัมผัสพื้นดิน ผืนปฐพีสัมผัสเทือน พญามารค่อยๆ เลื่อนหายไปกลายเป็นอากาศธาตุ สิทธิธนะจึงพบอิสรภาพและกลายมาเป็นพระพุทธเจ้าที่ทรงพบมรรคาแห่งการดับทุกข์ที่รากเหง้าสำหรับมนุษย์ทุกคน

คำถามที่เหมาะสมสำหรับชาวพุทธ คือ “ชีวิตคืออะไร” คำตอบน่าจะเป็นว่า “ชีวิตคือลำดับของปรากฏการณ์แห่งเหตุปัจจัย ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งไม่เที่ยง” แน่นอนนิยาม ความสุข และความทุกข์ ของสิ่งมีชีวิตชนิดต่างๆ ย่อมแตกต่างกัน เราเรียนรู้ที่จะนิยามความสุขหรือความทุกข์จากสังคมที่เรามีชีวิตอยู่ กฎระเบียบของสังคมคอยควบคุมว่า จะซึ่งดวงวัดความพึงพอใจของตนอย่างไร แตกต่างกันไปตามแต่ละวัฒนธรรม การอยากได้ใคร่ปรารถนาในสิ่งที่ผู้อื่นมี ปรากฏอยู่ในลักษณะวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน ในด้านหนึ่งเอเชียภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนอย่างยิ่ง อีกด้านก็มองว่ามั่นใจร้ายเงี้ยวและล้ำสมัย จึงรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาแทบจะทุกขอบข่ายของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย คนตรี ศิลธรรม หรือแม้แต่ระบอบการเมือง เราประยุกต์หลักการจากภายนอกหรือต่างชาติเข้ามาเพื่อให้ถึงความสุข และเอาชนะความทุกข์ ทั้งในระดับปัจเจกและวัฒนธรรม โดยลืมไปว่า หลักการนั้นมักให้ผลลัพธ์ในทางตรงกันข้าม เมื่อเราล้มเหลวที่จะปรับใช้มัน เราก็ได้สร้างทุกข์ชุดใหม่ขึ้น ทำให้ทุกข์ต่อไป มนุษย์ครอบงำตนให้ออกไล่ล่าหาความสุขและระงับยับยั้งความทุกข์ผ่านวิธีการอันหลากหลายและเครื่องมือนับไม่ถ้วน บางครั้งเรากำลังเสาะหาความทุกข์ที่คิดว่าจวนจะเกิดขึ้น เช่น การดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน การกินวิตามิน การไปพบแพทย์เพื่อฉีดวัคซีนและตรวจเลือด ทำให้ซีสแกนตรวจดูทั่วร่างกาย หาวิธีบำบัดหรือคู่มือรักษาตนเองเพื่อไม่ให้ป่วย

สิทธิธนะเพียรพยายามที่จะตัดรากเหง้าของความทุกข์ พระองค์สำรวจทุกข์ด้วยใจที่เปิดกว้าง ด้วยการพิจารณาไตร่ตรองอย่างไม่ย่อท้อ และได้ค้นพบต้นตอของมัน “อารมณ์ความรู้สึกของเรา” นั่นเองที่ก่อให้เกิดทุกข์ ตัวมันคือความทุกข์ คือความรู้สึกที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวด้วยการยึดมั่นถือมั่นในตน สิทธิธนะยังพบอีกว่า แม้อารมณ์จะดูเหมือนเป็นสิ่งที่จริง แต่มันไม่ได้มีตั้งแต่ต้น มันไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของตัวเรา อารมณ์เกิดเมื่อเหตุและปัจจัยมาบรรจบ สิทธิธนะยังพบหนทางแก้ คือ “การมีสติรู้ตัว” หากเราต้องการขจัดทุกข์อย่างแท้จริง เราต้องพยายามสร้างความระลึกรู้ขึ้นมา หากเราตรวจสอบอารมณ์ดูเดียวกับสิทธิธนะ และพยายามหาต้นสายปลายเหตุของมัน จะพบว่า มันหยั่งรากอยู่บนความเข้าใจผิด จึงบกพร่องอยู่แล้วโดยพื้นฐาน ทุกอารมณ์ความรู้สึกล้วนยื่นพื้นอยู่บนอคติ แต่ละอารมณ์ล้วนมีองค์ประกอบของการตัดสิน ความเข้าใจผิดมาจากแหล่งกำเนิดอันเป็นรากเหง้าของอวิชชา นั่นคือ อุปาทานการยึดมั่นถือมั่นในตน เป็นรากเหง้าของอัตตา ซึ่งไม่ได้ดำรงอยู่จริง เราค่อยๆ ผลิตแนวความคิดเกี่ยวกับอัตตา เรามีร่างกายที่เรียกว่า “ฉัน” เราถูกปรุงแต่งให้มองแนวความคิดนี้ว่ามีความสอดคล้องและเป็นจริง สิทธิธนะพบว่า ไม่อาจพบสิ่งอิสระเอกเทศใดที่เข้าข่ายอัตตาอยู่ที่ใดเลยไม่ว่าจะภายนอกหรือภายใน กาย อัตตาคือความคิดที่ผิดพลาด บกพร่องโดยพื้นฐาน และไม่เคยดำรงอยู่อย่างแท้จริง หากเราตรวจสอบดู เราจะไม่พบ “ฉัน” ปรากฏอยู่ในส่วนใดเลย การยึดมั่นในความคิดผิดๆ เกี่ยวกับตัวตน คือพฤติกรรมโง่เขลาแห่งความไม่รู้ มันช่วยให้ อวิชชาสืบเนื่องไป นำเราสู่ความผิดหวังและความเจ็บปวดทุกข์ชนิด

ชั่วขณะที่สิทธิธนะค้นพบว่า อัตตาไม่มีอยู่จริง เขาก็พบว่า ความชั่วร้ายก็ไม่ได้ดำรงอยู่ตั้งแต่ต้น มีแต่ความไม่รู้เท่านั้น อวิชชาความไม่รู้เหล่านี้นำไปสู่ความทุกข์และความเจ็บปวดโดยตรง ผู้เขียนได้กล่าวว่า บางทีการค้นพบที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษยชาติก็คือการที่สิทธิธนะประจักษ์แจ้งว่า อัตตาไม่ได้ดำรงอยู่อย่างเอกเทศ ทว่าเป็นเพียงป้ายฉลาก ฉะนั้นการยึดมั่นถือมั่นในตนจึงเป็นอวิชชา แต่การทำลายป้ายฉลากก็ไม่ใช่ว่าเรื่องง่าย ฉลากที่เขียนว่า “อัตตา” นั้นคือด้านที่สุดในบรรดามโนทัศน์ทั้งหมดที่จักต้องยุติ การค้นพบอัตตาของสิทธิธนะแสดงในรูปสัญลักษณ์จากเรื่องราวการปราบพญามาร พญามารได้แก่ อุปาทานยึดมั่นในตัวตน เป็นปีศาจผู้ครอบครองกามภูมิ มีพลังอำนาจ ไม่เคยพ่ายแพ้ศึก ทรงพลัง หลงตน ไม่รู้จักพอ โทก หลอกหลวง ละโมบอยากได้ ความสนใจรักใคร่ ฉลาดและไร้แก่นสาร อัตตาหรือตัวตนเกิดจากเหตุปัจจัย มันไม่ดำรงอยู่อย่างเอกเทศ ทั้งยังแปรเปลี่ยนได้อย่างง่ายดาย อุปนิสัยทำให้เราอ่อนแอ ไม่อาจต้านทานอัตตา นิสัยความเคยชินพื้นๆ ก็ยังเลี้ยกพญามารมีลูกศรวิเศษ แต่ละดอกล้วนเปี่ยมอานุภาพการทำลายล้าง ดอกหนึ่งทำให้เกิดกิเลสปรารถนา อีกดอกทำให้จิตใจเศร้าหมองเฉื่อยชา ทั้งยังมีศรแห่งความทะนงตน ความผยองอวดดี ลุ่มหลงมัวเมา ศรที่ทำให้ขาดสติ เกิดความขัดแย้ง และอีกมากมาย เมื่ออ่านพระสูตรในพระพุทธศาสนา พญามารไม่ได้พ่ายแพ้ แต่ยังคงอาศัยอยู่ในตัวเรา คอยยิงศรพิษทิ่มแทงเราอยู่เสมอเมื่อใดที่เรขาดสติสัมปชัญญะและยึดมั่นถือมั่นในตัวตน นั่นคือพิษของพญามาร อารมณ์ฝ่ายอกุศลจะเกิดตามมาซ้ำๆ แต่แน่นอนแผ่ซ่านไปทั่วการดำรงอยู่ของเรา ศรอีกดอกของพญามารคือความอิจฉาริษยา หนึ่งในอารมณ์ที่ซึ่แพ้ที่สุด มันเกิดขึ้นอย่างไร้เหตุผล และจินตนาการสร้างเรื่องราวซึ่งบ่อนทำลายเรา ผุดพลุ่งขึ้นมาอย่างไม่รู้เนื้อรู้ตัวแบบไม่คาดฝัน

สำหรับ ความรัก ความร่าเริงเบิกบาน แรغبันดาลใจในความคิดสร้างสรรค์ การอุทิศตน ภาวังค์อันลุ่มลึก ความสุขสันติ เอกภาพ ความรู้สึกเติมเต็ม อาจจะเป็นสิ่งที่น่าพึงพอใจ แต่มันไม่อาจก่อเกิดขึ้นอย่างเอกเทศ สำหรับสิทธิธนะสิ่งใดก็

ตามที่มีลักษณะไม่แน่นอน ไม่อาจพยากรณ์ได้คือ “ทุกข์” นิยามความทุกข์ของลัทธิเต๋าจึงกว้างใหญ่ไพศาลมีความจำเพาะเจาะจงและกระจ่างชัดเจน ความไม่พึงพอใจนี้เองนำเราไปสู่ความทุกข์ หนทางแก้ของลัทธิเต๋า คือ ให้ระลึกอารมณ์ หากรู้ได้ตั้งแต่มันเริ่มเกิดแม้เพียงเล็กน้อย จะจำกัดบทบาทของมันได้ มันจะกลายเป็นวัยรุ่นที่ถูกผู้ใหญ่กำกับดูแลคนหนึ่งเท่านั้น เหมือนมีใครบางคนกำลังจ้องมองอยู่ และอำนาจของพญามารก็อ่อนแอลง ลัทธิเต๋ามีได้บาดเจ็บจากศรพิษ เพราะระลึกได้ว่าแท้จริงมันคือมายา อารมณ์ความรู้สึกที่ทรงอำนาจของเราสามารถไร้พิษสงประดุจกลีบดอกไม้ได้เช่นกัน

บทที่ ๓ สรรพสิ่งคือความว่างเปล่า สิ่งที่ลัทธิเต๋าสรรเสริญ คือ คำสอนหรือธรรมะ ธรรมะอยู่เหนือระบบชนชั้นวรรณะ ผู้เขียนได้เล่าเรื่องของ “มิลาเรปะ” ผู้เปลี่ยนชีวิตตั้งขุนรอกในวัยเยาว์มาเป็นโยคีผู้เร่ร่อนที่สุดของทิเบต หลังจากที่ได้พบกับ “ธรรมาจารย์มารปะ” ที่สอนมรรคาและการดำรงชีวิตดุจเดียวกับที่ครั้งหนึ่งลัทธิเต๋าได้ทรงสอน มิลาเรปะสอนศิษย์ว่า เราสามารถฝึกฝนปฏิบัติธรรมะได้อย่างแท้จริง และสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน การปฏิบัตินั้นสำคัญยิ่งกว่าการศึกษาจากตำราเพียงอย่างเดียว ครั้งหนึ่งเมื่อ “เรซุงปะ” ลูกศิษย์ผู้เฉลียวฉลาดเดินทางมาหาไมลาเรปะ ณ ที่ราบแห้งแล้งแห่งหนึ่ง ขณะที่ทั้งสองสนทนาวิสาสะเกิดพายุลูกเห็บแรงกล้ากระหน่ำลงมาอย่างฉับพลัน มิลาเรปะมองเห็น “เขาจามรี” อยู่บนพื้น จึงเข้าไปหลบพายุด้านใน แน่นนอนเขาจามรีไม่ได้ขยายใหญ่ หรือตัวมิลาเรปะไม่ได้หดเล็ก มิลาเรปะบอกลูกศิษย์ว่า ภายในมีที่ซ่อนอันแห่งสบาย ในนี้ยังมีที่ว่างอีกมากมาย เพียงแค่ผู้เป็นศิษย์จะตระหนักธรรมชาติแห่งความว่างเท่านั้น

ลัทธิเต๋าได้ประจักษ์แจ้งในสภาวะการดำรงอยู่ ขณะเมื่อมีชัยเหนือพญามารและรีพล เขาบังเกิดความเข้าใจว่า ทุกๆ สิ่งที่เราเห็น ได้ยิน รู้สึก จินตนาการ และรับรู้ว่ามีปรากฏมีนั้นเป็นเพียงความว่างเปล่า ที่เรียกว่า “ความจริง” หากวิเคราะห์แยกแยะดูจริงๆ รูปทรง เวลา พื้นที่ว่าง ทิศทางและขนาด สามารถถอดรื้อออกเป็นชิ้นๆ ได้อย่างง่ายดาย แม้กระทั่งตัวตนก็ดำรงอยู่ในระดับความสัมพันธ์เท่านั้น เหมือนภาพลวงตา การตระหนักรู้จะทำให้วงจรของความคาดหวัง ความสิ้นหวัง รวมทั้งความทุกข์สิ้นสุดลง สิ่งที่ลัทธิเต๋าสรรเสริญเป็นการยากที่จะสั่งสอน ด้วยสิ่งที่ท่านพบในห้วงขณะแห่งอิสรภาพนั้น เป็นหนทางอันลึกซึ้ง ศานติ ไม่สุดโต่ง เต็มเต็มปรารถนาและชุ่มชื่นดุจน้ำทิพย์ เป็นเรื่องยากที่จะสั่งสอน ท่านจึงช่วยขวยน้อยในการจะสอนสัตว์โลก ต้องการเพียงเสวยวิมุตติอยู่ในป่า เตือนรื้อถึงพระอินทร์และพระพรหมต้องลงมาอ่อนน้อมให้ทรงออกเทศนาสั่งสอนช่วยเหลือคนอื่นฯ ลัทธิเต๋าดำเนินทางไปเมืองสารนาถ กรุงพาราณสีเพื่อหาเพื่อนเก่า ได้แก่ โยคีทั้งหลาย ลัทธิเต๋าเข้าไปหาคนทั้งห้าอย่างปราศจากความยโส ลังเล หรือหยิ่งหยง เมื่อปราศจากสำนักถึงอิตตา ท่วงท่าของท่านจึงสง่างามสูงส่งจนปัญญาศรัทธาต้องยืนขึ้นต้อนรับ ลัทธิเต๋าดำเนินทางทอดปฐมเทศนา นับเป็นสาวกกลุ่มแรก

สำหรับโลกที่ขับเคลื่อนด้วยความโลภ ความหยิ่งผยองและนิยมนัตถุณี การเทศนาเรื่องสังฆธรรมความว่างอย่างลัทธิเต๋าดูอธิบายดูเปล่าประโยชน์อย่างสิ้นเชิง เพราะพวกเขาติดอยู่กับการคิดถึงเรื่องเฉพาะหน้า และยึดติดแต่เรื่องอรรถประโยชน์ พวกเขาบางคนอาจจะยอมให้สิ่งไม่รู้เข้ามาในระบบความคิดบ้างนิดๆ หน่อยๆ เปิดพื้นที่ให้กับความเป็นไปได้เกี่ยวกับเรื่องตาทิพย์ หูทิพย์ ญาณหยั่งรู้ ภูตผีปิศาจ คู่แท้และอื่นๆ แต่ส่วนใหญ่เรายังยึดถือ ดำเนินดำ ขาวเป็นขาว บนพื้นฐานวิทยาศาสตร์อยู่นั่นเอง แต่ลัทธิเต๋าดูไม่ได้ไร้เหตุผล เขาเพียงแค่นัยนัยว่า การคิดด้วยเหตุผลตามปกติของโลกนั้นมีขีดจำกัด พวกเราไม่สามารถทำความเข้าใจที่อยู่นอกเหนือความสบายใจของตนได้ มันดูเป็นไปได้ที่จะคิดแบบเส้นตรงว่า “เมื่อวาน วันนี้ พรุ่งนี้” แทนที่จะบอกว่า “เวลาเป็นสิ่งสัมพันธ์” เราไม่ได้ถูกวางโปรแกรมให้คิดว่า ฉันสามารถเข้าไปในเขาจามรีได้ โดยไม่ต้องย่อขนาดหรือลดรูปร่างของตัวเอง เราไม่สามารถทำลายมโนทัศน์เรื่อง “ใหญ่” หรือ “เล็ก” ของตนได้ ในระดับจิตใต้สำนึก เราเชื่อมั่นว่า โลกดำรงอยู่อย่างแท้จริง ซึ่งส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดของเราทุกนาทีในแต่ละวัน มีเพียงบางครั้งที่เกิดจิตสำนึกเมื่อมองกระจก พบว่า มันเพียงเป็นภาพลักษณ์ที่ปรากฏเท่านั้น เงานในกระจกไม่มีเลือดเนื้อ เงานในกระจกไม่จริง มันว่างเปล่า ปราศจากธรรมชาติของการดำรงอยู่ ความเข้าใจเยี่ยงนี้จะนำเราสู่ความศึบหน้าต่อไปได้อีกไกล แต่เรากลับยอมไปถึงแค่เท่าที่จิตใจส่วนที่ใช้เหตุผลของตนอนุญาตเท่านั้น

ผู้เขียนได้เขียนความตอนหนึ่งว่า หากลัทธิเต๋านั่งอยู่ในกองประกวดมิสยูนิเวิร์ส ในสายตาของท่านที่มองเห็น คือสตรีทุกคนล้วนว่างจากความงามหรือความอับลักษณ์ เพราะนิยาม “ที่สุด” ของลัทธิเต๋านั้นหมายถึงว่า ต้องไม่ขึ้นกับเงื่อนไขปัจจัยอันใด หากจะงามต้องงามอยู่ตลอดเวลา สำหรับพุทธปรัชญา สิ่งที่ดีรับรู้มิได้มีอยู่ก่อนหน้าจิตที่จะเข้าไปรับรู้ การระบุคุณสมบัติของสิ่งใดว่าจริงแท้ “ที่สุด” สิ่งนั้นจักต้องไม่ประกอบขึ้นด้วยเหตุปัจจัย ไม่ใช่ผลผลิตจากจินตนาการ และต้องเป็นอิสระจากการตีความ แม้ลัทธิเต๋ารู้แจ้งเรื่องความว่าง ความว่างก็คือความว่าง ไม่ใช่การสร้างเป็นทฤษฎีสำหรับช่วยให้คนมีความสุข ความว่างมีอยู่ตลอดเวลา ด้วยมันไร้รูปและอยู่เหนือกาลเวลา ลัทธิเต๋านำให้เราตรวจสอบประสบการณ์ของตน และมองว่ามันอาจเป็นเพียงมายาการชั่วคราวช่วยมาดุจเดียวกับฝันกลางวัน เมื่อเหตุปัจจัยอันเหมาะสมมาบรรจบพบกัน สิ่ง

ใดๆ ก็ย่อมสามารถบังเกิด เมื่อปัจจัยเหล่านั้นอ่อนกำลัง สิ่งปรากฏที่สะดุดหยุดลง การมองประสบการณ์ในโลกดูความฝัน สிทธิตตะพบว่า ความเคยชินหลงไหลในสิ่งที่ปรากฏในโลกสัมผัสและคิดว่ามันดำรงอยู่จริง นำเราเข้าสู่วัฏจักรแห่งความทุกข์ และวิตกกังวลอย่างไม่สิ้นสุด เราสามารถปลดปล่อยตัวเองเป็นอิสระได้เพียงแต่ตระหนักรู้เท่านั้นว่าเป็นจิตนาการล้วนๆ ของเรา

เราสามารถรักษาความพึงใจในทุกสิ่งที่ปรากฏโดยปราศจากอุปทานยึดมั่นด้วยความเข้าใจความว่าง ทั้งยังคลายความสนใจต่อกับดักและความเชื่อทุกชนิดที่สังคมสร้างขึ้น และฉีกมันทิ้งไป เราจะบ่มเพาะความรู้สึกรับผิดชอบและความกรุณาขึ้น เรายังสามารถต่อสู้เพื่อสิทธิแห่งปัจเจกของตน แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยน ไม่ว่าจะเข้าข้างหรือต่อต้านเรา เราพร้อมจะรับมือ และจะไม่เชื่ออย่างผิดๆ ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่คาดหวังจะเป็นจริง เราจะไม่มีติดติดกับผลเบี่ยงปลาย การขยายขอบเขตของจิตใจคือต้องไม่เลือกเฉพาะสิ่งสะดวกสบายที่เราคุ้นชิน ถ้าข้ามพ้นบรรทัดฐานต่างๆ ไม่ติดอยู่ในขอบเขตจำกัดของตรรกะสามัญ เมื่อเราสามารถข้ามพ้นขอบเขตดังกล่าว เราจะตระหนักว่าความว่างนั้นง่ายจนน่าขำ เรื่องมีลาเรปะเข้าไปหลบในเข่าจามรีจะไม่น่าอัศจรรย์ไปกว่าใครสักคนสวมใส่ถุงมือเลย

บทที่ ๔ นิพพานอยู่เหนือความคิด สิทธิตตะได้สภาวะที่เรียกว่า “นิพพาน” คือการมีชัยชนะเหนือพญามารและข้ามสังสารวัฏไปยังอีกฟากหนึ่ง หลังจากบรรลุนิพพาน พระองค์ได้เทศนาสั่งสอนธรรมะไปทั่วภาคเหนือของอินเดียราวกับขั้วขณมายู แต่พระองค์มิได้กลายเป็นมนุษย์อมตะ หลังช่วงชีวิตอันยาวนานแห่งการเทศนาสั่งสอน ทรงจากไป ณ สถานที่ที่เรียกว่า กุสินารา ห้วงขณะเข้าสู่นิพพานนั้นเรียกว่า “ปรินิพพาน” สำหรับสิทธิตตะ นิพพานคือความสงบ จุดประสงค์ในการสอนธรรมะของสิทธิตตะคือเพื่อให้ผู้คนเป็นอิสระ ความคิดเรื่องอิสรภาพของสิทธิตตะไม่ใช่สิ่งที่จำกัดหรือกีดกัน มันสามารถเข้าถึงได้ในชีวิตนี้ ขึ้นอยู่กับความกล้า ปัญญา และความวิริยะอุตสาหะของบุคคล จุดประสงค์ของสิทธิตตะคือปลดปล่อยความทุกข์ และช่วยให้เราตระหนักรู้ว่า ไม่มีสาเหตุแห่งทุกข์ตั้งอยู่จริงตั้งแต่แรก พวกเราสร้างมิตรและศัตรูขึ้นมาด้วยขาดสติระลึกรู้ สิ่งต่างๆ ที่เราสร้างขึ้นจึงเปลี่ยนรูปไปจนดูจริงจังและจับต้องได้ ทำให้เราพัวพันในปัญหาหนักเข้าไปอีก หากเราตระหนักรู้อย่างสมบูรณ์ ไม่ใช่แค่ด้วยสติปัญญาว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่เราสร้างขึ้นมา เราจะเป็นอิสระ การเข้าใจสัจจะ นำพาเราสู่การรู้แจ้ง เมื่อเราเข้าใจสัจธรรมความจริง สามารถพัฒนาไปสู่ขั้นตอนแห่งการรู้แจ้งที่เรียกว่า “ระดับพระโพธิสัตว์” สิทธิตตะได้เน้นย้ำกับสาวก ว่า จงอย่าแสวงหาความสุขและความสงบ แต่ให้มุ่งหวังจริงจังที่จะเป็นอิสระจากสังสารวัฏ เรามักจะติดอยู่กับความเพิลิตเพลินหมกมุ่นหลงระเริง และพร้อมที่จะทิ้งความสุขอันหนึ่งอย่างรวดเร็ว เพื่อความสุขที่ยิ่งกว่า หากการรู้แจ้งหมายถึงการประสบแต่ความสุขแล้ว มันจะถูกทิ้งขว้างได้เมื่อมีความสุขอื่นที่ยิ่งกว่ามาแทน ความสุขจึงเป็นสมมุติฐานอันอ่อนแอสำหรับวางรากฐานชีวิต เรามักจะนึกถึงผู้รู้แจ้งตามความรู้ความเข้าใจของตนมากกว่าจะนึกถึงผู้รู้แจ้งที่มีชีวิตและหายใจอยู่ในปัจจุบัน เพราะเราคิดว่าเป็นการยากที่เราจะสามารถเคียงคู่และอุทิศตนเพื่อการบรรลุธรรมซึ่งดูเหมือนอยู่ไกลเกินเอื้อม แค่ว่าเลิกบุหรี่ยังทำไม่ได้เลย จะอาจหาญคิดเลิกนิสัยลุ่มหลงรักใคร่ มกโกธ ได้อย่างไรเล่า หลายคนจึงคิดว่าต้องมอบหมายให้ใครสักคน อาจจะเป็นพระผู้ไถ่บาปหรือครูช่วยทำการชำระล้าง แต่ความเป็นจริงแล้ว การมองโลกในแง่ลบเช่นนั้นไม่จำเป็นเลย หากเรามีข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับสัจธรรมความจริงแห่งการพึ่งพิงอาศัย ตลอดจนวินัยเล็กน้อยสำหรับนำไปปฏิบัติ

ความรู้แจ้งอยู่เหนือความสงสัย มันคือปรากฏการณ์แห่งเหตุปัจจัยที่ไม่แน่นอน เป็นปรากฏการณ์แห่งเหตุปัจจัยที่อิงอาศัยกันและกันและสามารถยกย้ายถ่ายเทได้ ทำให้มองเห็นธรรมชาติอันไม่เที่ยงแท้ของมัน และนำไปสู่ข้อสรุปว่าเราสามารถจัดมันออกไปได้อย่างหมดจด ธรรมชาติเดิมแท้ของเราบริสุทธิ์ผ่องแผ้วปราศจากสิ่งมัวหมองตั้งแต่แรกเริ่มที่เรียกว่า “ธรรมชาติแห่งพุทธะ” แต่ด้วยมลทินมัวหมองและอารมณ์ส่งผลกระทบนานาประการที่ติดตรึงอยู่ที่นั่นมานานแสนนานและแข็งแรงแรงอย่างยิ่ง จนกลายเป็นธรรมชาติที่สองของเรา คอยแผ่เงามืดบดบังอยู่ จึงทำให้เรารู้สึกไม่มีความหวัง สำหรับผู้ที่อยู่ในมรรคาแห่งพระพุทธศาสนา อาจจะถูกความหวังขึ้นมาด้วย การตั้งความปรารถนาที่จะจัดความมัวหมองออกไปจากตัว ถ้าหากจะพยายามเพราะรู้ว่ามันเป็นไปได้ แต่ต้องนำวิธีบำบัดรักษามาใช้เพื่อให้เหตุปัจจัยอ่อนกำลังลง หรือเสริมพลังแห่งกุศล อาทิ การบ่มเพาะความรักความกรุณาเพื่อเอาชนะความโกรธ กระตือรือร้นที่จะจัดความมัวหมองเพราะเชื่อมั่นว่าเรามีธรรมชาติแห่งพุทธะ ความรักและความกรุณาเปรียบดังแสงที่แผ่ออกมาจากธรรมชาติแห่งพุทธะ เป็นวิธีการอันปลอดภัยสำหรับปลดปล่อยอวิชชาอย่างหมดจด การรู้แจ้งคือส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่แท้จริงของเรา เราไม่ได้เข้าถึงการรู้แจ้งจากแหล่งอื่นนอกตัวเรา มันเป็นสิ่งที่อยู่เหนือความคิด ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยภาษา การจินตนาการถึงอารมณ์อันปราศจากมลทินและอกุศลคือก้าวแรกสำหรับการเข้าใจธรรมชาติแห่งการรู้แจ้ง

พระพุทธองค์พบว่า ศัตรูที่แท้จริงอยู่ภายในตัวเรา คือการยึดมั่นถือมั่นในอดีต การมีชัยเหนืออุปทานยึดมั่นในตัวตนถือเป็นปฏิกิริยาอันยิ่งกว่าอิทธิปาฏิหาริย์เหนือธรรมชาติใดๆ นักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ค้นพบสัมพันธภาพระหว่างกาลเวลาและอวกาศ แต่ลัทธิตถะพบข้อสรุปเดียวกันนี้เมื่อ ๒,๕๐๐ กว่าปีมาแล้ว โดยปราศจากงานวิจัยหรือการทดลองในห้องทดลองวิทยาศาสตร์มารองรับ ถือเป็นปฏิกิริยาเช่นเดียวกัน ท่านพบว่า ทุกชีวิตล้วนบริสุทธิ์โดยธรรมชาติ ทรงออกแบบมรรคาแห่งการหลุดพ้นด้วยวิธีการร้อยพัน ตั้งแต่สิ่งพื้นๆ เช่น การจตุรปู การนั่งตัวตรง และแผ่คุณมหายใจ เรื่อยไปจนถึงการเพ่งนิมิตและวิปัสสนา นี่คือนวัตกรรมพิเศษของพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ทรงตื่นจากทวิภาวะอันเกี่ยวข้อพัวพันกับมโนทัศน์ เช่นผู้รู้กับผู้ถูรู้ เป็นต้น ทรงตระหนักรู้ว่า ไม่มีสิ่งอันก่อปรด้วยเหตุปัจจัยใดอาจดำรงอยู่ได้อย่างเที่ยงแท้ถาวร และไม่มีอารมณ์ใดๆ สามารถนำเราสู่บรมสุข อารมณ์ล้วนเกิดจากอุปาทานยึดมั่นในอดีต หากได้มีตัวตนแท้จริงไม่ ไม่มีปรากฏการณ์จริงแท้ดำรงให้เราสัมผัสได้ ทรงรู้ว่า การรู้แจ้งอยู่เหนือความคิดที่เรียกว่า “ปัญญาญาณแห่งพุทธะ” คือการระลึกรู้ในสิ่งจะอย่างถ้วนทั่ว ทรงถูกขนานนามว่า สัพพัญญู หมายถึง บุคคลซึ่งปราศจาก “ความไม่รู้” และปลอดอวิชชา พระพุทธเจ้าทรงก้าวล่วงไปอีกขั้นหนึ่ง และชี้ให้เห็นสัจธรรมความจริงของจิตใจอันตื่นรู้แก่ชนทั้งหลาย เพื่อจะได้ตัดวัฏจักรแห่งทุกข์ให้ขาด ด้วยพระเมตตาฉันี่ พระองค์จึงเป็นที่เคารพบูชาอย่างสูงสุด ขณะที่ลัทธิตถะตรัสรู้ ท่านไม่ได้ทำให้กาลเวลาหยุดนิ่งหรือไปถึงจุดสิ้นสุดของกาลเวลา ท่านไม่ถูกย้อมด้วยมโนทัศน์เรื่องกาลเวลาอีกต่อไป ท่านได้ขึ้นอยู่เหนือแนวคิดทุกประการเกี่ยวกับกาลและเทศะอย่างบริบูรณ์ ทรงยุติการแบ่งแยกแบบทวีลักษณ์ทางอารมณ์อันซับซ้อนจนหมดสิ้น การได้ยินสักแต่ว่าเป็นเสียง หากเราไม่ยอมตนต่อคำชม หรือพ่ายแพ้ต่อคำวิจารณ์ เราจะมีพลังอย่างเหลือเชื่อและจะเป็นอิสระอย่างวิเศษ เราจะสามารถฝึก “ช่างหัวมัน” ได้สำเร็จ ทำให้สามารถชื่นชมกับสิ่งที่มีในปัจจุบันขณะ คำที่ใช้อุปมาถึงความรู้แจ้งได้ใกล้เคียงที่สุด คือ “อิสรภาพ” พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ปริชาตปารมิตาสูตว่า ทุกปรากฏการณ์ล้วนเป็นประจุความผันหรือมายาภาพ กระทั่งการรู้แจ้งก็เป็นความผันและมายาการเช่นกัน การรู้แจ้งคือผลจากการหมดสิ้นมลทินมัวหมอง และการหมดไปของยาต่านเครื่องเศร้าหมอง และสุดท้ายเราต้องทิ้งมรรคาแห่งการรู้แจ้ง *เมื่อใดก็ตามที่คุณยังนิยามตนว่าเป็นพุทธศาสนิกชน เมื่อนั้นคุณก็ยังไม่ใช่พุทธะ*

บทวิจารณ์

หนังสือเล่มนี้ มีความน่าสนใจตั้งแต่ชื่อเรื่องที่ใช่ ชื่อหนังสือ “อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ” ผู้เขียนใช้คำว่า “พุทธ” ทำให้เข้าใจว่า หมายถึง พุทธศาสนาแบบดั้งเดิมไม่ได้แบ่งแยกนิกาย เป็นพุทธในวงกว้าง ไม่ได้ระบุชัดเจนในชื่อเรื่องว่าเป็น “พุทธ” นิกายใด ต่อเมื่อได้อ่านจึงทราบว่า เป็นพุทธนิกายวัชรยาน ผู้วิจารณ์มองว่า การตั้งคำถามว่า อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ มองได้ ๒ แง่ แง่ที่หนึ่งเหมือนกับต้องการเชิญชวนให้ผู้อ่านเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาและเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ ซึ่งผู้เขียนได้เขียนไว้ชัดเจนในบทสรุปว่า *จำเป็นอย่างยิ่งที่จะพึงเข้าใจในฐานะพุทธศาสนิกชน คุณไม่ได้มีภารกิจในการทำให้ชาวโลกหันมานับถือศาสนาพุทธ* (หน้า ๒๐๓) จึงมาถึงแง่ที่สอง คือ ชื่อเรื่องกระตุ้นความคึกคักขึ้น ยั่วให้เกิดความอยากอ่าน ทั้งยังเชิญชวนให้หันมาสำรวจตนเอง ผ่านการยกตัวอย่างที่เป็นความจริงที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัวและเกิดในชีวิตประจำวัน เป็นเรื่องที่แสนธรรมดา ที่สามารถนำมาเปรียบเทียบเปรียบเทียบกับตนต้องหันกลับมาสำรวจตรวจตราตัวเองว่า อะไรทำให้เราไม่ใช่พุทธ

ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับการจัดลำดับเนื้อหาของผู้เขียน ที่กล่าวถึงสัจธรรมสี่ประการในพุทธศาสนาแบบทิเบตหรือวัชรยาน หรือตรารธรรมสี่ ได้แก่ ความไม่เที่ยง ความทุกข์ ความว่าง และนิพพาน ขณะที่พุทธศาสนาแบบเถรวาทสรุปรวมไว้ ๓ ประการคือ กฏไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา โดยมีจุดเริ่มต้นและจุดอ้างอิงสุดท้าย คือ การเห็นชอบ (Right View) ซึ่งเป็นแก่นกลางของทุกศาสนา สัจธรรมนี้เปรียบเทียบได้กับตาที่สามที่ช่วยให้เข้าใจโลกภายใน ผู้เขียนได้พยายามเขียนให้ผู้อ่านเห็นลึกลงไปถึงพื้นฐานของพุทธทัศนะ สร้างทัศนคติของพุทธศาสนา สื่อคำสอนของพุทธศาสนาผ่านการเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้อกับเจ้าชายสิทธัตถะ มุมมองที่เจ้าชายค้นพบคำสอนที่เป็นสัจธรรมสำคัญสี่ประการตามแนวคิดพุทธศาสนาแบบวัชรยาน ด้วยความที่ผู้เขียนเป็นผู้อยู่ระหว่างรอยต่อของโลกสองแบบ คือ โลกเก่าแบบจารีตและโลกใหม่แบบวัตถุนิยมอันสุดโต่ง จึงได้งานเขียนที่มีบุคลิกพิเศษเฉพาะตัว สามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่ด้วยภาษาที่ร่วมสมัยและตัวอย่างที่ใกล้ตัวยกมาประกอบอย่างทันยุคทันเหตุการณ์ ทำให้ไม่น่าเบื่อ โดยพยายามอธิบาย ขยายความยกตัวอย่างพฤติกรรมคนในยุคปัจจุบันพร้อมแง่มุมคิดมุมมองต่างๆ ไว้อย่างลงตัว เพื่อให้เป็นคำสอนที่เข้าใจได้ง่าย น่าสนใจ ชวนให้อ่าน เพราะตัวอย่างที่ยกมาเปรียบเทียบกับแก่นธรรมที่ลุ่มลึก ธรรมดาเข้าใจง่าย เหมาะสำหรับสังคมไทยในยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งยังนำผู้อ่านให้เข้าสู่ความลุ่มลึกโดยไม่รู้ตัว และมีความเป็นกัลยาณมิตร เหมาะกับชาวพุทธไม่เลือกนิกาย ที่จะได้อ่านและศึกษาให้เข้าใจ หนังสือเล่มนี้จึงสามารถอธิบายเนื้อหาในเรื่องที่ยากจะเข้าใจได้ง่าย ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น ก่อเกิดความรู้ใหม่ สามารถนำไปใช้

ประโยชน์ได้ในการดำเนินชีวิตและเชื่อเชิญให้ผู้อ่านน้อมนำคำสอนเพื่อนำไปปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ประโยชน์ต่อผู้อื่น และประโยชน์ต่อส่วนรวม

การแบ่งเนื้อหาและลำดับการนำเสนอลงตัวเป็นขั้นตอนชัดเจน “อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ” นอกจากงานเขียนที่นำมาถ่ายทอดแก่นธรรมของพุทธศาสนาแบบตัดเปลือกนอกทิ้งทั้งหมดแล้ว ผู้เขียนยังเฉลยวิธีการอันสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ได้มรรคผล การบอกเล่าเรื่องราวด้วยภาษาในชีวิตประจำวันผ่านปัญญาญาณที่เจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้และนำมาเทศนาสั่งสอน ลำดับขั้นตอนของเนื้อหาและอธิบายคำสอนที่ทรงแสดงไว้ตามปรากฏการณ์ของเหตุปัจจัย แสดงเป็นบทๆ สืบบทที่สอดคล้องกัน มีความร้อยรัด สืบต่อเนื่องกันจากบทแรกถึงบทสุดท้าย

สำหรับรูปแบบการนำเสนอ ผู้วิจารณ์พบว่า ผู้เขียนใช้ลีลาการเขียนที่นำเสนอด้วยการเล่าเรื่อง โดยเฉพาะพุทธประวัติ ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวของพระพุทธเจ้าที่ทำให้เข้าใจถึงความเป็นปुरुชนที่แท้จริงของพระองค์ โดยใช้คำเรียกแทนพระพุทธเจ้าอย่างธรรมดาสามัญว่า สิทธัตถะ เพื่อแสดงให้เห็นว่า ความเป็นพุทธศาสนาแตกต่างจากความเชื่อทั่วไปว่า พระพุทธเจ้าไม่ใช่ “พระเจ้า” ท่านคือมนุษย์ธรรมดาที่ชื่อเจ้าชายสิทธัตถะ ดังนั้นในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนจะใช้ชื่อสิทธัตถะกับพระพุทธเจ้าสลับไปมา เพื่อให้ผู้อ่านระลึกว่า พระพุทธเจ้าเป็นเพียงมนุษย์ปุถุชน ไม่แตกต่างจากเราเลย มีเลือดเนื้อ มีสุข มีทุกข์เหมือนเราทุกอย่าง แต่ด้วยการอุทิศตนจึงได้กลายมาเป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งทำให้สามารถลดช่องว่างในความเป็นมนุษย์ปุถุชน เป็นกำลังใจในการประพฤติปฏิบัติตนของมนุษย์ทุกคนเพื่อนำตนออกจากทุกข์และเป็นอิสระเช่นเดียวกับพระองค์ผู้เป็นพระบรมครู การต่อสู้กับพญามารที่เป็นตัวแทนของอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนที่สิทธัตถะค้นพบ ได้แก่รากเหง้าของทุกข์ และชี้หนทางที่ทำให้หลุดจากทุกข์ ทำให้เมื่อได้อ่านแล้วเกิดศรัทธาและอยากอุทิศตน เพื่อปฏิบัติตนเข้าสู่สัจจะด้วยปัญญาที่ถูกปลุกเร้าด้วยตรารธรรมสี่

ผู้วิจารณ์ไม่เห็นด้วยกับการพยายามของผู้เขียนในการลงรายละเอียดและตัวอย่างประกอบที่มากเกินไป เพื่ออธิบายความยากของธรรมะและเนื้อหาที่เป็นธรรมะที่จัดเป็นกระดูกสันหลังของพุทธศาสนา เป็น “สัจจะ” เป็นข้อเท็จจริง ผู้เขียนจึงได้อธิบายความหมายไว้หลากหลาย ใช้การอุปมาอุปไมย นิทานประกอบ ตัวอย่างที่ทันสมัย พยายามให้ผู้อ่านเห็นและเกิดความเข้าใจได้ชัดเจน เกิดความกระจ่าง จึงทำให้มีรายละเอียดบางอย่างมากเกินไป ลงรายละเอียดและเนื้อหาวนเวียนไปมา ประกอบกับการพิมพ์ด้วยรูปเล่มขนาดพ็อกเก็ตบุ๊ก (ขนาดเอห้า - A๕) จำนวน ๒๑๕ หน้า และใช้ตัวหนังสือขนาดค่อนข้างเล็ก ทำให้ค่อนข้างเป็นอุปสรรคต่อการอ่าน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์เล็งเห็นว่า ท่านเขียนเชิงได้สร้างแรงจูงใจในการดำเนินชีวิต การปฏิบัติเพื่อความเป็นอิสระเพื่อออกจากกองทุกข์ เพื่อนิพพาน อันเป็นประโยชน์สูงสุดของชีวิต ทั้งได้หยิบยื่นเนื้อหาที่ตรงประเด็นแก่ผู้อ่าน ตั้งแต่ต้นเหตุและลงท้ายด้วยทางออกที่พระพุทธเจ้าท่านทรงสั่งสอน ถือได้ว่า เป็นการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่านหนังสือเล่มนี้เป็นอย่างยิ่ง

ความสรุป

ผู้เขียนหนังสือเรื่อง “อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ” ได้เชิญชวนให้ผู้อ่านวิเคราะห์สิ่งที่พบในหนังสือเล่มนี้ คือ ธรรมะทั้งสี่ประการที่มีที่มาจากแนวคิดฝ่ายมหายาน-วัชรยาน พอสรุปได้ว่า หากคุณไม่สามารถยอมรับได้ว่าสิ่งอันประกอบด้วยเหตุปัจจัยทั้งหลายทั้งปวงนั้นไม่เที่ยงและเชื่อว่ามีสารัตถะหรือมโนทัศน์ใดที่เที่ยงแท้ถาวรแล้วคุณก็ไม่ใช่พุทธ หากคุณไม่สามารถยอมรับได้ว่าทุกปรากฏการณ์ความรู้สึกคือทุกข์ หรือเชื่อว่ามีบางอารมณ์ที่น่าเพลิดเพลินยินดีอยู่จริงคุณก็ไม่ใช่พุทธ หากคุณไม่สามารถยอมรับได้ว่าทุกปรากฏการณ์ล้วนว่างเปล่าและเป็นมายา หากคุณเชื่อว่ามีบางสิ่งดำรงอยู่ได้ด้วยตัวมันเอง เช่นนั้นคุณก็ไม่ใช่พุทธ และหากคุณคิดว่าการรู้แจ้งอยู่ภายใต้ขอบข่ายของกาลเทศะและพลังคุณก็ไม่ใช่พุทธ

แล้วอะไรที่ทำให้คุณเป็นพุทธ การที่คุณมีตรารธรรมสี่อย่างต่อเนื่องไม่มีสิ้นสุดอยู่ในความคิดจิตใจของคุณจนเป็นอัตโนมัติ ซึ่งได้มาด้วยการฝึกตน มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐเพราะฝึกได้ พุทธศาสนาใช้หลักการฝึก ด้วยการเป็น “พุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติภาวนา” และเราจะพัฒนาได้จริงต้องเกิดปัญญาเห็นความจริงนั้น เห็นถึงหลักการแห่งความไม่เที่ยง ว่าความทุกข์เกิดจากอารมณ์ความรู้สึก ว่าปรากฏการณ์ต่างๆ ไม่ดำรงอยู่แท้จริง และนิพพานอยู่เหนือความคิด ผู้เขียนกล้าที่จะกล่าวว่า ใครก็ตามที่ยอมรับตรารธรรมสี่ แม้ไม่ได้ผ่านคำสอนของพระพุทธองค์ หรือแม้แต่ไม่เคยได้ยินชื่อพระพุทธเจ้า ก็ถือว่าเป็นผู้เดินบนมรรคาเดียวกับพระองค์

ผู้วิจารณ์ พบว่า ผู้เขียนไม่ได้มีความประสงค์ที่จะให้หนังสือเล่มนี้ หรือผู้อ่านหนังสือเล่มนี้เป็นการเผยแพร่พุทธศาสนา ปัจจุบันพุทธศาสนาเจริญในโลกตะวันตก พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า วินัยและวิธีการต่างๆ ของพระองค์นั้น สามารถปรับเปลี่ยนได้เพื่อให้สอดคล้องกับกาลเทศะ เว้นเพียงสิ่งจะทั้งสี่ที่ไม่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนหรือทำให้ทันสมัย เพราะบริสุทธิ์หลังจากอยู่รอดมาได้ ๒,๕๐๐ ปี จากต้นโพธิ์ในตอนกลางของอินเดียมาถึงจัตุรัสไทมส์แควร์แห่งนครนิวยอร์ก ขอเพียงเรามีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสัจธรรมความจริงแห่งการพึ่งพิงอาศัย และมีวินัยเล็กน้อย ก็สามารถนำเราสู่การปฏิบัติเพื่อการออกจากทุกข์ได้

เอกสารอ้างอิง

ซองซาร์ จัมยั้ง เคียนเซ. *อะไรทำให้คุณไม่ใช่พุทธ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทภาพพิมพ์, ๒๕๖๕.

บทวิจารณ์หนังสือ

ชื่อหนังสือ : มนุษยธรรม
 ผู้เขียน : เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
 สกลมหาสังฆปริณายก ปธ.๙
 ผู้วิจารณ์ : พ.ต.อ.หญิง ทัดดาว โฉมลักษณ์

บทนำ

หนังสือเรื่อง “มนุษยธรรม” เรียบเรียงโดยเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชยาวนานกว่าสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ใดๆ ในอดีตที่ผ่านมา คือ ๒๔ ปีหนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์เมื่อเดือนมกราคม ๒๕๕๘ มีจำนวน ๑๓๕ หน้า โครงสร้างหนังสือเป็นงานเรียบเรียงขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พุทธศาสนิกชนและสาธุชนผู้มาถวายความเคารพพระศพได้มีสิ่งอนุสรณ์ อันเนื่องด้วยเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ว่าเป็นที่ระลึกและปลื้มปิติ ทางวัดบวรนิเวศวิหารจึงได้จัดพิมพ์พระนิพนธ์ของเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช พร้อมด้วยพระรูปน้อมถวายพระกุศลและแจกเป็นปฏิการแก่พุทธศาสนิกชน

เนื้อหา

ขอบเขตของหนังสือดังกล่าว ผู้เขียนได้เรียบเรียงโดยกล่าวถึงการดำรงอยู่ของชีวิตทั้งหลายในโลก นั้นถือว่าศีลเป็นข้อปฏิบัติขั้นแรกของพระพุทธศาสนา หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นข้อปฏิบัติของความเป็นคน เพราะฉะนั้น “ศีล” โดยเฉพาะศีลห้า จึงเป็น “มนุษยธรรม” คือเป็นธรรมของมนุษย์ แปลว่า คนเราจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มิใช่ว่าจะเกิดมาเป็นมนุษย์เท่านั้น จะต้องต้องมีธรรมสำหรับมนุษย์อีกด้วย จนถึงมีภาคที่โตประเทศที่กล่าวไว้โดยความว่า “คนและสัตว์เดรัจฉานนั้นย่อมมีการกิน การนอน การสืบพันธุ์ เสมอกัน แต่สิ่งที่ทำให้คนต่างกับสัตว์เดรัจฉานนั้นก็คือธรรม และธรรมที่เป็นเครื่องสนับสนุนให้มีศีล ๕ ที่เรียกว่าเป็นเหตุอันใกล้ก็คือ “hiri” ความละอายแก่ใจ “โอตตปปะ” ความเกรงกลัวต่อความชั่ว หิริโอตตปปะนี้เป็นเหตุใกล้ของศีล โดยผู้เขียนได้กำหนดโครงสร้างหนังสือไว้ ๕ มนุษยธรรม คือ มนุษยธรรมที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี มนุษยธรรมที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี มนุษยธรรมที่ ๓ กาเมสุ มิฉฉาจารา เวรมณี มนุษยธรรมที่ ๔ มุสาวาทา เวรมณี มนุษยธรรมที่ ๕ สุราเมรยมชชพมาทภูฐานา เวรมณี ซึ่งมีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้

เนื้อหาสาระในมนุษยธรรมที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิต ซึ่งในภาคนี้ผู้เขียนต้องการให้ทราบถึง ระดับความตั้งใจในการงดเว้น ซึ่งความตั้งใจงดเว้นหรือความงดเว้นได้ ไม่เช่นนี้ ถ้าไม่ได้รับศีลไว้ก่อน แต่เมื่อพบสัตว์มีชีวิตพอจะฆ่าได้ ก็คิดงดเว้นขึ้นได้ เช่น เมื่อยุ่งกัฏ จะตบให้ตายก็ได้ แต่ไม่ตบ เพียงแต่ปิดให้ไปอย่างนี้เป็นสัมปัตตวิริตี ความเว้นจากวัตถุที่จะพึงล่วงได้อันมาถึงเฉพาะหน้า ถ้างดเว้นได้ด้วยรับศีลไว้ก่อน หรือตั้งใจถือศีลไว้ก่อน เป็นสมทานวิริตี ความเว้นด้วยการถือเป็นกิจวัตร ถ้างดเว้นได้เป็นปกตินิสัยของตนจริงๆ ก็เป็นสมุจเฉตวิริตี ความเว้นด้วยการตัดขาดมีอันไม่ทำอย่างนั้นเป็นปกติ ความตั้งใจงดเว้นดังกล่าวมีเมื่อใด ศีลข้อนี้ก็เมื่อใด

ผู้ทำศีลข้อนี้ขาดแล้ว เมื่อรับศีลใหม่ หรือไม่รับจากใคร แต่ตั้งใจถือศีลขึ้นใหม่ด้วยตนเอง ศีลก็กลับมีขึ้นใหม่ เพราะหลักอยู่ที่วิริตีเจตนา คือความตั้งใจงดเว้นดังกล่าว ตั้งใจงดเว้นขึ้นเมื่อใด ศีลก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น ฉะนั้น ถึงจะรับศีลจากพระ แต่รับเพียงด้วยปาก ใจไม่ได้คิดงดเว้นอะไร ก็ไม่เกิดเป็นศีลขึ้น ถึงไม่ได้รับศีลจากพระ แต่มีใจงดเว้น ก็เกิดเป็นศีลขึ้นได้มีข้อที่ต่างกันอยู่ว่า การรับจากพระเป็นการแสดงตนและเป็นการกล่าวคำสัตย์ปฏิญาณ ซึ่งทำให้ต้องสำนึกตนในคำสัตย์ปฏิญาณนั้น เป็นเครื่องช่วยทำให้ศีลมันเข้า และการรับศีลเมื่อไม่ได้ตั้งใจรับเป็นนิจ ถึงจะไปล่วงศีลเข้าไปในภายหลัง เพราะความพลั้งผลหรือเพราะเหตุจำเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ไม่เสียสัตย์ปฏิญาณอะไร ทั้งนี้ก็สุดแต่จะตั้งเจตนาไว้อย่างไร

จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๑ ด้วยอาศัยหลักกัตติธรรมและหลักเมตตากฎาหลักกัตติธรรมคือหลักการให้ความยุติธรรม คู่ครองชีวิตสัตว์ทั้งหลาย โดยเที่ยงธรรมเสมอหน้ากันทั้งหมด ทั้งมนุษย์ทั้งดิรัจฉานทุกชนิด มิใช่

บัญญัติด้วยลำเอียงเข้ากับมนุษย์ ว่ามนุษย์ควรจะฆ่าดิรัจฉานกินได้ หรือลำเอียงเข้ากับสัตว์ดิรัจฉาน เพราะทั้งมนุษย์ทั้งดิรัจฉานเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ต่างก็รักชีวิตรักสุขเกลียดทุกข์เช่นเดียวกัน ฉะนั้น การให้ความคุ้มครองชีวิตโดยเสมอกันหมด ไม่เลือกว่าตนว่าผู้อื่น ไม่เลือกว่ามนุษย์ว่าดิรัจฉานชนิดไหน จึงเป็นการยุติธรรม ปราศจากความลำเอียงอย่างแท้จริงซึ่ง

ธรรมคู่กับศีลข้อ ๑ คือ เมตตากฎณา เป็นกัลยาณธรรม ธรรมที่งาม หรือธรรมที่ทำให้เป็นกัลยาณชน คนงาม เมตตากฎณานี้เป็นมูลฐานให้เกิดศีลข้อที่ ๑ และทำให้จิตใจงาม เป็นเหตุก่อการกระทำเกื้อกูลขึ้น จึงควรปลูกเมตตากฎณาให้มีคู่ไปกับศีล

วิธีปลูกเมตตา คือคิดตั้งใจปรารถนาให้เขาเป็นสุขนี้เป็นเมตตา และคิดตั้งใจปรารถนาให้เขาปราศจากทุกข์นี้เป็นกฎณา ที่แรกท่านแนะนำให้คิดไปในตนเองก่อน แล้วให้คิดเจาะจงไปในคนที่รักนับถือ ซึ่งเป็นที่ใกล้ชิดสนิทใจ อันจะหัดให้เกิดเมตตากฎณาได้ง่าย ครั้นแล้วก็หัดคิดไปในคนที่ห่างไกลออกไปโดยลำดับ จนในคนที่ไม่ชอบกัน เมื่อหัดคิดโดยเฉพาะเจาะจงได้สะดวก ก็หัดคิดแผ่ใจออกไปด้วยเมตตากฎณาในสรรพสัตว์ไม่มีประมาณทุกถ้วนหน้า เมื่อหัดคิดตั้งใจดังกล่าวบ่อยๆ เมตตากฎณาจะเกิดขึ้นในจิตใจ

เนื้อหาสาระในมนุษยธรรมที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ด้วยจิตคิดลัก ในภาคนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึง ระดับความรุนแรงของโทษหรือบาปที่เกิดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยจิตคิดลักมาหมายความว่า ถือเอาทรัพย์ซึ่งเป็นของผู้อื่นไปจากความครอบครองของเขา ด้วยเจตนาทุจริต คือด้วย เถยยเจตนา เจตนาลักขโมย การลักทุกอย่างที่ผิดศีลข้อที่ ๒ นี้ มีโทษน้อย และมากตามวัตถุที่ลัก เจตนาที่ลัก และกิริยาที่ประกอบกรโจรกรรม ถ้าวัตถุที่ลักเล็กน้อย เจตนาอ่อน กิริยาที่ทำการลักไม่ร้ายแรงก็มีโทษน้อย ถ้าวัตถุที่ลักมาก เจตนาแรง กิริยาที่ทำการลักร้ายแรงก็มีโทษมากขึ้น คือเป็นบาปมากขึ้นตามส่วนกัน และจะลักเองหรือสั่งให้ผู้อื่นลัก ก็เป็นการลักอันผิดศีลข้อนี้เหมือนกัน

และผู้เขียนยังให้ความชัดเจนมากขึ้นในคำว่า อทินนาทานไม่ใช่ศีล แต่เป็นการกระทำที่ผิดศีล ดังนั้นศีลข้อที่ ๒ เวรมณี คือ ความเว้นจากอทินนาทาน หรือวิริติเจตนาจนได้ เป็นศีล ถ้าตั้งใจไว้ว่าจะไม่ลักของใคร ด้วยรับศีลไว้หรือด้วยตั้งใจเอาเอง ก็เป็นสมทานวิริติ ถ้าไม่ได้ตั้งใจไว้ก่อน ไปพบของใครวางผลอยู่จะลักก็ได้ แต่ก็เกิดตั้งใจขึ้น ขณะนั้นว่าไม่ลัก เป็นสัมปัตตวิริติ ถ้าเว้นได้เป็นปกตินิสัย ไม่มีเกิดความคิดจะลักขึ้นเลย ทุกสิ่งทุกอย่าง ก็เป็นสมมุจเฉทวิริติ

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อนี้ พิจารณาเห็นว่า ทรงบัญญัติขึ้นด้วยอาศัยหลักยุติธรรมและเมตตากฎณา เช่นเดียวกัน เพราะทุกๆ คน ต่างต้องมีทรัพย์ไว้สำหรับบริโภคใช้สอย และไม่ปรารถนาให้ใครลักขโมยชิงไปบางคนต่อสู้เพื่อป้องกันทรัพย์จนถึงต้องบาดเจ็บล้มตาย เมื่อตนไม่ชอบให้ใครมาลักทรัพย์ของตน ก็ไม่ควรลักทรัพย์ของคนอื่น ฉะนั้น การไม่ลักทรัพย์ของกัน จึงเป็นการละเว้นที่ยุติธรรมในทรัพย์ เพราะเป็นการละเว้นความลำเอียงเห็นแก่ตัวเสียได้ด้วยนึกเห็นใจคนอื่น ที่มีความหวงแหนรักษาทรัพย์เหมือนกับตน และคนเราจะอยู่ด้วยกันเป็นสุข ก็เพราะไม่เบียดเบียนในทางต่างๆ ในทางหนึ่ง คือไม่เบียดเบียนทรัพย์สินของกัน ละเว้นจากการเบียดเบียนกันได้ ก็ด้วยปลูกเมตตากฎณาในกัน

ธรรมคู่กับศีลข้อที่ ๒ คือสัมมาอาชีวะ ความเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ เป็นข้อที่ควรมีให้คู่ไปกับศีลข้อนี้ ทุกคนต้องหาปัจจัยมาบริโภคเลี้ยงตนและผู้อื่นที่จะต้องเลี้ยง พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนให้ทำงานหาเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ เพื่อให้ได้ทรัพย์มาในทางที่ชอบให้พอเพียง เมื่อหาเลี้ยงชีพเองยังไม่ได้ ต้องอาศัยมารดาบิดาหรือผู้อื่นที่มีเมตตากฎณาเลี้ยงดู ก็ควรประพฤติโดยอนุโลมสัมมาอาชีวะ ใช้แต่ในทางที่เป็นประโยชน์ ให้อำนาจทรัพย์

เนื้อหาสาระในมนุษยธรรมที่ ๓ กามเมสุ มิจจาจารา เวรมณี ซึ่งในภาคนี้ผู้เขียนต้องการให้ทราบ ว่า ศีลข้อนี้บัญญัติห้ามมิให้ประพฤติผิดในกาม แต่ไม่ห้ามความประพฤติชอบในกาม คำว่าในกามนั้น หมายถึงในเรื่องเกี่ยวกับความใคร่ระหว่างชายกับหญิง ที่เรียกว่าความรักเกี่ยวกับเพศ เมื่อร่างกายเติบโต ก็เกิดมีความรู้สึกเป็นชายหญิงแรกจุ่มหนุ่มสาว และโดยปกติจะมีการครองคู่เป็นสามีภริยาเกิดบุตรหลานสืบตระกูลกันต่อไป และจักสืบกันไป เชื้อสายของมนุษย์และสัตว์ทุกชนิดจึงไม่สิ้นสูญ แต่ในการครองคู่ของคน ยังต้องการเหตุอุปถัมภ์ต่างๆ ทั้งภายในทั้งภายนอก เพื่อให้อยู่ด้วยกันยั่งยืนตลอดและมีความสุขความเจริญ จะเกิดผลเป็นไปดังกล่าวได้ก็ต้องมีการปฏิบัติในเรื่องนี้ในทางชอบ ในเมื่อถึงวัยถึงเวลาอันสมควร

ความงดเว้นจากประพฤติผิดในกาม เป็นศีลงดเว้นได้ด้วยตั้งใจถือศีล เป็นสมทานวิริติ ไม่ได้ตั้งใจงดเว้นก่อน พบโอกาสที่จะประพฤติผิดได้ แต่งงดเว้นได้ เป็นสัมปัตตวิริติ หากงดเว้นได้เป็นปกตินิสัยที่เดียว จัดเป็นสมมุจเฉทวิริติ เทียบอย่างวิริติระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดาทั่วไป

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๓ นี้เพื่อความสงบสุขในครอบครัว ด้วยอาศัยหลักยุติธรรมและเมตตากฎณา เช่นเดียวกันอาศัยหลักยุติธรรมนั้น คือเมื่อตนเองมีความรักและหวงแหนในสิ่งซึ่งเป็นที่รักของตนฉันใด คนอื่นก็มีความรู้สึกฉันนั้นเหมือนกัน ดังนั้นเมื่อไม่ปรารถนาให้ใครมาละเมิดล่วงล้ำในสิ่งที่รักที่หวงแหนของตน ก็ไม่ควรละเมิดล่วงล้ำในของผู้อื่นเหมือนอย่างทุกคนก็ย่อมมีญาติพี่น้องต่างเพศของตน และไม่ปรารถนาให้ใครมาประพฤติละเมิดล่วงล้ำ เมื่อเป็นเช่นนี้เอนจึงจัก

ไปประพฤติอย่างที่ท่านไม่ชอบในญาติพี่น้องของคนอื่น ฉะนั้น เมื่อพิจารณาโดยยุติธรรมแล้ว จึงไม่ควรประพฤติผิดในเรื่องนี้ ในทางใดทางหนึ่งเลยทีเดียว

ธรรมคู่กับศีลข้อที่ ๓ คือกามสังวร ความสำรวมในกาม สังวรแปลว่าสำรวม คือระวังควบคุมตนไม่ให้ประพฤติผิด แต่ให้ประพฤติในทางที่ชอบ เมื่อเป็นเยาวชน ก็ระวังควบคุมใจระวังควบคุมกาย ไม่ให้ออกไปนอกทาง เว้นเหตุชกจูงต่างๆ รักษาประเพณีอันดีงามของไทยตามที่ผู้ปกครองของตนได้อบรมแนะนำอยู่โดยมากแล้ว การป้องกันเป็นการดีกว่าแน่นอน และต้องป้องกันไว้แต่ต้น เมื่อยังไม่ถึงวัยถึงเวลา จึงควรที่จะป้องกันไว้ก่อน

เนื้อหาสาระในมนุษยธรรมที่ ๔ มุสาวาทา เวมณิ เว้นจากการกล่าวเท็จ ซึ่งในภาคนี้ผู้เขียนต้องการให้ทราบว่าการกล่าวเท็จก็คือพูดไม่จริงหรือพูดปดเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจผิด เช่น ไม่รู้ไม่เห็น พูดว่ารู้ได้เห็น ไม่ได้ทำ พูดว่าทำหรือได้รู้เห็นได้ทำ พูดปฏิเสธเสีย ไม่ใช่แต่พูดด้วยปากเท่านั้นเขียนหนังสือเท็จจดเขา หรือแสดงอาการให้เขาเข้าใจผิด เช่นเมื่อเขาถามว่าเห็นสิ่งนั้นสิ่งนี้ไหม ความจริงก็เห็น แต่สั่นศีรษะเพื่อให้เข้าใจว่าไม่เห็น เรียกว่ากล่าวเท็จหรือมุสาวาทเหมือนกัน การแสดงความจริงนั้นมักใช้การพูดกันเป็นส่วนมาก จึงเรียกว่ามุสาวาท แต่ก็หมายถึงทุกๆ วิธีที่ทำให้คนอื่นเข้าใจผิดจากความจริง เช่น พูดปด ทนสลดสาบาน ทำมารยา ทำเลศนัย เสริมความ อ้าความ เป็นต้น มุสาวาททุกวิธีเช่นที่กล่าวนี้ มีโทษน้อย ปานกลางหรือมาก ตามระดับแห่งเรื่องที่มีสาระก่อให้เกิดขึ้นได้เพียงไรและเจตนา (ความจงใจ) แรงเท่าไร กิริยาที่ประกอบมุสาวาทให้พยายามเท่าไร เวมณิ คือความเว้นจากมุสาทุกอย่าง เป็นศีลข้อที่ ๔ นี้ ถ้าเว้นด้วยตั้งใจรับศีลไว้ก่อน เป็นสมาทานวิริติ ถ้าเว้นด้วยตั้งใจขึ้นเดี๋ยวนี้เอง ในขณะที่พบโอกาสจะพูดเท็จได้ เป็นสัมปตวิริติ ถ้าเว้นได้จนเป็นปกตินิสัยจริงๆ ก็เป็นสมุทเจจวิริติ

เมื่อรับศีลข้อนี้ไว้แล้ว ทำอย่างไรศีลจึงจะขาด ให้กำหนดมองลักษณะดังนี้ คือ จิตคิดจะพูดให้ผิดไปจากความจริง ทั้งรู้อยู่ มีความพยายามเกิดจากจิตนั้น และคนอื่นรู้เข้าใจความ เช่น พูดกันด้วยภาษาไทยแก่คนที่รู้ภาษาไทย เขาฟังออกกว่าพูดว่าอย่างไร หรือใช้กิริยาสั่นศีรษะ เขาเห็นแล้วเข้าใจความประสงค์ว่าปฏิเสธ ใช้กิริยาพยักหน้า เขาก็เข้าใจว่ารับรอง ถ้าคนอื่นไม่รู้เข้าใจความ เหมือนอย่างพูดปดด้วยภาษาไทยแก่คนที่ไม่รู้ภาษาไทย เขาฟังไม่รู้ว่าจะไร ศีลก็ยังไม่ขาด

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๔ อาศัยหลักยุติธรรมและเมตตากรุณาเช่นเดียวกับข้ออื่นๆ คือทุกๆ คนปรารถนาจะได้รับความจริง ไม่ต้องการถูกหลอกลวงด้วยความเท็จ จึงไม่ควรจะกล่าวเท็จหลอกลวงคนอื่นให้เข้าใจผิด เมื่อพูดอย่างยุติธรรมไม่ลำเอียงไปทางตนและทางผู้อื่น ก็ต้องพูดอย่างนี้ แต่เมื่อพูดลำเอียงเข้ากับตน ก็ต้องพูดอีกอย่างหนึ่งว่า หลอกลวงเขาได้เป็นดี แต่ถูกเขาหลอกลวงไม่ดี อื่นๆ คนถ้ารักเมตตากรุณากัน ก็หลอกลวงกันไม่ลง แต่ทุกๆ คนก็ควรจะรักเมตตาปรารถนาสุขต่อกัน กรุณาปรารถนาจะช่วยกันจากความทุกข์ความเดือดร้อนต่างๆ

ธรรมคู่กับศีลข้อที่ ๔ คือความมีสัตย์ ได้แก่ มีความจริง ความตรง คนที่มีความจริง จะเป็นเด็กก็ตาม ผู้ใหญ่ก็ตาม ย่อมเป็นคนซื่อตรงต่อมิตรสหาย สวามีภักดีคือจงรักภักดีในเจ้าของตน มีความกตัญญูกตเวทีในท่านผู้มีคุณ มีความยุติธรรมหรือเที่ยงธรรม รู้จักผิดรู้จักถูก และว่าไปตามผิดตามถูกในบุคคลในเรื่องทั่วไป กล่าวโดยเฉพาะ ก็เป็นคนมีวาจาสัตย์ พูดเป็นที่เชื่อถือได้และธรรมคือความมีสัตย์นี้ จำเป็นแก่สังคมมนุษย์ทุกสังคม

เนื้อหาสาระในมนุษยธรรมที่ ๕ สุราเมรยมชขปาหฏฐานา เวมณิ เว้นจากการดื่มน้ำเมาซึ่งในภาคนี้ผู้เขียนต้องการให้ทราบที่สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท น้ำเมาเป็นของดอง เช่น น้ำตาลต่างๆ ชื่อเมรัย เมรัยนั้นกลิ่นอีกชั้นหนึ่ง เพื่อให้เข้มข้นขึ้น เช่นเหล้าต่างๆ ชื่อสุรา สุราเมรัยนี้เป็นของทำให้ผู้ดื่มแล้วเมาเสียสติอารมณ์ แปรปกติของคนที่เป็นคนดีให้ชั่วไปได้ จนถึงกิริยาอาการที่ไม่ดี ซึ่งในเวลาปกติทำไม่ได้ แต่ครั้นเมาแล้วก็ทำแทบทุกอย่าง น้ำเมาจึงได้ชื่อว่าเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ความเว้นจากดื่มน้ำเมาเรียกว่า เวมณิหรือวิริติ เป็นตัวศีลในข้อนี้ วิริติมี ๓ เหมือนกับข้ออื่นๆ คือเว้นด้วยตั้งใจว่าจะเว้นมาก่อน ด้วยวิธีรับศีล หรือคิดตั้งใจด้วยตนเอง เรียกว่าสมาทานวิริติ (เว้นด้วยการสมาทาน) ไม่ได้ตั้งใจว่าจะเว้นมาก่อน เมื่อไปพบน้ำเมาที่อาจจะดื่มได้ แต่งดได้ไม่ดื่ม เรียกว่า สัมปตวิริติ (เว้นจากวัตถุอันถึงเข้า) ถ้าเว้นได้เด็ดขาดจริงๆ จัดเป็นสมุทเจจวิริติ (เว้นด้วยตัดขาด) วิริติข้อใดข้อหนึ่งมีขึ้นเมื่อใด ศีลก็มีขึ้นเมื่อนั้น วิริติขาดเมื่อใด ศีลก็ขาดเมื่อนั้น ลักษณะสำหรับตัดสินว่าศีลขาดนั้น คือ ๑. เป็นน้ำเมาที่มีสุราเป็นต้น ๒. จิตใคร่จะดื่ม ๓. พยายามคือทำการดื่ม ๔. ดื่มน้ำเมาณนั้นให้ไหลล่องล้าคอเข้าไป

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลข้อที่ ๕ นี้โดยตรง เพื่อมิให้เมาประมาทเป็นหลัก คนเราที่เป็นคนธรรมดาสามัญ โดยปกติก็มักประมาทอยู่แล้ว เพราะมักขาดสติมากบ้างน้อยบ้างต้องระมัดระวังกันอยู่เสมอ จึงมีภาษิตว่า “สี่เท้ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง” “ความผิดพลาดเป็นเรื่องของมนุษย์” “คนที่ไม่เคยทำอะไรผิดคือคนที่ไม่เคยทำอะไร” ฉะนั้นเมื่อเพิ่มเติม น้ำเมาให้เมาประมาทยิ่งขึ้น ก็ยิ่งทำให้ผิดมากขึ้นเพราะคนที่เมาประมาทเป็นคนขาดสติ (ความระลึกรู้) ขาดสัมปชัญญะ (ความรู้ตัว) อาจผิดศีลได้ทุกข้อ อาจทำชั่วทำผิดได้ทุกอย่าง และเมื่อประมาทเสียแล้วก็เป็นคนหลงอย่างเต็มที่ไม่ว่าจะรู้จักเหตุผล ควรไม่ควร ไม่รู้จักดีชั่วผิดถูก จะพูดชี้แจงอะไรกับคนกำลังเมาหาได้ไม่

ธรรมคู่กับศีลข้อที่ ๕ คือความมีสติรอบคอบ ตรงกันข้ามกับความประมาท สติคือความระลึกรู้คิดขึ้นได้ประกอบกับสัมปชัญญะ ความรู้ตัว สติต้องมีสัมปชัญญะอยู่ด้วยจึงเป็นสติที่ถูกต้อง สมควรหัดให้มีสติรอบคอบ เพราะทุกๆ คนทั้งเด็กและผู้ใหญ่อาจทำสติได้ วิธีหัด เช่น ๑. หัดนึกย้อนหลัง เป็นการฝึกความกำหนดจดจำ ๒. หัดนึกให้ได้ก่อนที่จะทำอะไร ๓. หัดนึกให้ได้ก่อนที่จะโกรธใคร มิใช่โกรธเสียก่อนจนหายโกรธแล้วจึงนึกได้ ๔. หัดให้มีความรู้ตัวอยู่ในเรื่องที่กำลังทำกำลังพูดตลอดถึงกำลังคิดอยู่เสมอ ไม่ปล่อยให้ลืมหืมตัว เผลอตัว ๕. หัดให้มีความยับยั้งในการที่ไม่ควรทำ ไม่ควรพูดไม่ควรคิด ให้มีอุตสาหะในการที่ควร อันตรงกันข้าม

การหัดทำสติ เมื่อหัดอยู่เสมอ สติจักเกิดมีทวีขึ้นตามลำดับ จนถึงเป็นสติรอบคอบ ถ้าไม่หัดทำ จะให้มีสติขึ้นเองนั้นเป็นการยากที่จะมีสติพอใช้ เหมือนอย่างเมื่อประสงคิให้ร่างกายมีอนามยตี ก็ต้องทำกายบริหารให้ควรกัน

ทั้งนี้ผู้เขียนได้สรุปบทส่งท้ายไว้ด้วยเรื่อง **ปกติภาพ - ปกตีสุข**

ที่จริงแล้ว ศีลคือปกติภาพ ความเป็นปกติของคน โดยปกติคนเราก็ไม่ได้ฆ่าใคร ไม่ลักขโมยใคร จนถึงดื่มน้ำเมา ก็ยังไม่เป็น ต่อเมื่อเกิดโลกอยากได้ขึ้นมา บันดาลโทษะขึ้นมาแล้วเมาหลงไหลขึ้นมา จนถึงยังใจไว้อยู่ จึงทำลงไป บางอย่างต้องหัดเหมือนอย่างดื่มน้ำเมา เมื่อจิตใจยังเป็นปกตีสติอยู่ ยังไม่โลภโกรธหลง หรือเมื่อโลภโกรธหลงสงบลงแล้ว ก็ไม่มีใครทำลงไปได้นั้น ศีลจึงเป็นตัวปกติภาพของคนโดยแท้

แต่คนโดยมากมักควบคุมตนเองไม่ได้ ยังใจไว้อยู่จึงรักษาปกติภาพของตนไว้ไม่ได้ พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติศีลเป็นขอบเขตของความประพฤติไว้ เพื่อช่วยให้คนรักษาปกติภาพของตนไว้นั่นเอง ส่วนที่ต้องรับจากพระนั้น เป็นเพียงวิธีชักนำอย่างหนึ่ง เพราะโดยตรงศีลนั้นต้องรับจากใจของตนเองคือใจของตนเองต้องเกิดวิริตติทั้ง ๓ ข้อใดข้อหนึ่งขึ้น จึงจะเกิดเป็นศีลวิริตติทั้ง ๓ คือ ๑. สัมปัตตวิริตติ ความเว้นได้ในทันทีที่เผชิญหน้ากับวัตถุ ๒. สมาทานวิริตติ ความเว้นได้ด้วยตั้งใจถือศีลไว้ ๓. สมุจเฉตวิริตติ ความเว้นได้เด็ดขาดทีเดียว

เมื่อใจมีวิริตติขึ้น จึงมีศีลขึ้นทันที คำว่าใจมีวิริตติ มิได้หมายความว่า ต้องคิดว่าเราจะเว้นๆ อยู่ทุกวินาที แต่หมายความว่าคิดตั้งใจไว้ จะรับจากพระมาตั้งใจไว้ก็ได้ จะตั้งใจด้วยตนเองก็ได้ ในเวลาไหนก็ได้ เมื่อคิดตั้งใจไว้แล้ว จะทำพูดคิดอะไรที่ไม่ผิดข้อห้ามที่ให้ไว้แล้วก็ได้ทั้งนั้น และจะตื่นอยู่หรือหลับไป ศีลก็มีอยู่ทุกเวลา

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลขึ้นไว้ควบคุมความประพฤติของคนให้อยู่ในขอบเขตที่ดี มิให้เบียดเบียนกันให้เดือดร้อน เป็นการคุ้มครองปกติภาพของทุกๆ คน เพื่อให้อยู่ด้วยกันเป็นปกตีสุข เมื่อคนรักษาศีลตลอดไปถึงสัตว์เดรัจฉาน คือเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ตลอดถึงในสัตว์เดรัจฉาน ก็ชื่อว่าได้แผ่ความปกตีสุขให้กว้างออกไปถึงในสัตว์เดรัจฉานทั่วไปด้วย เรียกว่าเป็นการให้อภัยทานแก่สัตว์ทั่วไป อีกทั้งพระพุทธเจ้าได้ประทานหลักธรรมสำหรับคุ้มครองใจมิให้ต่ำทรามดังกล่าว คือ หิริ ความละอายใจต่อความประพฤติชั่ว รังเกียจความชั่ว โอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อความประพฤติชั่ว โดยปกติเราก็งรังเกียจเกลียดกลัวคนชั่วอื่นๆ แต่มักลืมรังเกียจเกลียดกลัวตนเองที่จะเป็นคนชั่วย่างนั้นบ้าง ฉะนั้น หิริโอตตปปะจึงเป็นตำราประจำใจที่ดีนัก

การทำตนให้อยู่ในระเบียบ อาจอึดอัดลำบากในขั้นแรกเมื่อทำงานเป็นปกติแล้ว จักมีความสุข ทำตนให้อยู่ในศีลก็เหมือนกัน อาจอึดอัดที่แรก เมื่อเป็นปกติแล้วจักมีสุข ความเป็นปกตินี้แหละเป็นตัวศีล ทำงานเป็นปกตินิสัยได้ก็ยิ่งดี เป็นศีลนิสัยไปทีเดียว พระพุทธเจ้าทรงสอนให้แผ่เมตตาความปรารถนาสุขให้กว้างออกไป คนมีใจเมตตาจักไม่อึดอัดเพราะศีลเลย เพราะใจย่อมวิริตติงวันด้วยอำนาจเมตตาเป็นปกติภาพ เป็นปกตีสุข

บทวิจารณ์

จากการศึกษาหนังสือ“มนุษยธรรม” ทำให้เห็นวิธีการนำเสนอของผู้เขียนที่ต้องการให้พุทธศาสนิกชนเกิดศรัทธา และพัฒนานิสัยให้มีความละอายและเกรงกลัวต่อบาปโดยมีกรอบของการประพฤติปฏิบัติในการคำนึงถึงการรักษาศีลในหลายระดับ และอ้างอิงถึงเหตุผลที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติศีลในแต่ละข้อไว้ในการรักษาศีลทุกข้อประกอบกับการยกตัวอย่างชาดกประกอบได้อย่างลงตัวแสดงให้เห็นตามและมีความเข้าใจได้ง่ายๆมากยิ่งขึ้น เป็นผลให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงผลที่จะตามมาและมีความเพลิดเพลินไปกับนิทานชาดกที่ยกขึ้นประกอบ อีกทั้งผู้เขียนยังได้ให้ข้อธรรมที่ต้องปฏิบัติคู่ไปกับการรักษาศีลในแต่ละข้อแสดงไว้อย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจารณ์มีแนวคิดบางประการที่ต้องการนำเสนอในหนังสือฉบับนี้ มีทั้งข้อคิดที่เห็นด้วยและเห็นแตกต่างดังนี้

ประเด็นที่เห็นด้วย

๑. วัตถุประสงค์ของการเขียน ผู้วิจารณ์เห็นว่าผู้เขียนมีเป้าหมายที่ชัดเจน ในการสื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจในศิลปะ คือ ความงดงามตามลักษณะของความตั้งใจหรือเจตนา เช่น เป็นศิลปะงดงามได้ด้วยตั้งใจถือศิลปะ เป็นสมาทานวิริติ ไม่ได้ตั้งใจงดงามก่อน พบโอกาสที่จะประพาดพิงได้ แต่งได้ เป็นสัมปตวิริติ หากงดงามได้เป็นปกตินิสัยทีเดียว จัดเป็นสมุจเฉทวิริติ ในศิลปะแต่ละข้อ ทำให้ผู้อ่านได้ทราบถึงความละเอียดในการงดงามที่ไม่เหมือนกัน ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังได้จัดระเบียบการวางโครงเรื่องของเนื้อหาในการเขียนให้ผู้อ่านได้ทำความเข้าใจประกอบความเพลิดเพลิน ชิมชบรสชาติที่ต้องปฏิบัติประกอบตามลำดับเนื้อหา ดังนี้ โดยเริ่มต้นจากความหมายของศิลปะแต่ละข้อ ลักษณะการวิริติ ขาดประกอบ เหตุผลที่พระพุทธเจ้าบัญญัติศิลปะข้อนี้ขึ้น ธรรมที่ต้องปฏิบัติคู่กับศิลปะข้อนั้น การปลูกให้ธรรมเกิดขึ้นในตนควรทำอย่างไร ซึ่งถือว่าเป็นเนื้อหาที่ครบถ้วนในการสอนให้ผู้อ่านได้นำไปประพฤติปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

๒. ในด้านขอบเขตของหนังสือ มนุษยธรรม ผู้เขียนได้กำหนดไว้ชัดเจนโดยได้เขียนเกริ่นบทนำ และมีการแบ่งบทมนุษย์ธรรมออกเป็นห้ามนุษย์ธรรมตามข้อของศิลปะ ซึ่งนับว่าเป็นจุดดึงดูดเพิ่มความน่าสนใจในเนื้อหาสาระมากยิ่งขึ้น อีกทั้งในแต่ละมนุษย์ธรรมนั้นมีความโดดเด่นสะท้อนให้เห็นคุณค่าของงาน ที่นำเสนอเนื้อหาของศิลปะธรรมซึ่งปกติเป็นเรื่องที่ไม่น่าสนใจ ให้กลับกลายเป็นความน่าสนใจของเนื้อหาแต่ละตอน มีการบรรยายขาดกล่าให้เห็นภาพตามอย่างสนุกสนาน ทำให้ไม่น่าเบื่อเกิดความเพลิดเพลิน ตบท้ายด้วยเหตุการณ์บัญญัติข้อธรรมข้อนี้ขึ้นมาของพระพุทธเจ้าทำให้มีความน่าเชื่อถือเพิ่มมากขึ้น และการจะทำให้เกิดมีขึ้นของคุณธรรมผู้เขียนได้ให้ข้อเสนอแนะไว้อย่างเรียบง่าย ไม่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเป็นเรื่องยาก เกิดความน่าสนใจตลอดเวลาในการอ่านโดยใช้ภาษาเข้าใจได้โดยง่าย

๓. ในด้านสาระสำคัญของหนังสือ ผู้วิจารณ์เห็นว่า ผู้เขียนนั้นต้องการนำเสนอโดยสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนพึงมีหิริ โอตตัปปะ คือความละอายและเกรงกลัวต่อการทำบาปทั้งปวง โดยเริ่มนำเสนอตั้งแต่ความหมายของมนุษย์ธรรมอันเป็นธรรมของมนุษย์ แปลว่า คนเราจะเป็นคนมนุษย์ที่สมบูรณ์ จะต้องต้องมีธรรมสำหรับมนุษย์นั่นคือ ศิลปะ ผู้เขียนได้เน้นย้ำหลักพื้นฐานของการที่จะไม่ละเมิดผู้อื่นในศิลปะทั้ง ๕ ข้อโดยอาศัยหลักคุณธรรมและเมตตากรุณาเป็นหัวใจสำคัญ เมื่อมีคุณธรรมในข้อนี้จะทำให้เกิดการงดงามที่จะไม่ไปก่อเหตุละเมิดเกิดขึ้นกับมนุษย์ด้วยกันรวมไปถึงสัตว์เดรัจฉานเพราะจะทำให้รักได้ถึงทุกชีวิตย่อมจะรักชีวิต รักของที่เป็นของตน รักคู่ของตน ไม่ต้องการให้ผู้ใดหลอกลวงตนและไม่ต้องการมีความเป็นปกติกายปกติวาจา ปกติใจด้วยกันทั้งนั้น ตามด้วยการอธิบายความหมายของศิลปะแต่ละข้อซึ่งผู้เขียนได้ให้ความหมายว่าเป็นมนุษย์ธรรมที่ ๑-๕ โดยละเอียด นำเสนอเนื้อหาของนิทานชาดกที่สอดคล้องกับศิลปะแต่ละข้อ ในส่วนนี้ทำให้เกิดอรรถรสในการอ่านเพิ่มสีสันให้เกิดความเห็นจริงนั้นและคล้อยตาม การนำเสนอเหตุผลในการบัญญัติศิลปะข้อนี้ขึ้นมาของพระพุทธเจ้าอย่างเห็นเหตุเป็นผลทำให้ผู้อ่านเกิดความเลื่อมใสศรัทธาถึงความจำเป็นอัจฉริยะของพระพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติข้อห้ามนี้ไว้แม้มีผู้แสดงความคิดเห็นคัดค้านก็ตาม เมื่อมนุษย์ทุกคนหรือแม้สัตว์เดรัจฉานก็ตามหากงดงามศิลปะทั้ง ๕ ข้อได้จะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข บทส่งท้ายผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นปกติของมนุษย์ โดยมีข้อถกเถียงของแต่ละฝ่ายที่มีความเห็นในส่วนของการงดงามหรือไม่งดงามการกระทำที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้แสดงความคิดเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริงทุกข้อถกเถียงได้อย่างเป็นเหตุเป็นผลและเป็นไปตามธรรม

โดยสรุปแล้วผู้เขียนได้เขียนวัตถุประสงค์ของการเขียนโดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้และนำไปปฏิบัติได้ โดยเริ่มต้นจากความหมายของศิลปะแต่ละข้อ ลักษณะการวิริติ ขาดประกอบ เหตุผลที่พระพุทธเจ้าบัญญัติศิลปะข้อนี้ขึ้น ธรรมที่ต้องปฏิบัติคู่กับศิลปะข้อนั้น การปลูกให้ธรรมเกิดขึ้นในตนควรทำอย่างไร ซึ่งถือว่าเป็นเนื้อหาที่ครบถ้วนในการสอนให้ผู้อ่านได้นำไปประพฤติปฏิบัติได้เป็นอย่างดี อีกทั้งด้านขอบเขตของหนังสือผู้เขียนได้กำหนดไว้ชัดเจนโดยได้เขียนเกริ่นบทนำ และมีการแบ่งบทมนุษย์ธรรมออกเป็นห้ามนุษย์ธรรมตามข้อของศิลปะ ซึ่งนับว่าเป็นจุดดึงดูดเพิ่มความน่าสนใจในเนื้อหาสาระมากยิ่งขึ้น รวมถึงด้านสาระสำคัญของหนังสือ ผู้เขียนนั้นต้องการนำเสนอโดยสื่อสารให้พุทธศาสนิกชนพึงมีหิริ โอตตัปปะ เน้นย้ำหลักพื้นฐานของการที่จะไม่ละเมิดผู้อื่นในศิลปะทั้ง ๕ ข้อโดยอาศัยหลักคุณธรรมและเมตตากรุณาเป็นหัวใจสำคัญ นำเสนอเนื้อหาของนิทานชาดกที่สอดคล้องกับศิลปะแต่ละข้อ โดยบทส่งท้ายผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นปกติของมนุษย์ โดยมีข้อถกเถียงของแต่ละฝ่ายที่มีความเห็นที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้แสดงความคิดเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริงทุกข้อถกเถียงได้อย่างเป็นเหตุเป็นผลและเป็นไปตามธรรม

ประเด็นที่เห็นแตกต่าง (ตั้งข้อสังเกต)

ประเด็นที่ ๑ จากหนังสือเรื่อง “มนุษย์ธรรม” ผู้วิจารณ์ตั้งข้อสังเกตว่าเพื่อความดำรงอยู่ของชีวิตทั้งหลายในโลก เรื่องศิลปะจึงเป็นข้อปฏิบัติขั้นแรกของพระพุทธศาสนา หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นข้อปฏิบัติของความเป็นคน โดยเฉพาะศิลปะห้า คนและสัตว์เดรัจฉานนั้น ย่อมมีการกิน การนอน การสืบพันธุ์ เสมอกัน แต่สิ่งที่ทำให้คนต่างกับสัตว์เดรัจฉานนั้นก็ คือ

ธรรม” และธรรมที่เป็นเครื่องสนับสนุนให้มีศีล ๕ ที่เรียกว่าเป็นเหตุอันใกล้ก็คือ “hiri” ความละอายแก่ใจ “โอตตปปะ” ความเกรงกลัวต่อความชั่ว ซึ่งปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงของสังคมไปเป็นอย่างมาก หันมานิยมวัตถุ และความเจริญทางเทคโนโลยีทำให้มีผลต่อการถือปฏิบัติของคนบางหมู่เหล่าที่อาจมีการยึดแย้งแข่งขันกันเพื่อความอยู่รอดในสังคมนั้นทำให้มีโอกาสที่จะละเมิดต่อข้อควรเว้นได้ง่ายมากขึ้นจากสมัยก่อน

ประเด็นที่ ๒ เนื้อหาสาระของหนังสือในส่วน มนุษยธรรม ๑ ผู้เขียนได้กล่าวถึงหลักคุณธรรมคือหลักการให้ความยุติธรรมคุ้มครองชีวิตสัตว์ทั้งหลาย โดยเที่ยงธรรมเสมอหน้ากันทั้งหมด ทั้งมนุษย์ทั้งดิรัจฉานทุกชนิด การให้ความคุ้มครองชีวิตโดยเสมอหน้ากันหมดไม่เลือกว่ามนุษย์ว่าดิรัจฉานจึงเป็นการยุติธรรม ปราศจากความลำเอียงอย่างแท้จริง ผู้วิจารณ์เห็นด้วยอย่างยิ่ง มีบางส่วนที่ผู้วิจารณ์ขอตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติม อาจเป็นเพราะสมัยก่อนยังมีทรัพยากรจำนวนมากแต่สิ่งมีชีวิตที่อุปโภคบริโภคมีส่วนน้อย แต่ปัจจุบันทรัพยากรลดน้อยลงมีผู้บริโภคมากขึ้น อีกทั้งเกิดจากกิเลส ของมนุษย์สมัยนี้มีมากขึ้น เพราะนิยมวัตถุ นิยมความทันสมัยมีความต้องการใช้ทรัพยากรมาก แปรก ไม่เหมือนใคร แสวงหาสิ่งมีชีวิตเพื่อสนองความต้องการของตนเองมากขึ้น จึงมีการเบียดเบียนทั้งชีวิต ทั้งเอาสิ่งมีชีวิตไปกักขังทำให้เกิดความทรมานต่างๆ เกิดการแก่งแย่งทรัพยากรจนถึงขั้นประกาศสงคราม ผู้คน สิ่งมีชีวิตล้มตายเป็นจำนวนมาก เนื่องจากความไม่พอของมนุษย์

ประเด็นที่ ๓ เนื้อหาสาระของหนังสือในส่วน มนุษยธรรม ๒ ผู้เขียนได้กล่าวถึง การลวงศีลข้อนี้ขึ้นในเมื่อของที่จะลักเป็นของที่มีเจ้าของหวงแหน ตนก็รู้ว่าว่าเป็นของที่มีเจ้าของหวงแหนมีเจตนาลัก ทำการลักเองหรือสั่งใช้ให้คนอื่นลัก และได้ของนั้นมา ใครมีโอใจเร็วประพฤติดิถีศีลข้อนี้ เมื่อตั้งใจดเว้นขึ้นใหม่เมื่อใด ก็เกิดเป็นศีลขึ้นอีกเมื่อนั้น เพราะศีลมีขึ้นด้วยวิริติเจตนาตั้งแสดงแล้วหนึ่ง ควรเว้นจากการลักทรัพย์โดยอ้อมด้วย เช่น รับซื้อของโจรของขโมย ปอกลอก รับสินบน ทำอันตรายแก่ทรัพย์ของผู้อื่นด้วยโทษะ พยาบาท ถือเอาทรัพย์ของผู้อื่นด้วยความมั่งง่าย ส่วนการถือวิสาสะนั้นท่านผู้เขียนเห็นว่าการถือวิสาสะนี้มีโทษถ้าถือไม่ถูกลักษณะ เมื่อถือให้ถูกต้องตามลักษณะของการถือวิสาสะ จึงจะไม่มีโทษ ลักษณะของการถือวิสาสะที่ถูกต้อง คือ เจ้าของเป็นผู้สนิทกับตน เมื่อถือวิสาสะแล้วจะไม่มีใครสนเท่ห์ เจ้าของได้ส่งอนุญาตไว้ หรือเป็นสิ่งที่เขาไม่หวงหรือพอให้แก่ตนได้ เมื่อถือเอาแล้ว เขารู้เข้า เขาจะพอใจหรือไม่ว่าจะไรการถือวิสาสะไม่ถูกลักษณะจึงจะมีโทษ ถือได้ว่าท่านผู้เขียนมีความเมตตาละเอียดรอบคอบและจิตใจกว้างขวางเป็นอย่างยิ่งที่ให้โอกาสผู้กระทำการดังกล่าวว่าเป็นการถือวิสาสะที่มีโทษหรือไม่โทษ ในส่วนนี้ผู้วิจารณ์เห็นว่า คนที่คุ้นเคยกัน ไว้วางใจกันอย่างไรการถือวิสาสะ คือ ถือเอาของของกันไปใช้ มิได้บอกให้เจ้าของรู้ก่อน หากคิดตามความเป็นจริงก็อยู่ในข่ายของการเอาไปซึ่งทรัพย์ของผู้อื่นอยู่ดีเนื่องจากไม่ได้ขออนุญาตบอกกล่าวแก่เจ้าของทรัพย์นั้นก่อนที่จะได้รับอนุญาต ทำให้มีผลถึงการถือศีลข้อ ๒ ไม่บริสุทธิ์นั่นเอง

ประเด็นที่ ๔ เนื้อหาสาระของหนังสือในส่วน มนุษยธรรม ๓ ผู้เขียนได้กล่าวถึง สังวรคือ ความสำรวมในกาม คือระวังควบคุมตนไม่ให้ประพฤติดิถี แต่ให้ประพฤตินางที่ชอบ เมื่อเป็นเยาวชน ก็ระวังควบคุมใจระวังควบคุมกาย ไม่ให้ออกไปนอกทาง เว้นเหตุชุกชุมต่างๆ เช่น หนังสือและภาพยนตร์ เป็นต้น ที่เป็นเหตุยั่วยุ รักษาประเพณีอันดีงามของไทยตามที่ผู้ปกครองของตนได้อบรมแนะนำอยู่โดยมากแล้ว การป้องกันเป็นการดีกว่าแน่นอน และต้องป้องกันไว้แต่ต้น เหมือนอย่างป้องกันไฟไม่ให้เกิดขึ้น ย่อมดีกว่าดับไฟ และดับไฟกองน้อยย่อมดีกว่าดับไฟกองโต ซึ่งอาจจะดับไม่ได้ต้องปล่อยให้ไหมไปเอง และไฟอย่างนี้เป็นไฟละเอียดอย่างไฟฟ้า ซึ่งเมื่อถูกไฟฟ้าย่างแรงดูดแล้ว อาจทำให้หัวใจหยุดได้ เมื่อยังไม่ถึงวัยถึงเวลา จึงควรที่จะป้องกันไว้ก่อนถือเป็นการสอนที่ถูกต้องตรงประเด็นเป็นที่สุด แต่ในยุคโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีต่างๆเข้ากันได้โดยง่าย โดยเฉพาะเด็กๆ จึงสมควรปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางศาสนาให้มีความหนักแน่นให้มีความละอายและเกรงกลัวต่อบาป รวมถึงการดูแลเอาใจใส่ของผู้ใหญ่ ผู้ปกครอง ให้ความรัก ความอบอุ่นกับเด็กอย่างใกล้ชิด แนะนำในสิ่งที่ถูกต้องจะช่วยลดโอกาสที่จะเกิดปัญหาได้อย่างมาก

ประเด็นที่ ๕ เนื้อหาสาระของหนังสือในส่วน มนุษยธรรม ๔ ผู้เขียนได้กล่าวถึง ศีลคือมสาวาทา เวรมณี (เว้นจากกล่าวเท็จ) และธรรมคือความมีสัตย์ จำเป็นแก่สังคมมนุษย์ทุกสังคม เป็นต้น ว่าในระหว่างเพื่อน ในระหว่างสามีภรรยาหรือครอบครัว ขึ้นไปจนถึงในระหว่างประเทศ เมื่อต่างมีศีลและธรรมคูนนี้ จึงอยู่ด้วยกันเป็นปกติเรียบร้อย เชื่อถือกันได้ ไว้วางใจกันได้ ผู้ปกครองประชาชนตั้งแต่อดีตกาลมาจนถึงปัจจุบันนี้ เมื่อรักษาศีลและธรรมคูนนี้อยู่ เป็นที่เชื่อถือได้ทั้งในประเทศ ทั้งต่างประเทศ คือภายในประเทศ ก็ไม่พุดหลอกลวงประชาชน รักษาสัตย์ต่อประชาชน สำหรับที่เกี่ยวกับต่างประเทศ ก็รักษาสัญญาที่ทำไว้ต่อกัน เป็นต้น ในส่วนนี้เป็นศีลและธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งหากไม่ปฏิบัติตามจะเกิดผลที่ร้ายแรงต่อมวลมนุษย์ได้ ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ที่สังคมต่างๆเกิดความเสียหายปั่นป่วนก็เนื่องมาจากไม่ยึดถือศีลข้อนี้และความสัตย์ ไม่ว่าจะในระดับเล็ก เพื่อน ครอบครัว ประเทศชาติ และระหว่างประเทศก็เนื่องจากคนในสังคมไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร อาจเป็นเพราะสังคมปัจจุบันต้องต่อสู้ ดิ้นรน แก่งแย่งแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์กับตนให้ได้มากที่สุดทำให้ไม่มีความหนักแน่นเพียงพอที่จะรักษาศีลข้อนี้ได้อย่างเคร่งครัด

ประเด็นที่ ๖ เนื้อหาสาระของหนังสือในส่วน มนุษยธรรม ๕ ผู้เขียนได้กล่าวถึงคนเมาประมาทจึงเป็นผู้ที่ควรเมตตา กรุณาหรือควรสงสาร เหมือนคนตกน้ำที่ทิ้งตัวเองลงไป ช่วยตัวเองก็ไม่ได้ใครช่วยก็ไม่ได้ หรือเหมือนดื่มยาพิษฆ่าตนเอง ทั้งที่ไม่ เห็นว่าเป็นยาพิษ จึงดื่มอย่างสนุกสนานรื่นเริง ใครบอกว่ายาก็ไม่เชื่อ แต่เห็นเหมือนน้ำอมฤตของเทวดา เพราะดื่มแล้วทำให้ อึกอกอาจให้รำไร ไม่มีทุกข์ ไม่มีกลัว ในส่วนนี้เป็นความใจกว้างและมีเมตตา กรุณาของท่านผู้เขียนเป็นอย่างมากที่ท่านเห็น ว่า ควรให้ความเมตตา กรุณา แต่อย่างไรก็ตามการตัดสินใจในการดื่มสุราเมรัยนั้น ถือได้ว่าเป็นการดำเนินชีวิตโดยประมาทตั้งแต่ เจตนาจะดื่ม ซึ่งมนุษย์ปกติแล้วจะไม่ดื่ม แต่คนที่ดื่มคือผู้ที่ตัดสินใจกระทำการอันเป็นการกระทำโดยประมาทมาตั้งแต่ต้น หาก การกระทำที่เกิดขึ้นต่อไปจะเป็นอย่างไรก็สมควรที่จะต้องได้รับผลของการกระทำนั้นด้วยเหตุและผลตามกฏอิทัปปัจจยตา

โดยสรุปแล้วผู้วิจารณ์ตั้งข้อสังเกตว่าเพื่อความดำรงอยู่ของชีวิตทั้งหลายในโลกปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงของ สังคมไปเป็นอย่างมาก หันมานิยมวัตถุ และความเจริญทางเทคโนโลยีทำให้มีผลต่อการถือปฏิบัติของคนบางหมู่เหล่าที่อาจมี การยื้อแย่งแข่งขันกันเพื่อความอยู่รอดในสังคมนั้นทำให้มีโอกาสที่จะละเมิดต่อข้อควรระวังได้ง่ายมากขึ้นจากสมัยก่อน ปัจจุบัน ทรัพยากรลดน้อยลงมีผู้บริโภคมากขึ้น อีกทั้งเกิดจากกิเลส ของมนุษย์สมัยนี้มีมากขึ้น เพราะนิยมวัตถุ นิยมความทันสมัยมี ความต้องการใช้ทรัพยากรมาก แปรก ไม่เหมือนใคร แสวงหาสิ่งมีชีวิตเพื่อสนองความต้องการของตนมากยิ่งขึ้น จึงมีการ เบียดเบียนทั้งชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลอื่น แล้วในยุคโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีต่างๆเข้าถึงได้โดยง่าย โดยเฉพาะเด็กๆ จึง สมควรปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางศาสนาให้มีความหนักแน่นให้มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป รวมถึงการดูแลเอาใจ ใส่ของผู้ใหญ่ ผู้ปกครอง ให้ความรัก ความอบอุ่นกับเด็กอย่างใกล้ชิด แนะนำในสิ่งที่ถูกต้องจะช่วยลดโอกาสที่จะเกิดปัญหาได้ อย่างมาก สังคมต่างๆที่เกิดความเสียหายปั่นป่วนก็เนื่องมาจากไม่ยึดถือความสัตย์ ไม่ว่าจะเป็นระดับเล็ก ครอบครัว ประเทศชาติ และระหว่างประเทศก็เนื่องจากคนในสังคมนั้นให้ความสำคัญเท่าที่ควร อาจเป็นเพราะสังคมปัจจุบันต้องต่อสู้ ดิ้นรน แก่งแย่ง แข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์กับตนให้ได้มากที่สุดทำให้ไม่มีความหนักแน่นเพียงพอที่จะรักษาศีลข้อนี้ได้อย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตามก็ตามผลของการกระทำต่าง ๆ นั้นนั้นก็ควรเป็นไปด้วยเหตุและผลตามกฏอิทัปปัจจยตาตนเอง

สรุป

หนังสือเรื่อง “มนุษยธรรม” ผู้เขียนเรียบเรียงแสดงถึงความสำคัญของการปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าท่านทรงสั่งสอนแนะนำให้รักษาศีล แต่ไม่ทรงบังคับใคร เพราะเกี่ยวแก่จิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งคนเราจะเป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ จะต้องมียุทธธรรมสำหรับมนุษย์นั้นคือ ศีลห้า ผู้เขียนได้เน้นย้ำหลักพื้นฐานของการที่จะไม่ละเมิดผู้อื่นในศีลทั้ง ๕ ข้อโดยอาศัยหลักกัณฑ์ธรรมและเมตตา กรุณาเป็นหัวใจสำคัญ เมื่อมีคุณธรรมในข้อนี้จะทำให้เกิดการงดเว้นที่จะไม่ไปก่อเหตุ ละเมิดเกิดขึ้นกับมนุษย์ด้วยกันรวมไปถึงสัตว์เดรัจฉานเพราะจะทำให้หนักได้ถึงทุกชีวิตย่อมจะรักชีวิต รักของที่เป็นของตน รักคู่ ของตน ไม่ต้องการให้ผู้ใดหลอกลวงตนและไม่ต้องการมีความเป็นปกติกายปกติวาจา ปกติใจ ด้วยกันทั้งนั้น ตามด้วยการ อธิบายความหมายของศีลแต่ละข้อซึ่งผู้เขียนได้ให้ความหมายว่าเป็นมนุษยธรรมที่ ๑-๕ โดยละเอียด นำเสนอเนื้อหาของนิทาน ชาดกที่สอดคล้องกับศีลแต่ละข้อ ในส่วนนี้ทำให้เกิดอรรถรสในการอ่านเพิ่มสีสันให้เกิดความเห็นจริงนั้นและคล้อยตาม การ นำเสนอเหตุผลในการบัญญัติศีลข้อนั้นๆขึ้นมาของพระพุทธเจ้าอย่างเป็นทางการเป็นผลทำให้ผู้อ่านเกิดความเลื่อมใสศรัทธาถึง ความเป็นอัจฉริยะของพระพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติข้อห้ามนี้ไว้แม้มีผู้แสดงความคิดเห็นคัดค้านก็ตาม เมื่อมนุษย์ทุกคนหรือแม้สัตว์ เดรัจฉานก็ตามหากงดเว้นศีลทั้ง ๕ ข้อได้จะทำให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข บทส่งท้ายผู้เขียนได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นปกติ ของมนุษย์ โดยมีข้อถกเถียงของแต่ละฝ่ายที่มีความเห็นในส่วนของการงดเว้นหรือไม่งดเว้นการกระทำที่แตกต่างกัน แต่อย่างไร ก็ตามผู้เขียนได้แสดงความคิดเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริงทุกข้อถกเถียงได้อย่างเป็นเหตุเป็นผลและเป็นไปตามธรรม เมื่อ ใครมีใจศรัทธา ก็ต้องคิดไว้ให้เป็นวิริยด้วยตนเอง เนื่องจากคนเรามีหน้าที่หลายอย่างเมื่อรู้จักหน้าที่ของตนดีแล้วและปฏิบัติ ให้เหมาะสมแก่หน้าที่ ก็จะรักษาไว้ได้ทั้งบ้าน เมือง ศาสนา ตนเอง ผู้อื่น สามารถรักษาความเป็นปกติซึ่งเป็นศีลตามวัตถุประสงค์ และมีปกติสุขซึ่งเป็นอานิสงส์ของศีล โดยสรุปแล้วศีลจึงเป็นมนุษยธรรม เพราะทำให้ผู้ที่มีศีลได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์โดยธรรม นั้นเอง

เอกสารอ้างอิง

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก วัดบวรนิเวศวิหาร. กรุงเทพมหานคร มกราคม ๒๕๕๘.

